

Briuselis, 2022 09 08
SWD(2022) 266 final

KOMISIJOS TARNYBŲ DARBINIS DOKUMENTAS

**2022 m. aplinkos nuostatų įgyvendinimo peržiūra
Šalies ataskaita – LIETUVA**

pridedamas prie

**Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir
socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui**

**2022 m. aplinkos nuostatų įgyvendinimo peržiūra. Esminiai pokyčiai –
užtikrinant aplinkos reikalavimų laikymąsi**

{COM(2022) 438 final} - {SWD(2022) 252 final} - {SWD(2022) 253 final} -
{SWD(2022) 254 final} - {SWD(2022) 255 final} - {SWD(2022) 256 final} -
{SWD(2022) 257 final} - {SWD(2022) 258 final} - {SWD(2022) 259 final} -
{SWD(2022) 260 final} - {SWD(2022) 261 final} - {SWD(2022) 262 final} -
{SWD(2022) 263 final} - {SWD(2022) 264 final} - {SWD(2022) 265 final} -
{SWD(2022) 267 final} - {SWD(2022) 268 final} - {SWD(2022) 269 final} -
{SWD(2022) 270 final} - {SWD(2022) 271 final} - {SWD(2022) 272 final} -
{SWD(2022) 273 final} - {SWD(2022) 274 final} - {SWD(2022) 275 final} -
{SWD(2022) 276 final} - {SWD(2022) 277 final} - {SWD(2022) 278 final}

Šią ataskaitą parengė Europos Komisijos aplinkos generalinio direktorato darbuotojai. Mielai laukiame pastabų. Siųskite jas adresu: ENV-EIR@ec.europa.eu

Daugiau informacijos apie Europos Sąjungą pateikta svetainėje (<http://europa.eu>).

Nuotraukos:

Dėl leidimo pakartotinai naudoti šias nuotraukas reikia tiesiogiai kreiptis į autorių teisių subjektą.

© Europos Sąjunga, 2022

Leidžiama atgaminti nurodžius šaltinį.

Turinys

SANTRAUKA.....	3
I DALIS. TEMINĖS SRITYS.....	4
1. ŽIEDINĖ EKONOMIKA IR ATLIEKŲ TVARKYMAS.....	4
<i>Žiedinės ekonomikos kūrimo priemonės</i>	<i>4</i>
<i>Atliekų tvarkymas.....</i>	<i>6</i>
2. BIOLOGINĖ ĮVAIROVĖ IR GAMTINIS KAPITALAS	9
<i>Gamtos apsauga ir atkūrimas.....</i>	<i>9</i>
<i>Jūrų ekosistemos</i>	<i>15</i>
<i>Ekosistemų vertinimas ir apskaita.....</i>	<i>16</i>
3. NULINĖ TARŠA.....	18
<i>Švarus oras</i>	<i>18</i>
<i>Pramoniniai išmetamieji teršalai</i>	<i>20</i>
<i>Didelių pramoninių avarijų prevencija – Seveso.....</i>	<i>22</i>
<i>Triukšmas</i>	<i>23</i>
<i>Vandens kokybė ir jo išteklių valdymas.....</i>	<i>23</i>
<i>Cheminės medžiagos.....</i>	<i>27</i>
4. KLIMATO POLITIKOS VEIKSMAI	30
<i>Pagrindinė nacionalinė klimato politika ir strategijos.....</i>	<i>30</i>
<i>Pastangų pasidalijimo tikslas</i>	<i>31</i>
<i>Pagrindiniai sektorių pokyčiai</i>	<i>31</i>
<i>Iš ES ATLPs leidimų pardavimo aukcionuose gautų pajamų panaudojimas</i>	<i>33</i>
II DALIS. GALIMYBIŲ ATVERIANČI SISTEMA. ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS	34
5. FINANSAVIMAS.....	34
<i>Aplinkosaugos investicijų poreikiai Europos Sąjungoje</i>	<i>34</i>
<i>2014–2020 m. ES aplinkosaugos finansavimas.....</i>	<i>36</i>
<i>2021–2027 m. ES aplinkosaugos finansavimas.....</i>	<i>37</i>
<i>Nacionalinės išlaidos aplinkos apsaugai</i>	<i>39</i>
<i>Žaliojo biudžeto priemonės</i>	<i>40</i>
<i>Bendras finansavimas, palyginti su poreikiais.....</i>	<i>42</i>
6. APLINKOS VALDYMAS	44
<i>Informavimas, visuomenės dalyvavimas ir teisė kreiptis į teismą.....</i>	<i>44</i>
<i>Reikalavimų laikymosi užtikrinimas</i>	<i>46</i>
<i>Aplinkosaugos institucijų veiksmingumas.....</i>	<i>47</i>
<i>Koordinavimas ir integravimas</i>	<i>47</i>
<i>Reformos naudojantis Komisijos techninės paramos priemone.....</i>	<i>48</i>
<i>„TAIEX EIR PEER2 PEER“ projektai.....</i>	<i>48</i>

Santrauka

Ankstesnių aplinkos nuostatų įgyvendinimo peržiūrų metu buvo nustatyti šie pagrindiniai ES aplinkos politikos ir teisės aktų įgyvendinimo Lietuvoje iššūkiai:

- pavojus, kad didėjantys komunalinių atliekų deginimo pajėgumai ir mažas sąvartyno mokestis gali pakenkti perdirbimo pažangai;
- mažas išteklių našumas;
- nebaigtas „Natura 2000“ teritorijų priskyrimas siekiant apsaugoti gresiančias išnykti rūšis ir buveines.

Nors Lietuva jau 2018 m. pasiekė 2020 m. komunalinių atliekų perdirbimo tikslus, dvejus metus iš eilės rezultatai smuko, o 2020 m. Lietuva šio tikslo nepasiekė. Vis dėlto reikėtų pažymėti, kad per pastarąjį dešimtmetį **atliekų tvarkymo** srityje padaryta didelė pažanga. Tačiau Lietuvos ekonomikos žiediškas vis dar beveik tris kartus mažesnis už ES vidurkį. Tinkamai parengtas ir įgyvendintas nacionalinis **žiedinės ekonomikos veiksmų planas**, kuris turi būti priimtas iki 2023 m., galėtų padėti Lietuvai pasiekti būtinus sisteminius pokyčius ir sukurti palankią verslo aplinką žiedinės ekonomikos principais grindžiamiems metodams.

Biologinės įvairovės apsaugai reikia didesnių pastangų ir investicijų, nes dviejų trečdalių ES saugomų buveinių išsaugojimo būklė Lietuvoje yra nepalanki dėl miškininkystės, žemės ūkio ir invazinių svetimų rūšių daromo neigiamo poveikio. Lietuvai vis dar lieka baigti teritorijų priskyrimo tinklui „**Natura 2000**“ procesą ir nustatyti visoms teritorijoms skirtus aiškiai apibrėžtus konkrečius išsaugojimo tikslus bei reikiamas išsaugojimo priemones. Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planas (toliau – EGADP) padės atkurti 8 000 ha nualintų durpynų, o tai yra geras atspirties taškas platesnio masto atkūrimo pastangoms.

Kalbant apie tvarią **vandentvarką**, Lietuva labai gerai laikosi Geriamojo vandens direktyvos ir Miesto nuotekų valymo direktyvos reikalavimų, išskyrus klausimus, susijusius su individualių ir kitų tinkamų sistemų naudojimu visoje šalyje. Požeminio vandens kokybė gera, tačiau tik pusė visų paviršinio vandens telkinių yra geros ekologinės būklės. Upių eutrofikacijos lygis yra aukštas, o labai opi **eutrofikacijos** problema, su kuria susiduria ir kaimyninės šalys, apima 97 proc. Baltijos jūros. Vertinama, kad labai didelė regiono vandenų dalis yra prastesnės nei geros eutrofikacijos būklės.

Tikimasi, kad **ES finansavimas** labai prisidės prie ES standartų įgyvendinimo. Lietuva pagal savo EGADP (2021–2026 m.) turėtų gauti daugiau kaip 2,2 mlrd. EUR, o pagal sanglaudos politiką (2021–2027 m.) – beveik 6 mlrd. EUR. Dalis šio finansavimo bus skirta Lietuvos metiniams investicijų poreikiams aplinkos srityje, kurie, kaip apskaičiuota, sudarys bent 1,68 proc. šalies BVP, padengti, o tai rodo, kad galimas finansavimo trūkumas viršija 0,5 proc. BVP.

Net ir po to, kai 2023 m. bus padidintas Lietuvos sąvartyno mokestis, jis tebėra vienas mažiausių ES, o asignavimai iškastiniam kurui viršija ES vidurkį. Tuo pat metu apie 0,8 proc. BVP investicijų deficitas aplinkos srityje turi būti sprendžiamas daugiausia dėmesio skiriant trims pagrindiniams šalies **aplinkos nuostatų įgyvendinimo prioritetams**: Lietuvos ekonomikos žiediško gerinimui, gamtos apsaugai ir atkūrimui bei taršos mažinimui.

I dalis. Teminės sritys

1. Žiedinė ekonomika ir atliekų tvarkymas

Žiedinės ekonomikos kūrimo priemonės

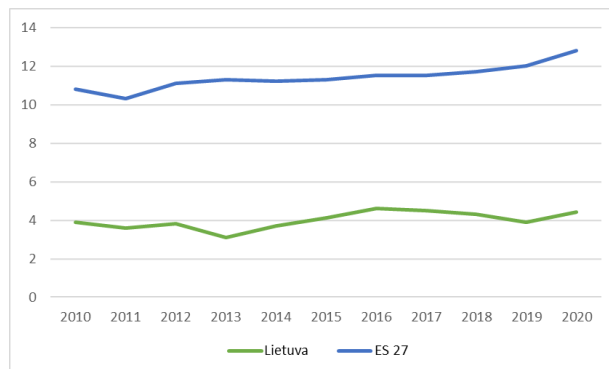
2020 m. kovo mėn. priimtas naujas žiedinės ekonomikos veiksmų planas yra viena iš pagrindinių Europos žaliojo kurso sudedamųjų dalių. ES perėjimas prie žiedinės ekonomikos sumažins neigiamą poveikį gamtos ištekliams ir užtikrins tvarų ekonomikos augimą bei darbo vietų kūrimą. Tai taip pat būtina norint pasiekti ES 2050 m. poveikio klimatui neutralumo tikslą ir sustabdyti biologinės įvairovės nykimą. Veiksmų plane skelbiamomis visą produktų gyvavimo ciklą apimančiomis iniciatyvomis siekiama iki 2030 m. sumažinti ES vartojimo pėdsaką ir padvigubinti ES žiedinio medžiagų naudojimo rodiklį. Juo norima keisti tai, kaip kuriami gaminiai, skatinti žiedinės ekonomikos procesus ir tvarų vartojimą ir užtikrinti atliekų prevenciją, o naudojamus išteklius kuo ilgiau išlaikyti ES ekonomikoje.

Nors Lietuva padarė didelę pažangą atliekų tvarkymo sistemos srityje, dar daug reikia nuveikti siekiant jos ekonomikos žiediškojo.

Žiedinio medžiagų naudojimo rodiklis yra geras ekonomikos žiediškojo rodiklis, nes jis apima visas medžiagas, kurios grąžinamos į ekonomiką. Įvairiose šalyse žiediškojo lygis labai skiriasi. Siekiant padėti, kad būtų pasiektas ES žiedinės ekonomikos veiksmų plano tikslas iki 2030 m. padvigubinti ES žiedinio medžiagų naudojimo rodiklį, valstybių narių lygmeniu reikia plataus užmojo priemonių, skirtų visam produkto gyvavimo ciklui. Tokios priemonės gali būti įvairios: nuo tvaraus gaminių projektavimo, kad būtų galima padidinti produktų patvarumą, taisomumą, atnaujinamumą ir perdirbamumą, iki kitų priemonių, pvz.: i) atnaujinimo¹; ii) gamybos procesų žiediškojo didinimo; iii) perdirbimo; iv) ekologinių inovacijų skatinimo; v) žaliojo viešojo pirkimo naudojimo didinimo.

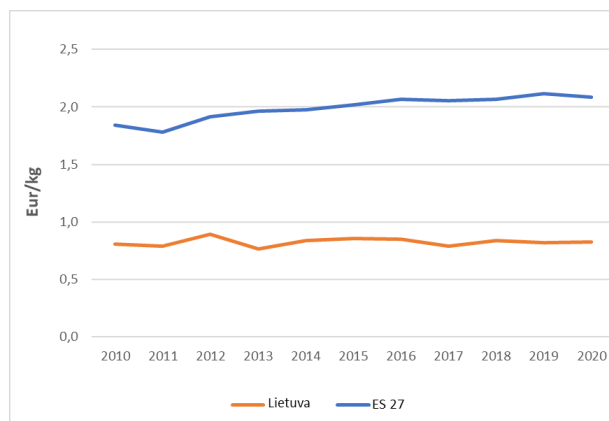
Kaip parodyta 1 paveiksle, Lietuvos žiedinis (antrinis) medžiagų naudojimas nuo 2010 m. išliko beveik 4 proc., tačiau 2020 m. šiek tiek padidėjo iki 4,4 proc.². Tačiau 2020 m. jis vis dar buvo beveik tris kartus mažesnis už ES vidurkį – 12,8 proc..

1 pav. Žiedinio medžiagų naudojimo rodiklis (%) 2010–2020 m.³

Išteklių produktyvumu išreiškiama, kaip efektyviai ekonomikoje yra naudojami materialiniai ištekliai turtui kurti. Išteklių produktyvumo gerinimas gali padėti sumažinti neigiamą poveikį aplinkai ir priklausomybę nuo besikeičiančių žaliavų rinkų. Kaip parodyta 2 paveiksle, 2020 m. vienas kilogramas suvartotos medžiagos atnešė 0,83 EUR, taigi išteklių produktyvumas Lietuvoje yra gerokai mažesnis nei ES vidurkis – 2,09 EUR už kilogramą.

2 pav. Išteklių produktyvumas 2010–2020 m.⁴

¹ Gaminio atkūrimas pagal originalaus pagaminto gaminio specifikacijas, naudojant pakartotinai panaudotą, pataisytą ir naujų dalių derinį.

² Eurostatas įvertis.

³ Eurostatas, [Žiedinės ekonomikos stebėsenos sistema](#).

⁴ Eurostatas, [Išteklių produktyvumas](#)

Žiedinės ekonomikos strategija

Komisija ragina valstybes nares priimti ir įgyvendinti nacionalines ir (arba) regionines žiedinės ekonomikos strategijas, apimančias visą produktų gyvavimo ciklą. Taip yra todėl, kad tokios strategijos yra vienas iš veiksmingiausių būdų siekiant, kad ekonomika taptų labiau žiedinė valstybių narių lygmeniu. Nuo 2017 m., kai pradėjo veikti Europos žiedinės ekonomikos suinteresuotųjų subjektų platforma⁵, nacionalinės, regionų ir vietos valdžios institucijos šioje platformoje dalijasi savo strategijomis ir veiksmų gairėmis.

2021 m. Lietuvoje nacionalinės žiedinės ekonomikos strategijos ar veiksmų plano nebuvo. Tiesa, su žiedine ekonomika susijusius tikslus ir siektinus rodiklius galima rasti: Nacionalinėje tvaraus vystymosi strategijoje, Nacionalinėje aplinkos apsaugos strategijoje, Nacionalinėje klimato kaitos valdymo politikos strategijoje iki 2050 m. ir Nacionalinėje atliekų prevencijos programoje.

Be to, Lietuva siekdama gerinti tekstilės žiediškumą, be kita ko, rengia susitikimus su suinteresuotosiomis šalimis, ugdo visuomenės sąmoningumą, skatina pakartotinį naudojimą, remdama pakartotinio naudojimo ir taisymo tinklus, teikia talpyklas, kurios leistų vykdyti rūšiuojamąjį tekstilės atliekų surinkimą ir atlikti binarinius mokėjimus. Tekstilės atliekų prevencija taip pat yra privaloma pagal Nacionalinę atliekų prevencijos programą.

Lietuva parengė Lietuvos pramonės perėjimo prie žiedinės ekonomikos kelrodį kaip Europos Komisijos ir Regioninės ir miestų politikos GD bandomąjį projektą.

Į savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą Lietuva įtraukė nacionalinio žiedinės ekonomikos plano priėmimo iki 2023 m. pirmojo ketvirčio reformą. Plane daugiausia dėmesio bus skiriama atliekų prevencijai, perdirbimui, gaminių projektavimui ir antrinių žaliavų naudojimui, skaitmeninimui, žaliųjų inovacijų skatinimui, taip pat teisinėms ir fiskalinėms priemonėms, kuriomis skatinami ilgalaikiai žiediniai sprendimai.

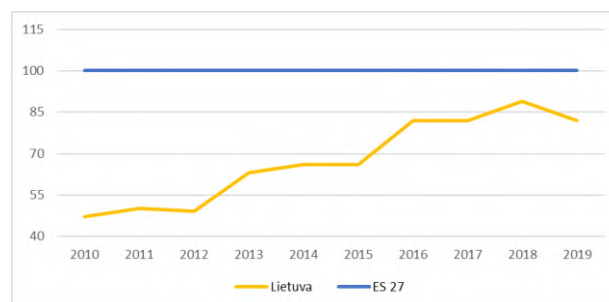
Ekologinės inovacijos

Sėkmingam perėjimui prie žiedinės ekonomikos reikalingos socialinės ir technologinės inovacijos. Taip yra todėl, kad visas žiedinės ekonomikos potencialas gali būti pasiektas tik tada, kai jis bus įgyvendinamas visose vertės grandinėse. Ekologinės inovacijos yra svarbus žiedinės ekonomikos veiksnys. Nauji požiūriai į gaminių projektavimą ir nauji verslo modeliai gali padėti kurti

žiediškumo inovacijas ir išryškinti naujas verslo galimybes.

Pagal 2021 m. ekologinių inovacijų indeksą Lietuva užėmė 20-ą vietą ir iš viso gavo 88 balus, o tai rodo, kad šalis turi pagrindo kurti ekologines inovacijas. Pagal visus penkis 2021 m. ekologinių inovacijų indekso rodiklius (ekologinių inovacijų sąnaudos, veikla ir išdirbiai, efektyvus išteklių naudojimo rezultatai ir socioekonominiai rezultatai) Lietuva nepasiekė ES vidurkio.

3 pav. Ekologinių inovacijų veiklos rezultatai 2010–2019 m.⁶

Žaliasis viešasis pirkimas

Viešieji pirkimai sudaro didelę Europos vartojimo dalį, o valdžios institucijų perkamoji galia sudaro 14 proc. ES BVP. Viešieji pirkimai gali padėti paskatinti tvarių gaminių, atitinkančių taisomumo ir perdirbamumo standartus, paklausą. Iki šiol žaliojo viešojo pirkimo (toliau – ŽVP) naudojimo stebėsenos ataskaitos teikiamos savanoriškai.

Lietuvos nacionaliniame pažangos plane⁷ (priimtame 2020 m. rugsėjo 9 d.) nustatyta, kad, kaip tarpinis rodiklis, 2025 m. ŽVP turėtų sudaryti 50 proc. visų viešųjų pirkimų vertės, o galutinis tikslas – 55 proc. 2030 m. Vyriausybės programoje⁸ nustatyti dar platesnio užmojo tikslai: kad nuo 2023 m. žaliasis viešasis pirkimas taptų dominuojančia viešojo sektoriaus viešųjų pirkimų rūšimi. 32 gaminių grupėms nustatyti aplinkosaugos kriterijai. Dabar ŽVP apibrėžtis apima ne tik privalomus būtiniausius ŽVP kriterijus, bet ir ekologinius ženklus, aplinkosaugos vadybos sistemas ar

⁶ Europos Komisijos Aplinkos generalinis direktoratas (DG ENV), Ekologinių inovacijų stebėjimo centras, [Ekologinių inovacijų indeksas](https://ec.europa.eu/eas/).

⁷ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c1259440f7dd11eab72ddb4a109da1b5/asr>

⁸ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>

⁵ [Žiedinės ekonomikos suinteresuotųjų subjektų platforma](#)

standartus bei kitus aplinkosaugos kriterijus. Tais atvejais, kai aplinkosaugos kriterijai nenustatyti, perkančioji organizacija gali juos nustatyti savarankiškai pagal numatytus principus. ŽVP yra stebimas, statistinius duomenis renka Viešųjų pirkimų tarnyba (toliau – VPT). Duomenys viešai skelbiami viešųjų pirkimų rezultatų suvestinėje⁹. Visos perkančiosios organizacijos apie savo žaliojo viešojo pirkimo procedūras turi pranešti VPT. Be to, rengiamos žaliojo viešojo pirkimo pažangos metinės ataskaitos. Siekdama palengvinti ŽVP plėtrą, VPT įsteigė Tvaryų viešųjų pirkimų skyrių, kuris perkančiosioms organizacijoms, perkantiesiems subjektams ir tiekėjams teikia konsultacijas ir mokymus žaliųjų, socialiai atsakingų ir inovatyvių viešųjų pirkimų klausimais. Viena iš Lietuvos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano priemonių – didinti ŽVP dalį visuose viešuosiuose pirkimuose.

ES ekologinis ženklas ir aplinkosaugos vadybos ir audito sistema (EMAS)

ES ekologiniu ženklu pažymėtų produktų ir EMAS licencijas turinčių¹⁰ organizacijų skaičius šalyje rodo, kiek aktyviai jos privatusis sektorius ir nacionalinės suinteresuotosios šalys dalyvauja pereinant prie žiedinės ekonomikos. Taip pat tai atspindi, kaip valdžios institucijos yra pasiryžusios įgyvendinti žiedinės ekonomikos skatinimo priemones.

2021 m. rugsėjo mėn. duomenimis, ES ekologinio ženklo sistemoje Lietuvoje buvo užregistruoti 474 gaminiai iš 83 590 gaminių ir 10 licencijų iš 2 057, taigi šie gaminiai ir licencijos nėra populiarūs¹¹. Aplinkosaugos vadybos ir audito sistemoje EMAS šiuo metu yra užsiregistravusios penkios organizacijos iš Lietuvos, išsidėsčiusios 18-oje vietų¹². Nuo 2019 m. užregistruoti 279 nauji ES ekologinio ženklo gaminiai, taip pat viena nauja organizacija užregistruota EMAS, o ES ekologinio ženklo licencijų skaičius išliko toks pats.

Atsižvelgiant į tai, kad žiedinio medžiagų naudojimo rodiklis yra gerokai mažesnis už ES vidurkį, siūloma imtis prioritetinių veiksmų šiuo klausimu.

Prioritetinis 2022 m. veiksmas

- Imtis priemonių žiedinio medžiagų naudojimo

⁹ <https://vpt.lrv.lt/lt/statistika-ir-analize/pirkimu-vykdytoju-zemelapis-svieslente-1>

¹⁰ EMAS yra Europos Komisijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistema. Šia programa siekiama paskatinti aplinkos atžvilgiu tvaresnį organizacijų elgesį.

¹¹ Europos Komisija, [Su ekologiniu ženklu susiję faktai ir skaičiai](#).

¹² Nuo 2018 m. gegužės mėn. Europos Komisija, [Aplinkosaugos vadybos ir audito sistema](#).

rodikliui pagerinti.

Atliekų tvarkymas

Paversti atliekas ištekliams lengviau, jei:

i) visapusiškai įgyvendinami ES atliekų teisės aktai, kuriuose, be kita ko, numatyta atliekų hierarchija, būtinybė užtikrinti rūšiuojamąjį atliekų surinkimą, šalinimo sąvartynuose mažinimo tikslai ir kt.;

ii) mažinamas atliekų susidarymas ir vienam gyventojui tenkantis atliekų kiekis, vertinant absoliučiaisiais skaičiais;

iii) energija regeneruojama tik iš perdirbti netinkamų atliekų, o sąvartynuose nebešalinamos perdirbti arba naudoti tinkamos atliekos.

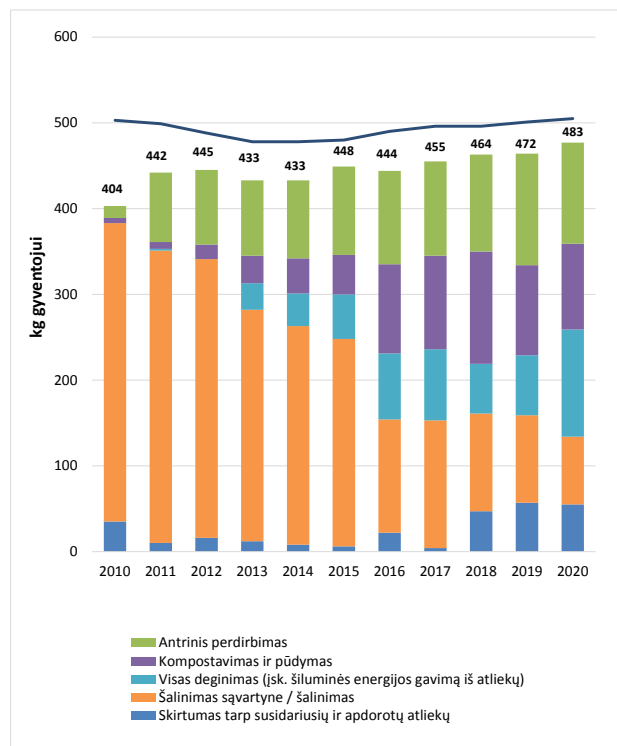
Šiame skirsnyje daugiausia dėmesio skiriama komunalinių atliekų tvarkymui¹³, kuriam ES teisės aktais nustatyti privalomi atliekų perdirbimo tikslai.

Užtikrinimas, kad gaminiai ir medžiagos kuo ilgiau netaptų atliekomis, yra veiksmingiausias būdas pagerinti išteklių naudojimo efektyvumą ir sumažinti atliekų poveikį aplinkai. Atliekų prevencija ir pakartotinis naudojimas yra tinkamiausias galimybės, todėl jos yra atliekų hierarchijos viršuje. Susidariusių komunalinių atliekų kiekis yra geras atliekų prevencijos priemonių veiksmingumo rodiklis.

Lietuvoje didėja komunalinių atliekų susidarymas. 2020 m. jis pasiekė 481 kg vienam gyventojui per metus, nors, kaip matyti iš 4 paveikslo, vis dar buvo mažesnis už ES vidurkį – 502 kg per metus vienam gyventojui. Kadangi per pastarąjį dešimtmetį susidariusių atliekų padaugėjo 20 proc., tai rodo, kad Lietuvos ekonomikos augimas dar nėra atsietas nuo atliekų susidarymo.

¹³ Komunalines atliekas sudaro: a) mišrios ir renkant surūšiuotos namų ūkių atliekos, įskaitant popierių ir kartoną, stiklą, metalus, plastiką, biologines atliekas, medieną, tekstilę, pakuotes, elektros ir elektroninės įrangos atliekas, baterijų ir akumuliatorių atliekas, taip pat stambiausias atliekas, įskaitant čiužinius ir baldus; b) mišrios ir renkant surūšiuotos atliekos iš kitų šaltinių, kai jos savo pobūdžiu ir sudėtimi panašios į atliekas iš namų ūkių. ([Direktivos 2008/98/EB](#) 3 straipsnio 2b dalis).

4 pav. 2010–2020 m. komunalinės atliekos Lietuvoje pagal apdorojimą¹⁴

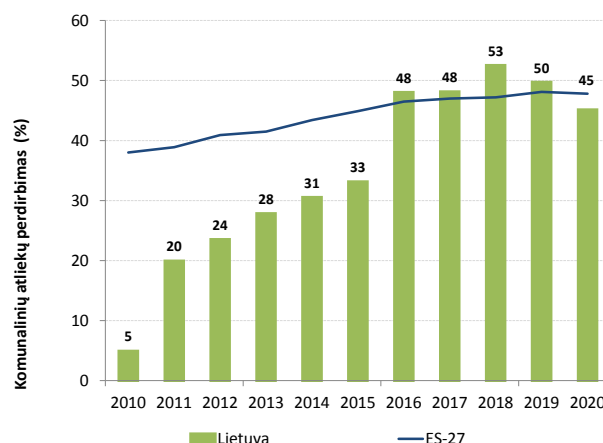
4 paveiksle taip pat parodytos komunalinės atliekos pagal apdorojimą (kilogramais vienam gyventojui).

Per pastarąjį dešimtmetį Lietuva tris kartus sumažino sąvartynuose šalinamų atliekų kiekį (iki 22 proc. 2019 m.) ir dabar į sąvartynus siunčia mažiau komunalinių atliekų nei vidutiniškai ES (24 proc.). Tačiau ji šiek tiek nutolusi nuo tikslo iki 2030 m. pasiekti 10 proc. ribą. Pagrindinės apdorojimo galimybės – perdirbimas ir kompostavimas. Perdirbamų medžiagų dalis nuolat didėja ir siekia 28 proc., artėdama prie 30 proc. ES vidurkio. Nuo 2017 m. kompostavimo apimtis sumažėjo iki 22 proc., o Lietuva šiuo metu tik šiek tiek viršija maždaug 21 proc. ES vidurkį. Į sąvartynus patenkančių atliekų kiekis sumažėjo iš dalies padidinus šiluminės energijos gavybos iš atliekų deginimo pajėgumus (antrasis mažiausiai palankus atliekų apdorojimo būdas), kurie šiuo metu naudojami beveik 15 proc. (vis dar mažiau nei ES vidurkis – 24 proc.). Ateityje, pradėjus eksploatuoti naujus deginimo įrenginius Kaune ir Vilniuje, šis skaičius gali padidėti. Maždaug pusė komunalinių atliekų apdorojamos mechaninio biologinio apdorojimo įrenginiuose, o vėliau daugiausia sudeginamos arba gabenamos į sąvartynus, nes atliekų kokybė, net ir po apdorojimo, yra netinkama antriniam naudojimui.

¹⁴ Eurostatas, [Komunalinės atliekos pagal atliekų apdorojimo operacijas](#), 2022 m. balandžio mėn.

Kaip parodyta 5 paveiksle, komunalinių atliekų perdirbimo rodiklis iki 2018 m. nuolat didėjo, tačiau vėl sumažėjo iki 45 proc., o 2020 m. vėl buvo mažesnis už ES vidurkį (47,8 proc.).

5 pav. 2010–2020 m. komunalinių atliekų perdirbimo lygis¹⁵

2018 m. Komisijos ankstyvojo perspėjimo ataskaitoje Lietuva nenurodyta kaip viena iš šalių, kurioms gresia pavojus nepasiekti strategijos „Europa 2020“ tikslo perdirbti 50 proc. komunalinių atliekų. Šiuo metu Komisija baigia rengti pažangos, padarytos atsižvelgiant į 2018 m. ankstyvojo perspėjimo ataskaitos rekomendacijas, analizę ir pažangos, padarytos siekiant 2025 m. atliekų perdirbimo tikslų, analizę. Ši ataskaita bus pateikta 2022 m. pabaigoje ir joje prireikus bus pateiktos rekomendacijos¹⁶.

2018 m. atliekų teisės aktų rinkinio įgyvendinimas

Iki 2020 m. liepos 5 d. valstybės narės turėjo suderinti savo nacionalinės teisės aktus su iš dalies pakeista Atliekų pagrindų direktyva, Pakuočių ir pakuočių atliekų direktyva bei Sąvartynų direktyva¹⁷. Lietuva vėlavo įgyvendinti pirmąsias dvi direktyvas, tačiau 2021 m. rugpjūčio mėn. ji pranešė Komisijai, kad 2018 m. atliekų teisės aktų rinkinys buvo visiškai įgyvendintas nacionalinėje teisėje. Šiuo metu atliekamas atitikties vertinimas.

Atliekų tvarkymo planai ir atliekų prevencijos programos yra šio įgyvendinimo dalis. Jose išdėstytos pagrindinės nuostatos ir nurodytos investicijos, kuriomis siekiama užtikrinti, kad būtų laikomasi esamų ir naujų teisinių reikalavimų (pvz., dėl atliekų prevencijos, kelių

¹⁵ Eurostatas, [Komunalinių atliekų perdirbimo lygis](#), 2022 m. balandžio mėn.

¹⁷ [Direktyvomis \(ES\) 2018/851](#), [\(ES\) 2018/852](#), [\(ES\) 2018/850](#) ir [\(ES\) 2018/849](#) iš dalies pakeisti ankstesni atliekų teisės aktai ir nustatyti platesnio užmojo perdirbimo tikslai laikotarpiui iki 2035 m.

konkrečių atliekų srautų rūšiuojamojo surinkimo, perdirbimo ir sąvartynų tikslų). Peržiūrėti planai ir programos turėjo būti pateikti 2020 m. liepos 5 d.

Nors Lietuvos 2021–2027 m. atliekų tvarkymo planas buvo parengtas ir po viešų konsultacijų peržiūrėtas, Lietuvos Vyriausybė jo dar nepatvirtino ir Lietuva dar nepranešė Komisijai, kad jis yra parengtas¹⁸.

2021 m. lapkričio mėn. Lietuvos Vyriausybė patvirtino sąvartyno mokesčio padidinimą nuo 2023 m. nuo 15 EUR už toną (tai yra vienas mažiausių tarifų ES) iki 50 EUR už toną.

Lietuva nėra ratifikavusi Honkongo tarptautinės konvencijos dėl saugaus ir aplinkai tinkamo laivų perdirbimo.

Prioritetiniai 2022 m. veiksmai

- Pradėti taikyti naujas politikos priemones, įskaitant ekonomines priemones, siekiant skatinti prevenciją ir padidinti pakartotinio naudojimo ir perdirbimo ekonominį patrauklumą.
- Parengti ir vykdyti savivaldybėms skirtas įgyvendinimo rėmimo programas, siekiant remti jų pastangas organizuojant rūšiuojamąjį surinkimą ir toliau gerinant perdirbimo rezultatus.
- Gerinti didesnės gamintojų atsakomybės sistemų veikimą, laikantis Atliekų pagrindų direktyvoje nustatytų bendrųjų būtiniausių reikalavimų.
- Užtikrinti, kad būtų parengtas atliekų tvarkymo planas, atitinkantis peržiūrėtą Atliekų pagrindų direktyvą.

¹⁸ 2022 m. gegužės mėn.

2. Biologinė įvairovė ir gamtinis kapitalas

2020 m. gegužės mėn. priimta 2030 m. ES biologinės įvairovės strategija siekiama, kad ES biologinė įvairovė atsigautų, ir nustatomi nauji tikslai bei valdymo mechanizmai, siekiant sukurti sveikas ir atsparias ekosistemas.

Visų pirma strategijoje nustatyti plataus užmojo tikslai:

i) apsaugoti ne mažiau kaip 30 proc. ES sausumos ploto ir 30 proc. ES jūrų teritorijos, integruoti ekologinius koridorius kaip ištis transeuropinio gamtinio tinklo dalį; ii) taikyti griežtą apsaugą bent trečdaliui ES saugomų teritorijų, įskaitant visus likusius ES pirmykščius miškus ir sengiės;

iii) veiksmingai valdyti visas saugomas teritorijas – nustatyti aiškius išsaugojimo tikslus ir priemones, taip pat tinkamai jas stebėti.

Strategijoje taip pat nustatytas ES gamtos atkūrimo planas – konkretūs įsipareigojimai ir veiksmai, kuriais siekiama iki 2030 m. atkurti nualintas ekosistemas visoje ES ir tvariai jas valdyti, atsižvelgiant į pagrindinius biologinės įvairovės nykimo veiksnius.

ES Buveinių ir Paukščių direktyvos¹⁹ yra pagrindinės teisėkūros priemonės, siekiant 2030 m. ES biologinės įvairovės strategijos tikslų, ir yra Europos teisės aktų, kuriais siekiama išsaugoti ES laukinę gyvūniją²⁰, kartinis akmuo.

2015 m. balandžio mėn. Lietuvos Respublikos Seimas patvirtino nacionalinę aplinkos apsaugos strategiją²¹, kuria siekiama nustatyti prioritetines aplinkos politikos sritis, ilgalaikius tikslus iki 2030 m. ir Lietuvos aplinkos viziją iki 2050 m. Strategijoje nurodytas ilgalaikis gamtos ir biologinės įvairovės tikslas yra susijęs su saugomų teritorijų nustatymu: siekiama, kad nacionalinės saugomos teritorijos ir „Natura 2000“ teritorijos sudarytų 17 proc. sausumos ploto ir 10 proc. šalies jūrų teritorijos.

Gamtos apsauga ir atkūrimas

ES Buveinių ir Paukščių direktyvos, kurios turi būti papildytos Gamtos atkūrimo įstatymu, yra ES teisės aktų, kuriais siekiama išsaugoti ES laukinę gyvūniją, natūralias buveines ir ekosistemas, kartinis akmuo. Jos

yra labai svarbios siekiant 2030 m. ES biologinės įvairovės strategijos tikslų²².

„Natura 2000“²³ – didžiausias koordinuojamas saugomų teritorijų tinklas pasaulyje – yra pagrindinė priemonė siekiant Paukščių ir Buveinių direktyvų tikslų. Šie tikslai yra: i) užtikrinti ilgalaikę vertingiausių ir labiausiai gresiančių išnykti Europos rūšių ir buveinių apsaugą, išsaugojimą ir išlikimą; ii) palaikyti arba atkurti gerą šių rūšių ir buveinių išsaugojimo būklę. Pagrindiniai tarpiniai orientyrai, siekiant Paukščių ir Buveinių direktyvų tikslų, yra šios: i) darnaus tinklo „Natura 2000“ sukūrimas; ii) Bendrijos svarbos teritorijų paskelbimas specialiomis saugomomis teritorijomis (toliau – SST)²⁴; iii) „Natura 2000“ teritorijų išsaugojimo tikslų ir priemonių nustatymas.

Darnaus „Natura 2000“ teritorijų tinklo kūrimas

Lietuvoje yra 54 buveinių rūšys²⁵ ir 98 rūšys²⁶, kurioms taikoma Buveinių direktyva. Šalyje taip pat yra 83 paukščių taksonų populiacijos, išvardytos Paukščių direktyvos I priede²⁷.

Kaip matyti iš 7 paveikslėlio, iki 2021 m. 12,6 proc. Lietuvos teritorijos buvo įtraukta į tinklą „Natura 2000“ (ES vidurkis – 18,5 proc.), specialios apsaugos teritorijos pagal Paukščių direktyvą – 8,5 proc. (ES vidurkis – 12,8 proc.), o Bendrijos svarbos teritorijos pagal Buveinių direktyvą – 10 proc. (ES vidurkis – 14,2 proc.).

²² https://ec.europa.eu/environment/strategy/biodiversity-strategy-2030_lt

²³ „Natura 2000“ apima Bendrijos svarbos teritorijas, įsteigtas pagal Buveinių direktyvą, taip pat specialias apsaugos teritorijas, klasifikuojamas pagal Paukščių direktyvą; teritorijų aprėpties duomenys nesumuojami, nes kai kurios Bendrijos svarbos teritorijos ir specialios apsaugos teritorijos iš dalies sutampa. Specialios saugomos teritorijos yra Bendrijos svarbos teritorijos, kurias nustato valstybės narės.

²⁴ Bendrijos svarbos teritorijos steigiamos pagal Buveinių direktyvą, o specialios apsaugos teritorijos – pagal Paukščių direktyvą; teritorijų aprėpties duomenys nesumuojami, nes kai kurios Bendrijos svarbos teritorijos ir specialios apsaugos teritorijos iš dalies sutampa. Specialios saugomos teritorijos yra Bendrijos svarbos teritorijos, kurias nustato valstybės narės.

²⁵ [EEE, 17 straipsnio rodiklių suvestinė, I priedas, bendra suma, 2019 m.](#)

²⁶ [EEE, 17 straipsnio rodiklių suvestinė, II priedas ir IV priedas, išskyrus II priede ir V priede, išskyrus nurodytus II priede, 2019 m. Skaičiuojant atsižvelgiama tik į rūšis ir buveines, kurių išsaugojimo būklę prašoma įvertinti.](#)

²⁷ [EEE, 12 straipsnio rodiklių suvestinė, I priedas, 2020 m. Skaičiuojant atsižvelgiama tik į paukščių taksonus, apie kuriuos prašyta informacijos.](#)

¹⁹ Tarybos direktyva 92/43/EEB ir Direktyva 2009/147/EB.

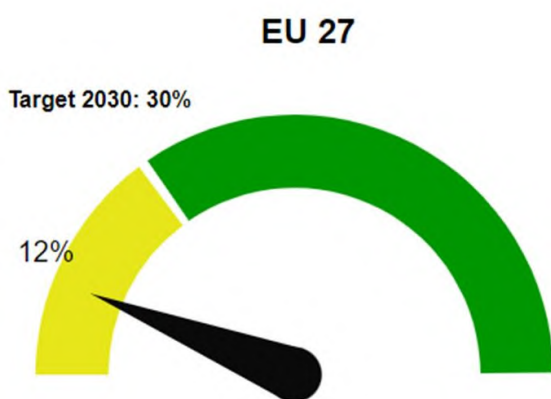
²⁰ Pagal 2030 m. ES biologinės įvairovės strategiją jie turėtų būti sustiprinti Gamtos atkūrimo įstatymu.

²¹ <http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/lit163665.pdf>

Naujausias tinklo „Natura 2000“ Bendrijos svarbos teritorijų vertinimas rodo, kad yra trūkumų, susijusių su priskyrimu. Siekdama pašalinti šias spragas, 2018 m. gegužės mėn. Komisija ėmėsi teisinių veiksmų – išsiuntė Lietuvai oficialų pranešimą pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 258 straipsnį. Nuo to laiko Lietuva priskyrė keletą naujų teritorijų ir įsipareigojo iki 2022 m. pabaigos užbaigti priskyrimo procesą. Komisija atidžiai stebi pažangą, padarytą siekiant laikytis reikalavimų.

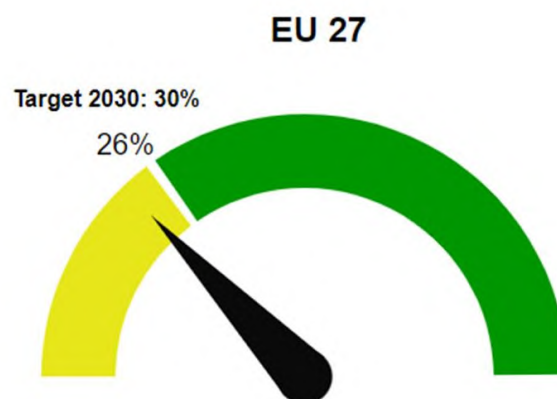
Skaiciuojant ir „Natura 2000“, ir kitas nacionaliniu lygmeniu saugotomis paskelbtas teritorijas, Lietuva teisiškai saugo 18,2 proc. savo sausumos teritorijų (palyginti su ES-27 vidurkiu – 26,4 proc.) ir 24,1 proc. jūrų teritorijų (ES-27 vidurkis – 10,7 proc.)²⁸. 6 paveiksle parodyta 2021 m. ES lygmens padėtis, susijusi su saugomų sausumos ir jūrų teritorijų aprėptimi siekiant 2030 m. biologinės įvairovės strategijos tikslo.

6 pav. Saugomų jūrų ir sausumos teritorijų aprėptis, 2021 m.²⁹

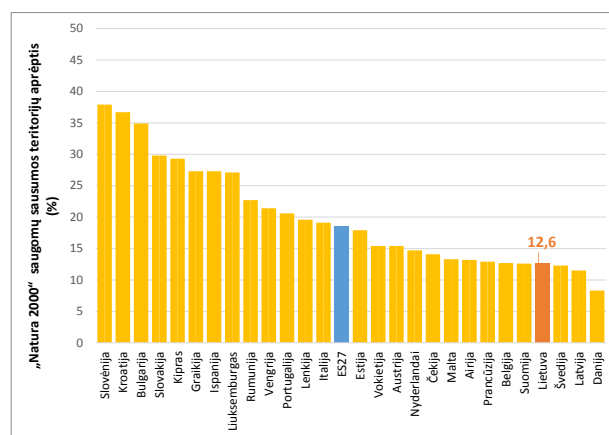

²⁸ Europos aplinkos agentūra, [Saugomos teritorijos](#), 2022 m. kovo mėn., saugomų sausumos teritorijų procentinė dalis (2021 m.) ir saugomų jūrų teritorijų procentinė dalis (2019 m.), 2022 m. kovo mėn.

²⁹ [ES biologinės įvairovės strategijos rodiklių suvestinė](#), A1.1.1 ir A1.2.1 rodikliai, 2022 m. vasario mėn.

7 pav. „Natura 2000“ saugomų sausumos teritorijų aprėptis, 2021 m.³⁰

Specialių saugomų teritorijų (SST) priskyrimas ir išsaugojimo tikslų bei priemonių nustatymas

Buveinių direktyvoje nustatytas 6 metų terminas priskirti Bendrijos svarbos teritorijas specialioms saugomoms teritorijoms ir nustatyti tinkamus išsaugojimo tikslus bei priemones 406-ose Lietuvos teritorijose yra pasibaigęs.

Tačiau 243 Bendrijos svarbos teritorijos dar nepriskirtos specialioms saugomoms teritorijoms. Be to, Lietuva nenustatė pakankamai išsamių ir kiekybiškai apibrėžtų visų 406 teritorijų išsaugojimo tikslų ir būtinų išsaugojimo priemonių. Be to, nustatytų tikslų ir priemonių kokybė yra nepakankama. Dėl šios priežasties 2021 m. vasario mėn. Komisija išsiuntė Lietuvai oficialų pranešimą pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 258 straipsnį. Atsakydama Lietuva įsipareigojo pašalinti

³⁰ Europos aplinkos agentūra, [„Natura 2000“ barometras](#), 2022 m. vasario mėn.

nustatytas spragas. Komisija atidžiai stebi reikalavimų laikymosi pažangą.

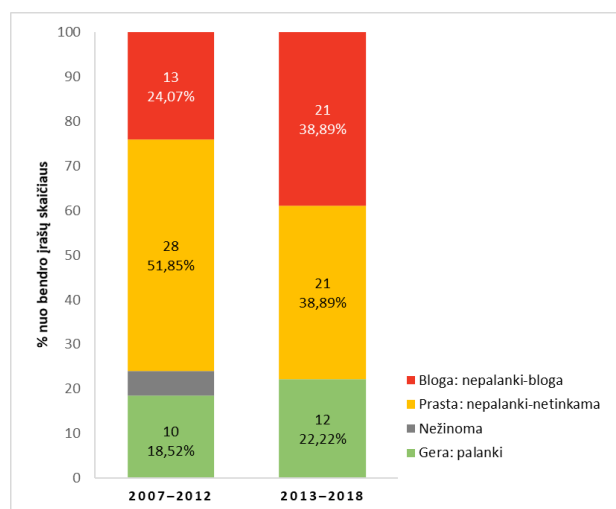
Geros rūšių ir buveinių išsaugojimo būklės palaikymo arba atkūrimo pažanga

Siekiant įvertinti valstybių narių veiklos rezultatus, Buveinių direktyvos 17 straipsnyje ir Paukščių direktyvos 12 straipsnyje reikalaujama teikti ataskaitas apie pažangą, padarytą palaikant arba atkuriant gerą rūšių ir buveinių išsaugojimo būklę.

Remiantis Lietuvos pateikta buveinių ir rūšių, kurioms taikomas Buveinių direktyvos 17 straipsnis, 2013–2018 m. išsaugojimo būklės ataskaita, 2018 m. 22 proc. buveinių išsaugojimo būklė buvo gera (2007–2012 m. – 19 proc.), o 37 proc. saugomų rūšių vertinimuose jų išsaugojimo būklė įvertinta kaip gera (2007–2012 m. – 27 proc.). Kalbant apie paukščius, 19 proc. perinčių rūšių populiacijos tendencijos trumpuoju laikotarpiu didėjo arba buvo stabilios.

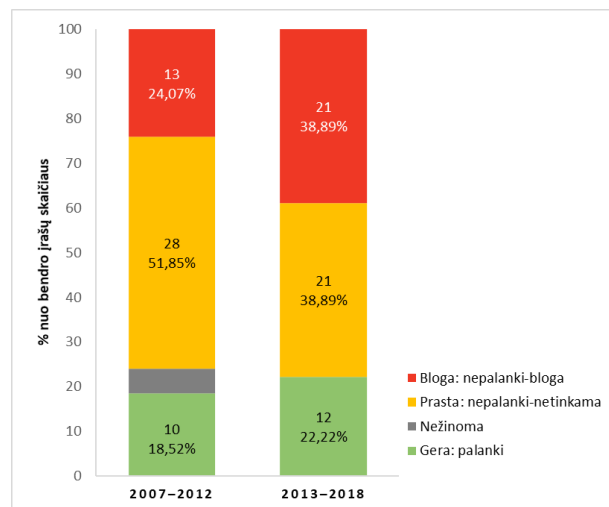
Tuo pačiu metu blogos išsaugojimo būklės buveinių dalis padidėjo iki 39 proc., o blogos išsaugojimo būklės rūšių vertinimų dalis taip pat padidėjo iki 13 proc. Pagrindiniai neigiami veiksniai yra invazinės svetimos rūšys, miškininkystės ir žemės ūkio veikla.

8 pav. Buveinių išsaugojimo būklės vertinimai 2007–2012 m. ir 2013–2018 m.³¹

³¹ Europos aplinkos agentūra, [Buveinių ir rūšių išsaugojimo būklė ir tendencijos](#), 2021 m. gruodžio mėn. Lygindami 2007–2012 m. ir 2013–2018 m. duomenis, atkreipkite dėmesį į tai, kad jiems taip pat gali turėti įtakos metodų pakeitimai arba geresnis duomenų prieinamumas.

9 pav. Rūšių išsaugojimo būklės vertinimai 2007–2012 m. ir 2013–2018 m.³²

Lietuva šiuo metu įgyvendina programos LIFE integruotą projektą „Tinklo Natura 2000“ valdymo optimizavimas Lietuvoje“³³. Projektas, pagal kurį iki 2027 m. bus investuota 17,2 mln. EUR, pradėtas įgyvendinti 2018 m. Taip bus skatinama plėtoti tinklą „Natura 2000“ šalyje, skatinamas aplinką tausojantis ūkininkavimas ir tvarus miškų naudojimas tinklo „Natura 2000“ teritorijose bei didinamas visuomenės informuotumas ekologiniais klausimais. Be kitų iniciatyvų, programos LIFE integruotas projektas apima rezultatais grindžiamą agrarinės aplinkosaugos priemonę, skirtą rūšių gausioms natūralioms pievoms išsaugoti ir apsaugoti³⁴.

Lietuvos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane numatyta priemonė, kuria sprendžiami šie uždaviniai: i) reglamentavimo pakeitimai, kuriais siekiama įdiegti nacionalinę pažeistų durpynų nustatymo ir atkurtų durpynų valdymo sistemą (iki 2022 m. rugsėjo 30 d.); ii) investicijos, kuriomis ketinama atkurti 8 000 ha pažeistų durpynų.

2019 m. aplinkos nuostatų įgyvendinimo peržiūroje nustatyta keletas prioritetinių veiksmų Lietuvai, pavyzdžiui, užbaigti „Natura 2000“ teritorijų priskyrimo procesą, nustatyti aiškius išsaugojimo tikslus, suteikti pakankamai išteklių įgyvendinimui ir padidinti paskatas miškininkams bei ūkininkams siekiant geriau apsaugoti miškų ir pievų buveines. Lietuva padarė tam tikrą pažangą, susijusią su konkrečios teritorijos išsaugojimo tikslų nustatymo metodika, tačiau kitų siūlomų veiksmų pažanga nedidelė arba jos visai nėra.

³² Ten pat.

³³ [Programos LIFE integruotas „Natura 2000“ apsaugos projektas. Naturalit](#)

³⁴ <https://naturalit.lt/en/a-pilot-agro-environmental-measure-has-been-started-in-lithuania/>

Gamtos gražinimas į žemės ūkio paskirties žemę ir dirvožemio ekosistemų atkūrimas

Žemės ūkio paskirties žemė

Biologinės įvairovės strategija vykdoma kartu su naująja strategija „Nuo ūkio iki stalo“ ir naująja bendra žemės ūkio politika (toliau – BŽŪP), kuria remiamas ir įgyvendinamas perėjimas prie visiškai tvaraus žemės ūkio.

Biologinės įvairovės ir strategijos „Nuo ūkio iki stalo“ strategijoje nustatyti keturi svarbūs 2030 m. tikslai:

- 50 proc. sumažinti bendrą cheminių pesticidų naudojimą ir su jais susijusią riziką;
- 50 proc. sumažinti pavojingesnių pesticidų naudojimą;
- 50 proc. sumažinti maisto medžiagų išplovimą iš trąšų, kartu užtikrinant, kad nesumažėtų dirvožemio derlingumas (dėl to bus 20 proc. sumažintas trąšų naudojimas);
- pasiekti, kad bent 10 proc. žemės ūkio paskirties žemės vėl įgytų didelę įvairovę užtikrinančių kraštovaizdžio elementų, ir bent iki 25 proc. padidinti ekologinio ūkininkavimo plotus.

Remiantis Komisijos atlikta Lietuvos BŽŪP strateginio plano analize³⁵, dėl Lietuvos žemės ūkio sektoriuje išmetamo amoniako kiekio vis dar kyla sunkumų mažinant oro taršą, o mažėjimo tendencija nėra pakankamai tvirta, kad Lietuva galėtų įvykdyti savo išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimus. Didelį susirūpinimą kelia mažas dirvožemio organinės anglies kiekis, darantis poveikį ir dirbamam dirvožemiui, ir ganyklų plotams.

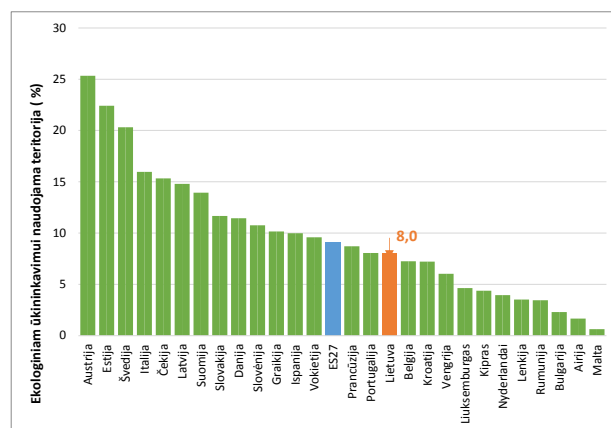
Lietuvos žemės ūkio paskirties žemę veikia biologinės įvairovės mažėjimas. Kaimo paukščių populiacijų indikatorius duomenys nuo 2014 m. mažėja, o 2019 m. šiek tiek pagerėjo. 2019 m. Lietuvos indikatorius buvo 61,69, palyginti su 74,64 ES-27.

Remiantis 2013–2018 m. ataskaitomis, kurias reikalaujama pateikti pagal Buveinių direktyvos 17 straipsnį, nė vienos saugomos pievų buveinės išsaugojimo būklė nebuvo gera. Prioritetinių veiksmų bendrųjų priemonių programoje nurodyta, kad didžiausią neigiamą poveikį pievoms daro perėjimas prie kitų žemės naudojimo būdų (miškų, ariamosios žemės), žemės naudojimo intensyvinimas ir intensyvus pievų naudojimas (dažnas šienavimas, pernelyg didelis nuganymas), pievų ir ganyklų apleidimas, pesticidų naudojimas ir drenažas.

Nuo 2019 m. Lietuvoje ekologiškai dirbamos žemės plotas šiek tiek sumažėjo. 2020 m. ji sudarė 8,0 proc.

visos dirbamos žemės (10 pav.), t. y. šiek tiek mažiau nei ES vidurkis (9,07 proc.) ir gerokai mažiau už 2030 m. ES biologinės įvairovės ir strategijos „Nuo ūkio iki stalo“ tikslą. 2020 m. gruodžio mėn. priimtoje Lietuvos Vyriausybės programoje numatyta iniciatyva padvigubinti ekologinio ūkininkavimo plotą.

10 pav. Visų ekologiniam ūkininkavimui naudojamų žemės ūkio naudmenų dalis pagal valstybę narę³⁶

Dirvožemio ekosistemos

Dirvožemis yra ribotas ir labai pažeidžiamas išteklius. ES jis yra vis labiau alinamas.

2021 m. lapkričio 17 d. priimtoje naujojoje ES dirvožemio strategijoje pabrėžiama dirvožemio apsaugos, tvaraus dirvožemio valdymo ir nualintos žemės atkūrimo svarba siekiant Žaliojo kurso tikslų, taip pat žemės būklės neblogėjimo iki 2030 m.

Tai reiškia:

- užkirsti kelią tolesnei dirvožemio degradacijai;
- užtikrinti, kad tvarus dirvožemio valdymas taptų nauja įprasta praktika;
- imtis ekosistemų atkūrimo veiksmų.

Vienas iš dirvožemio ekosistemų blogėjimo veiksnių yra dirvožemio ploto sandarinimas ar padengimas dirbtine danga³⁷. 2012–2018 m. grynasis per metus užimtos žemės plotas (užimta žemė – tai žemė, kuri buvo

³⁶

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_02_40/default/table?lang=en (Eurostatas, Ekologinio ūkininkavimo plotas, 2022 m. vasario mėn.)

³⁷

Dirbtinė žemės danga apibrėžiama kaip visi stogu dengti užstatyti plotai (įskaitant pastatus ir šiltnamius), dirbtiniai neužstatyti plotai (įskaitant uždengto ploto elementus, pvz., kiemus, sodybų kiemus, kapines, automobilių stovėjimo aikštes ir kt., bei linijinius elementus, pvz., gatves, kelius, geležinkelius, kilimo ir tūpimo takus, tiltus) ir kiti dirbtiniai plotai (įskaitant tiltus ir viadukus, mobiliuosius namus, saulės baterijų plokštes, jėgaines, elektros pastotes, vamzdinius, nuotekų įrenginius ir atvirus sąvartynus).

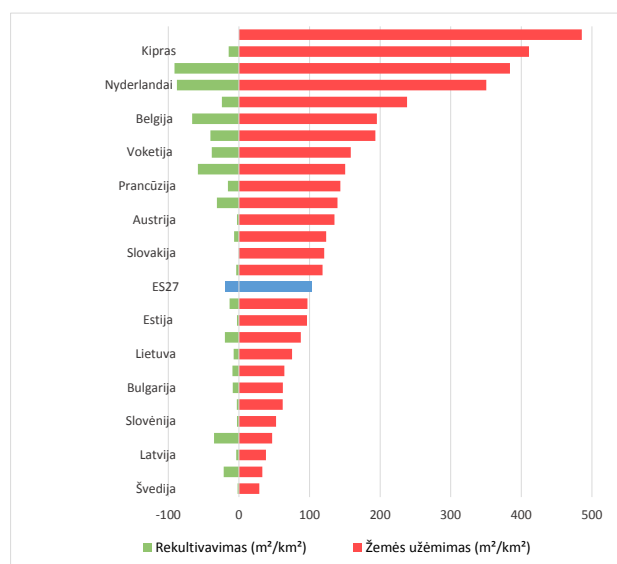
³⁵ SWD(2020) 395 final.

užsandarinta arba padengta dirbtine danga) gali būti laikomas vienu iš didelių neigiamų poveikių gamtai ir biologinei įvairovei – žemės naudojimo keitimu. Be to, žemės naudojimo keitimas yra urbanizuotose vietovėse gyvenančių žmonių aplinkai kenkiantis veiksnys. Nepaisant to, kad per pastarąjį dešimtmetį žemės užėmimo tempas mažėjo, 2012–2018 m. žemės užėmimas ES-28 valstybėse narėse vis dar siekė 539 km² per metus³⁸.

Sąvoka „grynasis žemės užėmimas“ apima žemės užėmimą ir žemės grąžinimą į ne dirbtinės žemės kategoriją (rekultivavimą). Nors 2000–2018 m. ES-28 valstybėse narėse kai kurie žemės sklypai buvo rekultivuoti, žemės buvo užimta 11 kartų daugiau nei grąžinta.

Lietuva yra žemiau ES vidurkio – bendras užimtos žemės plotas siekia 67,8 m²/km² (ES-27 vidurkis – 83,8 m²/km²).

11 pav. Žemės užėmimas ir rekultivavimas 27 ES valstybėse narėse (m²/km²), 2012–2018 m.³⁹

Lietuva dar nėra įsipareigojusi nustatyti žemės būklės neblogėjimo tikslus pagal Jungtinių Tautų konvenciją dėl kovos su dykumėjimu⁴⁰.

Mišakai ir mediena

2021 m. liepos mėn. priimta 2030 m. ES miškų strategija yra pasirengimo įgyvendinti 55 proc. tikslą priemonių rinkinio dalis. Strategijoje skatinama branginti įvairias iš miškų gaunamas paslaugas. Pagrindinis jos tikslas –

³⁸ [Žemės užėmimas Europoje. Europos aplinkos agentūra \(europa.eu\)](#)

³⁹ Europos aplinkos agentūra, [Žemės užėmimas Europoje](#), 2021 m. gruodžio mėn.

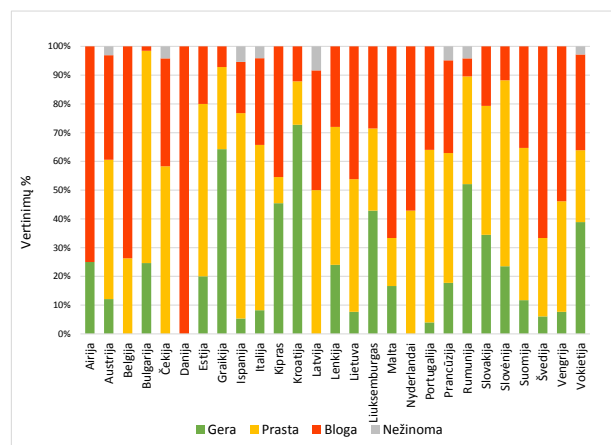
⁴⁰ [Žemės būklės neblogėjimo tikslų nustatymo programa | UNCCD](#)

užtikrinti ES miškų sveikatą, įvairovę ir atsparumą, nes tai labai padėtų siekti didesnės biologinės įvairovės ir didesnių klimato srities užmojų. Miškai yra svarbūs anglies dioksido absorbentai. Juos išsaugoti gyvybiškai svarbu, jei ES nori iki 2050 m. pasiekti poveikio klimatui neutralumą.

Įvertinus 27 proc. ES miško ploto, saugomo pagal Buveinių direktyvą, mažiau nei 15 proc. vertinimų rodo, kad išsaugojimo būklė yra gera⁴¹. Palyginti su 2015 m., blogos išsaugojimo būklės plotų ES padaugėjo nuo 27 proc. iki 31 proc.

Lietuvoje miškai užima 35,6 proc. teritorijos⁴², o daugiau kaip 90 proc. vertinimų rodo, kad jų būklė bloga arba prasta⁴³. Lietuvoje neliesti miškai užima 27 000 ha⁴⁴.

12 pav. Pagal Buveinių direktyvą saugomų miškų išsaugojimo būklė ES valstybėse narėse 2013–2018 m. (vertinimų nuošimtis)⁴⁵

Europos Sąjungos medienos reglamentu⁴⁶ draudžiama ES rinkoje pateikti neteisėtai paruoštą medieną. Pagal ES medienos reglamentą ES valstybių narių kompetentingos institucijos turi reguliariai tikrinti veiklos vykdytojus ir prekiautojus bei taikyti sankcijas už reikalavimų nesilaikymą. Iš dalies pakeitus ES medienos reglamento 20 straipsnį, kas dvejus metus teikiamos ataskaitos keičiamos į metines ataskaitas ir apima kalendorinius metus nuo 2019 m.

⁴¹ Gamtos būklės ataskaita, EAA, 2021 m. [Gamtos būklė ES](#).

⁴² EAA, [Europos miškų informacinė sistema](#).

⁴³ [Komisijos tarnybų darbinis dokumentas COM\(2021\) 652](#).

⁴⁴ JRC, [Mapping and assessment of primary and old-growth forests in Europe](#), p. 13.

⁴⁵ Europos aplinkos agentūra, [Išsaugojimo būklė ir išsaugojimo būklės tendencijos pagal buveinių grupes. Miškai](#), 2022 m. sausio mėn.

⁴⁶ [2010 m. spalio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas \(ES\) Nr. 995/2010](#).

Nuo 2017 m. kovo mėn. iki 2019 m. vasario mėn.⁴⁷ Lietuva, tikrindama medienos veiklos vykdytojus, atliko 6 824 patikrinimus. Be to, tikrindama medieną importuojančius veiklos vykdytojus, ji atliko 63 patikrinimus. Apskaičiuota, kad ataskaitiniu laikotarpiu Lietuvoje buvo 17 000 veiklos vykdytojų, vietos rinkai pateikiančių vietos medieną, o 1 481 veiklos vykdytojas vidaus rinkai pateikė importuotą medieną.

Remiantis Direktyvos dėl nusikaltimų aplinkai poveikio vertinimu, neteisėta medienos ruošą Lietuvoje yra problema⁴⁸.

Naujuoju Kovos su miškų naikinimo reglamentu⁴⁹ bus panaikintas ir pakeistas ES medienos reglamentas, nes juo bus iš esmės integruota ir patobulinta esama medienos teisėtumo tikrinimo sistema.

Invazinės svetimos rūšys

Invazinės svetimos rūšys yra pagrindiniai biologinės įvairovės nykimo ES veiksniai (kartu su sausumos ir jūrų naudojimo keitimu, išteklių pereinamumu, klimato kaita ir tarša).

Daug invazinių svetimų rūšių ne tik daro didelę žalą gamtai ir ekonomikai, bet ir prisideda prie infekcinių ligų protrūkių bei plitimo, taip keldamos grėsmę žmonėms ir laukinei gamtai.

Turi būti paspartintas ES invazinių svetimų rūšių reglamento ir kitų atitinkamų teisės aktų įgyvendinimas. 2030 m. biologinės įvairovės strategija siekiama valdyti pripažintas invazines svetimas rūšis ir 50 proc. sumažinti į raudonąją knygą įrašytų rūšių, kurioms jos kelia grėsmę, skaičių.

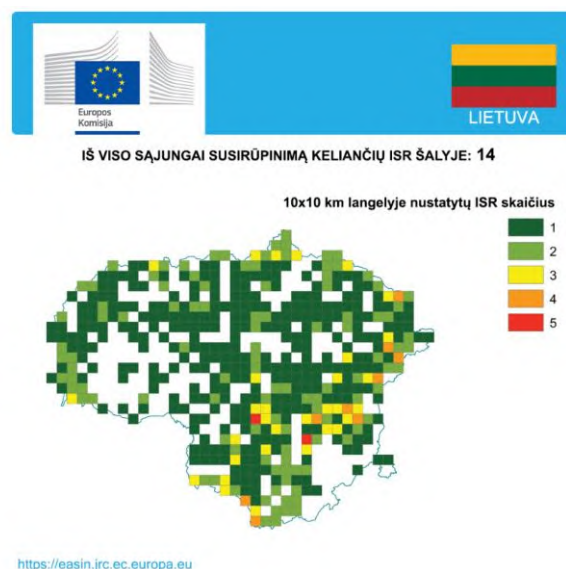
Reglamento (ES) Nr. 1143/2014 dėl invazinių svetimų rūšių (toliau – Invazinių svetimų rūšių reglamentas)⁵⁰ pagrindas yra susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių sąrašas.

Bendras Sąjungos sąrašo invazinių svetimų rūšių skaičius dabar siekia 66, iš kurių: 30 yra gyvūnų rūšys; 36 yra augalų rūšys; 41 yra daugiausia sausumos rūšis; 23 yra daugiausia gėlavandenės rūšys; 1 yra sūroko vandens rūšis, o 1 – jūrinė rūšis.

Remiantis 2021 m. Invazinių svetimų rūšių reglamento įgyvendinimo ataskaita⁵¹, padaryta pažanga siekiant tam tikrų tikslų, pavyzdžiui, sukurti nuoseklią sistemą, skirtą invazinių svetimų rūšių problemai spręsti ES lygmeniu, ir didinti informuotumą apie invazinių svetimų rūšių problemą. Ataskaitoje taip pat nurodyti kai kurie uždaviniai ir tobulintinos sritys. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad Invazinių svetimų rūšių reglamento įgyvendinimo terminai buvo išdėstyti nuo 2016 m. liepos mėn. iki 2019 m. liepos mėn., dar per anksti daryti išvadas dėl kelių įgyvendinimo aspektų.

Iš 2021 m. ataskaitos apie esamą paplitimą⁵² matyti, kad iš 66 į ES sąrašą įtrauktų rūšių Lietuvos aplinkoje pastebėta 14 rūšių. Sklaidą galima pasitikrinti 13 paveiksle.

13 pav. ES susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių skaičius, remiantis turima Lietuvos georeferencine informacija, 2021 m.

Tebevyksta Lietuvos pažeidimo nagrinėjimo procedūra, nes šalis iki 2019 m. liepos 13 d. neparengė ir neįgyvendino veiksmų planų ir nepranešė apie juos

⁴⁷ [COM\(2020\) 629 final](#).

⁴⁸ Komisijos tarnybų darbinis dokumentas COM(2021) 465 final/2, p. 18.

⁴⁹ Reglamentas dėl su miškų naikinimu ir alinimu siejamų prekių tiekimo ES rinkai ir eksportui pasiūlymas.

⁵⁰ Reglamentas (ES) Nr. 1143/2014.

⁵¹ Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai dėl 2014 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1143/2014 dėl invazinių svetimų rūšių introdukcijos ir plitimo prevencijos ir valdymo taikymo peržiūros, [COM\(2021\) 628 final](#), 2021 10 13.

⁵² Cardoso A.C., Tsiamis K., Deriu I., D' Amico F., Gervasini E., EU Regulation 1143/2014: assessment of invasive alien species of Union concern distribution, Member States reports vs JRC baselines, EUR 30689 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2021, ISBN 978-92-76-37420-6, doi:10.2760/11150, [JRC123170](#).

Komisijai, kaip reikalaujama pagal Invazinių svetimų rūšių reglamento 13 straipsnį. Lietuva planuoja priimti šiuos veiksmų planus 2022 m. vasarą.

Prioritetiniai 2022 m. veiksmai

- Baigti teritorijų priskyrimo tinklui „Natura 2000“ procesą ir nustatyti konkrečioms teritorijoms skirtus aiškiai apibrėžtus išsaugojimo tikslus bei reikiamas išsaugojimo priemones; skirti pakankamai išteklių joms įgyvendinti, kad būtų išlaikyta ir (arba) atkurta gera Bendrijos svarbos rūšių ir buveinių išsaugojimo būklė.
- Užtikrinti 2021–2027 m. prioritetinių veiksmų programoje nustatytų prioritetinių priemonių įgyvendinimą.
- Mažinti žemės ūkio sektoriaus daromą neigiamą poveikį gamtos ištekliams, mažinant išmetamą amoniako kiekį, didinant organinės anglies kiekį dirvožemyje, geriau valdant maisto medžiagas ir didinant maisto medžiagų naudojimo efektyvumą.
- Didinti paskatas ūkininkams ir miškininkams geriau saugoti miškų ir pievų buveines. Užtikrinti tvarią miškotvarką veiksmingai planuojant, deramai atsižvelgiant į miškų teikiamas ekosistemines paslaugas.

Imtis būtinų priemonių užtikrinant visišką Invazinių svetimų rūšių reglamento 13 straipsnyje nustatytų reikalavimų laikymąsi.

Jūrų ekosistemos

2030 m. ES biologinės įvairovės strategija siekiama: i) smarkiai sumažinti neigiamą poveikį pažeidžiamoms rūšims ir buveinėms jūrų ekosistemose; ii) pasiekti gerą aplinkos būklę, taip pat panaikinti arba sumažinti saugomų, nykstančių, gresiančių išnykti ir pažeidžiamų rūšių atsitiktinį laimikį tiek, kad būtų galima atkurti ir išsaugoti rūšis⁵³.

Jūrų strategijos pagrindų direktyvoje (toliau – JSPD)⁵⁴ reikalaujama, kad valstybės narės užtikrintų gerą savo jūrų vandens aplinkos būklę.

Tuo tikslu valstybės narės turi parengti jūrų strategijas savo jūrų vandenims ir bendradarbiauti su valstybėmis narėmis, kurių jūrų regionas ar pareigonis yra tas pats. Šios jūrų strategijos apima įvairius etapus, kuriuos reikia parengti ir įgyvendinti per šešerių metų trukmės ciklus.

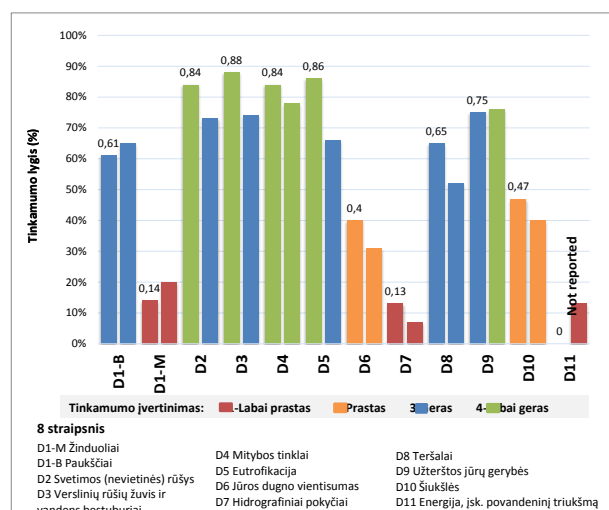
JSPD taip pat reikalaujama, kad valstybės narės iki 2018 m. spalio 15 d. parengtų kiekvieno deskriptoriaus

geros aplinkos būklės charakteristikų rinkinį (9 straipsnis) ir pateiktų pradinį savo jūrų vandenų įvertinimą (8 straipsnis).

Tada Komisija vertina, ar tai sudaro tinkamą sistemą, atitinkančią direktyvos reikalavimus.

Komisija įvertino, kaip 2018 m. Lietuva nustatė, kas yra su kiekvienu iš JSPD 11 deskriptorių siejama gera aplinkos būklė⁵⁵, ir nustatė, ar tai padaryta tinkamai, pagal Komisijos sprendimą dėl geros aplinkos būklės. Geras arba labai geras balas rodo, kad tai, kaip šalys nustatė gerą aplinkos būklę, yra tinkamai suderinta su Komisijos sprendimo dėl geros aplinkos būklės reikalavimais ir parodo jų jūrų vandenų kokybinius ir kiekybinius nacionalinius aplinkos uždavinius.

14 pav. Ar Lietuva (BAL regionas) geros aplinkos būklę nustatė tinkamai, pagal Komisijos sprendime dėl geros aplinkos būklės 9 straipsnyje nustatytus kriterijus (2018 m. ataskaitų duomenimis)⁵⁶

Lietuva turi vieną jūrų pareigiją – Baltijos jūrą (BAL). Kaip rodo vertinimas, šiame jūrų pareigijoje 7 iš 11 atvejų gera aplinkos būklė nustatyta gerai arba labai gerai. 7 iš 11 deskriptorių atveju Lietuva gerą aplinkos būklę nacionaliniu lygmeniu nustatė deramai.

Pagal JSPD taip pat reikalaujama, kad valstybės narės, nustatydamos gerą aplinkos būklę, įvertintų dabartinę savo jūrų vandenų aplinkos būklę. Geras arba labai geras balas rodo, kad valstybės narės savo jūros aplinką gali įvertinti tinkamai, pagal Komisijos sprendime dėl geros aplinkos būklės nustatytus reikalavimus.

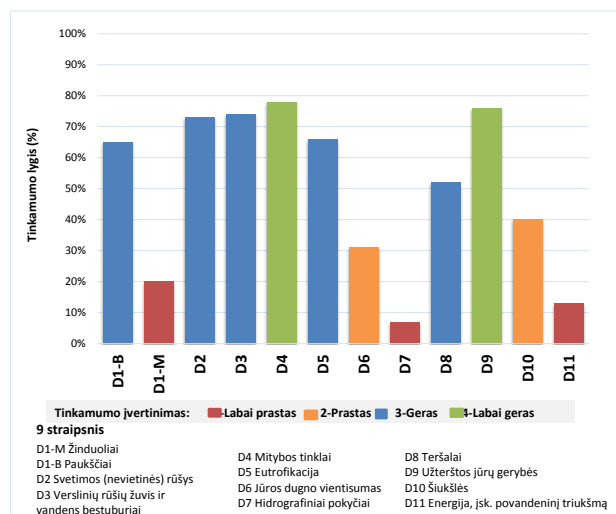
⁵⁵ Direktyvos 2008/56/EB I priedas.

⁵⁶ Europos Komisijos atliktas valstybių narių pateiktų duomenų vertinimas, 2022 m. sausio mėn. Atkreipkite dėmesį į tai, kad rodomi tik du D1 deskriptoriaus poskirsniai (D1-M žinduoliai ir D1-B paukščiai). Atliekant analizę, šie du poskirsniai buvo vertinami kaip visuma po to, kai buvo nustatyti jų vidurkiai.

⁵³ ES bendra žuvininkystės politika (BŽP) siekiama prisidėti prie jūrų ekosistemoms skirtų aplinkos teisės aktų tikslų įgyvendinimo.

⁵⁴ Jūrų strategijos pagrindų direktyva 2008/56/EB.

15 pav. Ar Lietuvos jūros aplinkos (BAL regiono) nacionalinis vertinimas atitinka kriterijus, nustatytus pagal Komisijos sprendimo dėl geros aplinkos būklės 8 straipsnį (2018 m. ataskaitų duomenimis)⁵⁷

Iš 11 deskriptorių 7 sulaukė gero ar labai gero balo. 7 iš 11 deskriptorių atveju Lietuvos jūros aplinkos vertinimas atitinka Komisijos sprendime dėl geros aplinkos būklės nustatytus reikalavimus.

Lietuvoje trūksta duomenų apie D11 energiją, įskaitant povandeninį triukšmą ir D1 žinduolius.

2019 m. aplinkos nuostatų įgyvendinimo peržiūroje Komisija pasiūlė Lietuvai laiku pateikti ataskaitą dėl įvairių JSPD elementų.

Kaip pabrėžta Komisijos ataskaitoje dėl JSPD įgyvendinimo⁵⁸, nors nuo JSPD priėmimo regioninis bendradarbiavimas pagerėjo, reikia glaudžiau bendradarbiauti, siekiant visiško regioninio jūrų strategijų tarpusavio derėjimo, kaip reikalaujama direktyvoje.

Be to, 2022 m. kovo mėn. Europos Komisija paskelbė komunikatą su rekomendacijomis valstybėms narėms. Komisijos vertinime pabrėžiama, kad valstybės narės turi dėti daugiau pastangų siekdamas nustatyti gerą aplinkos būklę ir taikyti kriterijus bei metodinius standartus pagal Komisijos sprendimą dėl geros aplinkos būklės. Išdėstytosios aplinkybės yra 2022 m. prioritetinių veiksmų pagrindas.

Prioritetiniai 2022 m. veiksmai

- Užtikrinti regioninį bendradarbiavimą su tame pačiame jūrų regione (paregionyje) esančiomis valstybėmis narėmis, siekiant šalinti svarbiausius neigiamus veiksniai.
- Įgyvendinti rekomendacijas, pateiktas Komisijos tarnybų dariniame dokumente⁵⁹, pridėjame prie Komunikato⁶⁰ dėl kiekvienai valstybei narei ir regionui skirtų rekomendacijų dėl JSPD 8, 9 ir 10 straipsniuose nustatytų aspektų atnaujinimo 2018 m. ataskaitų.

Ekosistemų vertinimas ir apskaita

2030 m. ES biologinės įvairovės strategijoje valstybės narės raginamos į viešųjų ir verslo sprendimų priėmimo procesą visais lygmenimis geriau integruoti biologinės įvairovės argumentus ir plėtoti gamtinio kapitalo apskaitą. ES reikia veiksmingesnio biologinės įvairovės stebėjimo tinklo ir nuoseklesnės ataskaitų apie ekosistemų būklę teikimo sistemos.

Nuo 2017 m. Lietuvoje šioje srityje įvyko tam tikrų svarbių pokyčių – tiek ekosistemų vertinimo proceso, tiek apskritai ekosisteminių paslaugų integravimo srityse.

Kalbant apie nacionalinę politiką, visų pirma ekosistemų vertinimas buvo įtrauktas į ankstesnę Lietuvos Vyriausybės 2016–2020 m. darbo programą.

Lietuvoje 2017–2021 m. Mykolo Romerio universiteto tarptautinė grupė, glaudžiai bendradarbiaudama su Aplinkos ministerija, vykdė Lietuvos nacionalinio ekosisteminių paslaugų vertinimo ir kartografavimo projektą LINESAM. Tarp rezultatų yra geoportalas, kuriame skelbiami duomenų lygmenys, interaktyvieji žemėlapių, vertinimai ir įvairūs kiti leidiniai. 2021 m. rugsėjo mėn. buvo iš esmės atnaujinti ekosisteminių paslaugų lygmenys. Naujai įkeltomis paslaugomis vizualizuojami pokyčių scenarijų veiksniai, pavyzdžiui, žemės naudojimo keitimas ir buveinių kokybės pokyčiai.

Lietuva pateikė atnaujintą informaciją – nuo 2016 m. sausio mėn. padaryta didelė pažanga (16 pav.). Šis vertinimas grindžiamas 27-ais įgyvendinimo klausimais ir atnaujinamas kas 6 mėnesius.

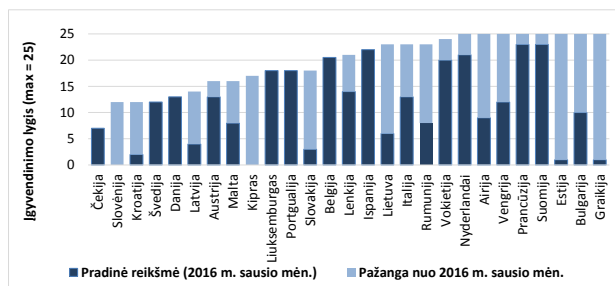
⁵⁷ Europos Komisijos atliktas valstybių narių pateiktų duomenų vertinimas, 2022 m. sausio mėn. Atkreipkite dėmesį į tai, kad rodomi tik du D1 deskriptoriaus poskirsniai (D1-M žinduolių ir D1-B paukščių). Atliekant analizę, šie du poskirsniai buvo vertinami kaip visuma po to, kai buvo nustatyti jų vidurkiai.

⁵⁸ COM(2020) 259.

⁵⁹ SWD(2022) 1392.

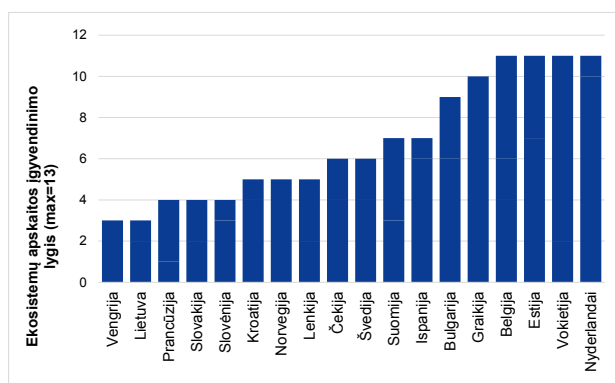
⁶⁰ COM(2022) 550.

16 pav. ES MERALDA MAES barometras (2021 m. kovo mėn.)⁶¹

Nacionalinė ekosistemų apskaitos įgyvendinimo pažanga vertinama remiantis 13 klausimų (žr. 17 pav.).

17 pav. Ekosistemų apskaitos barometras, 2021 m. rugsėjo mėn.⁶²

Verslo ir biologinės įvairovės platformos, tinklai ir specialistų bendruomenės gali labai paskatinti įmones ir finansinių paslaugų teikėjus atlikti gamtinio kapitalo vertinimus, pavyzdžiui, taikant Gamtinio kapitalo koalicijos gamtinio kapitalo protokolą, ir palengvinti tokių vertinimų atlikimą⁶³. Gamtinio kapitalo vertinimai padeda privačioms įmonėms geriau suprasti ir įvertinti ne tik jų poveikį, bet ir priklausomybę nuo gamtos, taip prisidedant prie ES biologinės įvairovės strategijos. Tokios platformos yra įsteigtos ES lygmeniu⁶⁴ ir kai kuriose, bet ne visose valstybėse narėse.

⁶¹ European Commission, Joint Research Centre, Publication Office, [EU Ecosystem assessment: summary for policymakers](#), p. 80, May 2021. MAES. mapping and assessment of ecosystems and their services.

⁶² MAIA portalas, Integruotos ekosistemų apskaitos kartografavimas ir vertinimas (ES programos „Horizontas 2020“ projektas), 2022 m. MAIA kaip ekosistemų apskaitos metodinį pagrindą naudoja Aplinkos ekonominių sąskaitų sistemą – eksperimentinę ekosistemų apskaitą (angl. System of Environmental Economic Account – Experimental Ecosystem Accounting, SEEA-EEA). SEEA-EEA yra integruota išsami statistikos sistema, grindžiama penkiais pagrindiniais įvertinimais: ekosistemos mastas, būklė, paslaugos ir piniginis ekosistemos turtas.

⁶³ Gamtinio kapitalo koalicija, [Gamtinio kapitalo protokolai](#).

⁶⁴ Verslo ir biologinės įvairovės iniciatyva ([Europos verslo ir biologinės įvairovės kampanija](#)) siekiama informuoti apie ekonominius

Lietuva tokios platformos dar nėra įsteigusi.

Lietuva dar nėra pasirašiusi ir ratifikavusi Biologinės įvairovės konvencijos Nagojos protokolo dėl galimybės naudotis genetiniais ištekliais ir sąžiningo bei teisingo naudos, gaunamos juos naudojant, pasidalijimo.

Prioritetinis 2022 m. veiksmas

- Toliau remti ekosistemų ir jų paslaugų kartografavimą bei vertinimą ir ekosistemų apskaitos plėtojimą, taikant tinkamus rodiklius, pagal kuriuos ekosistemos mastas, būklė ir paslaugos (įskaitant kai kurias pinigines vertes) būtų integruojami į nacionalines sąskaitas; toliau remti nacionalinių verslo ir biologinės įvairovės platformų, įskaitant gamtinio kapitalo apskaitos sistemas, kūrimą, siekiant stebėti ir vertinti verslo poveikį biologinei įvairovei.

argumentus už ES valstybių narių biologinę įvairovę: rengiami praktiniai užsiėmimai bei seminarai ir įgyvendinama daugiakanalės komunikacijos strategija.

3. Nulinė tarša

Švarus oras

ES švaraus oro politika ir teisės aktais reikia labiau pagerinti ES oro kokybę, kad ji ES kuo labiau atitiktų PSO rekomendacijas, ir sumažinti pagrindinių oro teršalų išmetimą.

Reikėtų toliau mažinti oro taršą ir jos poveikį ekosistemoms bei biologinei įvairovei siekiant ilgalaikio tikslo neviršyti kritinių apkrovų ir verčių. Todėl reikia stiprinti pastangas užtikrinti visišką atitiktį ES švaraus oro teisės aktams ir apibrėžti strateginius tikslus bei veiksmus iki 2030 m. ir vėliau.

2030 m. nulinės taršos veiksmų plano tikslai – 55 proc. sumažinti oro taršos poveikį sveikatai ir 25 proc. sumažinti ES ekosistemas, kuriose oro tarša kelia grėsmę, palyginti su 2005 m.

ES suformavo išsamų švaraus oro teisės aktų rinkinį, kuriame nustatyti sveikata pagrįsti oro kokybės standartai⁶⁵ ir valstybių narių įsipareigojimai mažinti tam tikrų oro teršalų išmetimą⁶⁶.

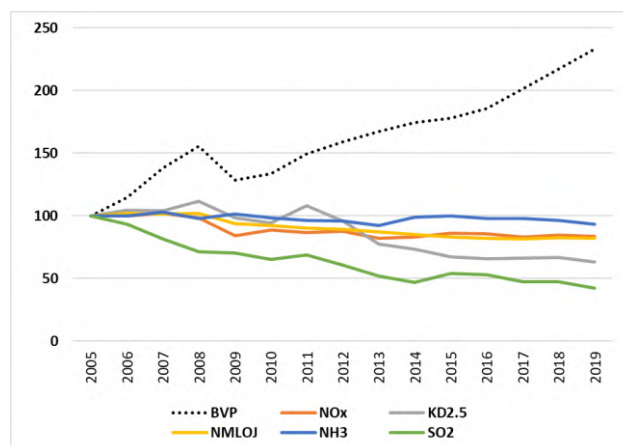
Apskritai oro kokybė, išskyrus kelias išimtis, Lietuvoje ir toliau išlieka gera. Naujausi turimi Europos aplinkos agentūros (2019 m.) metiniai skaičiavimai⁶⁷ rodo, kad apie 2 500 ankstyvos mirties atvejų arba 27 900 prarastų gyvenimo metų galima susieti su smulkiųjų kietųjų dalelių koncentracija⁶⁸, o 90 ankstyvos mirties atvejų arba 1 100 prarastų sveikų gyvenimo metų – su ozono koncentracija⁶⁹.

Pastaraisiais metais Lietuvoje gerokai sumažėjo pagrindinių oro teršalų išmetimas, nes BVP toliau augo (žr. grafiką). Remiantis naujausiomis prognozėmis, pateiktomis pagal Nacionalinių išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimų direktyvos (toliau – NITKMĮ) 10 straipsnio 2 dalį⁷¹, Lietuva tikisi įvykdyti išmetamo SO₂ ir KD_{2,5} kiekio mažinimo 2020–2029 m. įsipareigojimus ir

SO₂, NH₃ ir KD_{2,5} išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo nuo 2030 m. įsipareigojimus. Tačiau, remiantis prognozėmis, ji neįvykdys savo 2020–2029 m. išmetamo NO_x, nemetaninių lakiųjų organinių junginių (toliau – NMLOJ), NH₃ kiekio mažinimo įsipareigojimų ir įsipareigojimų nuo 2030 m. sumažinti NO_x ir NMLOJ išmetamųjų teršalų kiekį. Naujausi Lietuvos pateikti apskaitos duomenys, kurių Komisija dar neperžiūrėjo, rodo, kad 2020 m. Lietuva įvykdė savo SO₂ ir KD_{2,5} išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimus, bet nesilaikė NO_x, NMLOJ ir NH₃ išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimų.

2019 m. birželio 2 d. Lietuva pateikė nacionalinę oro taršos kontrolės programą.

18 pav. Pagrindinių teršalų išmetimo tendencijos / BVP Lietuvoje 2005–2019 m.⁷²

⁶⁵ Europos Komisija, 2016 m. [Oro kokybės standartai](#)

⁶⁶ Europos Komisija, [Nacionalinių išmetamųjų teršalų kiekio mažinimas](#).

⁶⁷ [Europos aplinkos agentūra. Oro kokybė Europoje. 2021 m. ataskaita](#). Žr. išsamią informaciją šioje pagrindinės metodikos ataskaitoje, p. 106.

⁶⁸ Kietosios dalelės (toliau – KD) – tai (kietųjų ir skystųjų) aerozolių dalelių mišinys, kuriam priskiriami įvairaus dydžio ir cheminės sudėties dariniai. Nurodytas KD₁₀ – tai 10 mikrometrų arba mažesnio skersmens dalelės. Nurodytas KD_{2,5} – tai 2,5 mikrometrų arba mažesnio skersmens dalelės. Kietosios dalelės atsiranda dėl įvairios žmogaus veiklos, įskaitant deginimą.

⁶⁹ Priežemio ozonas atsiranda iš teršalų fotocheminių reakcijų.

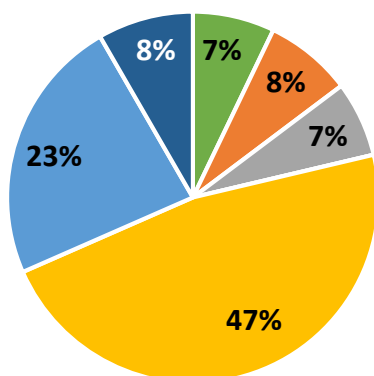
⁷⁰ Atkreipkite dėmesį į tai, kad šie skaičiai susiję su atskirų teršalų poveikiu, ir siekiant išvengti dvigubos apskaitos negalima jų sudėti, kad būtų gauta suma.

⁷¹ Direktyva 2016/2284/ES.

⁷² Europos aplinkos agentūra.

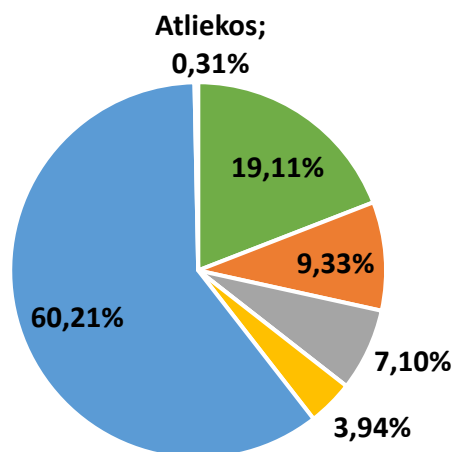
19 pav. Lietuvoje išmetamas $KD_{2,5}$ ir NO_x kiekis pagal sektorius, 2019 m.⁷³

KD2.5

- Žemės ūkis
- Energijos tiekimas
- Apdirbamoji ir gavybos pramonė
- Gyventojų, komercinis ir institucinis sektorius
- Transportas
- Atliekos

NO_x

- Žemės ūkis
- Energijos tiekimas
- Apdirbamoji ir gavybos pramonė
- Gyventojų, komercinis ir institucinis sektorius
- Transportas
- Atliekos

2020 m. nebuvo užregistruota jokių Aplinkos oro kokybės direktyvoje nustatytų ribinių verčių viršijimo atvejų. Tačiau dviejose oro kokybės zonose ozono koncentracijos siektinos vertės nebuvo pasiektos⁷⁴.

2019 m. Lietuva buvo paraginta kaip prioritetinį veiksma toliau mažinti pagrindinių šaltinių išmetamą teršalų kiekį. Nors kai kurios priemonės, visų pirma skirtos transportui

⁷³ Europos aplinkos agentūra.

⁷⁴ Europos aplinkos agentūra, [Eionet Central Data Repository](https://eionet.europa.eu/data-repository).

ir pramonei⁷⁵, buvo nustatytos pagal oro kokybės planus, iki šiol jos nedavė laukiamų rezultatų. Todėl šis prioritetas vis dar galioja.

Prioritetiniai 2022 m. veiksmai

- Pagal nacionalinę oro taršos valdymo programą (toliau – NOTVP) imtis veiksmų siekiant sumažinti teršalų išmetimą iš pirmiau minėtų pagrindinių šaltinių.
Užtikrinti, kad būtų visapusiškai laikomasi ES oro kokybės standartų, ir išlaikyti oro teršalų išmetimo mažėjimo tendencijas, sumažinti neigiamą oro taršos poveikį sveikatai ir ekonomikai, kad ateityje būtų galima pasiekti PSO orientacines vertes.

Pramoniniai išmetamieji teršalai

Pagrindiniai ES pramoninių išmetamųjų teršalų politikos tikslai:

- oro, vandens ir dirvožemio apsauga;
- atliekų prevencija ir tvarkymas;
- energijos ir išteklių naudojimo efektyvumo didinimas;
- užterštų vietų išvalymas.

Siekdama šio tikslo, ES laikosi integruoto požiūrio į įprastų ir atsitiktinių pramoninių išmetamųjų teršalų prevenciją ir kontrolę. Šios politikos pagrindas – Pramoninių išmetamųjų teršalų direktyva (toliau – PTD) ⁷⁶. 2022 m. balandžio mėn. Komisija pateikė pasiūlymą⁷⁷: peržiūros tikslas – pagerinti direktyvos indėlį siekiant nulinės taršos tikslo bei jos suderinamumą su klimato, energetikos ir žiedinės ekonomikos politika.

Toliau pateikta PTD reglamentuojamos pramoninės veiklos apžvalga grindžiama ES registrai pateiktais duomenimis (2018 m.)⁷⁸.

Lietuvoje apie 230 pramonės įrenginių privalo turėti pagal PTD išduotą leidimą. Įrenginių paskirstymas parodytas toliau pateiktoje diagramoje.

⁷⁵ Europos aplinkos agentūra. *Oro kokybės valdymas Europoje*, 2 pav. 2022 2 16.

⁷⁶ Direktyva 2010/75/ES taikoma tam tikras ribines vertes viršijančiai pramonės veiklai. Į jos taikymo sritį patenka energetikos pramonė, metalo gamyba, mineralų ir chemijos pramonė, atliekų tvarkymas ir įvairūs pramonės bei žemės ūkio sektoriai (pvz., intensyvaus naminių paukščių ir kiaulių auginimo, plaušienos ir popieriaus gamybos, dažų ir valymo).

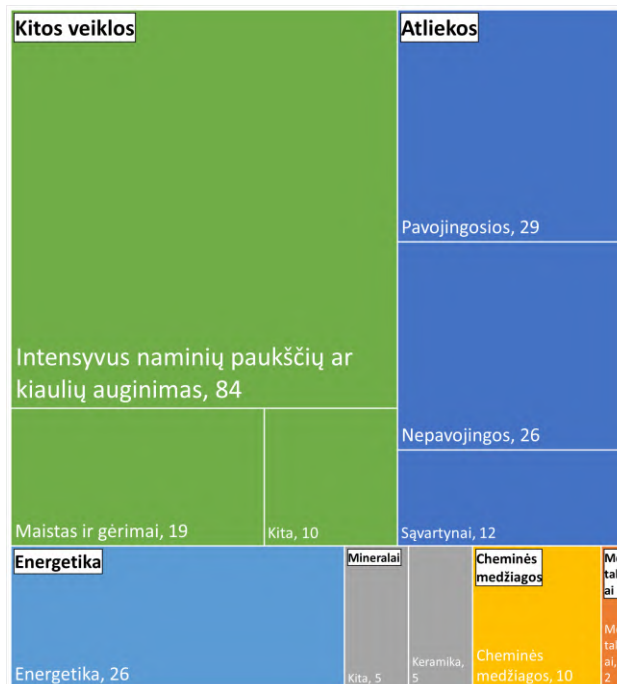
⁷⁷

Europos Komisija, [Pasiūlymas dėl Pramoninių išmetamųjų teršalų direktyvos peržiūros](#), 2022 m. balandžio 4 d. Kartu su PIT direktyva peržiūrimas Reglamentas (EB) Nr. 166/2006 dėl Europos išleidžiamų ir perduodamų teršalų registro (E-IPTR).

⁷⁸ Europos aplinkos agentūra, [Europos pramoninių išmetamųjų teršalų portalas](#).

Lietuvos pramonės sektoriai, kuriuose 2018 m. buvo daugiausia įrenginių, buvo intensyvus naminių paukščių ir kiaulių auginimas (37 proc.), atliekų tvarkymo sektorius, įskaitant sąvartynus (29 proc.), energetikos sektorius (11 proc.) ir maisto bei gėrimų pramonė (8 proc.).

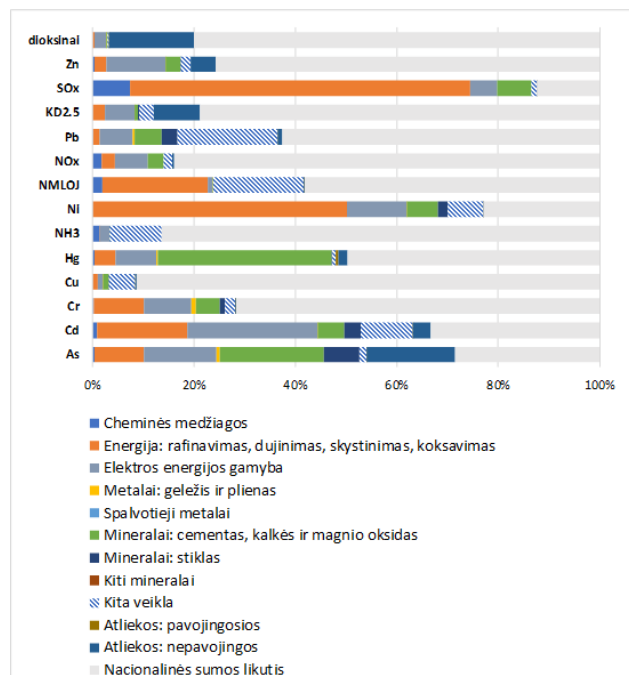
20 pav. 2018 m. PTD pramonės įrenginių skaičius pagal sektorius Lietuvoje⁷⁹

Didžiausią teršiamąjį poveikį aplinkai į atmosferą išmetamais teršalais darę pramonės sektoriai: sieros oksidais (SO_x), azoto oksidais (NO_x) ir NMLOJ – energetikos sektorius; arsenu (As) ir gyvsidabriu (Hg) – naudingųjų iškasenų pramonė; amoniaku (NH₃) – intensyvus naminių paukščių ir kiaulių auginimas; NMLOJ – maisto ir gėrimų pramonė; variu (Cu) ir švinu (Pb) – kitų pramoninių produktų naudotojai, o kietosiomis dalelėmis (KD_{2,5}) ir dioksinu – atliekų tvarkymo sektorius. Pasiskirstymas matyti toliau pateiktame grafike.

⁷⁹ Europos aplinkos agentūra, ES registras, [Europos pramoninių išmetamųjų teršalų portalas](#) (duomenys gauti 2021 m. lapkričio 3 d.).

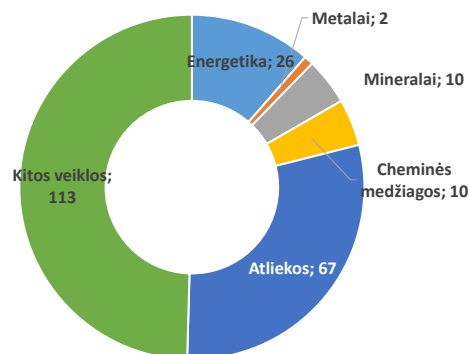
21 pav. Išmetamųjų teršalų kiekis iš PİTD sektorių ir likęs nacionalinis bendras į atmosferą išmetamųjų teršalų kiekis Lietuvoje, 2018 m.⁸⁰

Lietuvoje į Europos vykdančią pramoninę veiklą išleidžiamų ir perduodamų teršalų registrą (toliau – E-IPTR) nebuvo pranešta apie teršalų išleidimą į vandenį.

ES taisyklėmis grindžiamas vykdymo užtikrinimas pagal PİTD metodus visuomenei suteikia tvirtas teises susipažinti su atitinkama informacija ir dalyvauti leidimų išdavimo potencialiai taršioms įrenginiams procese. Tai įgalina visuomenę ir NVO užtikrinti, kad leidimai būtų išduodami tinkamai ir kad būtų laikomasi šių leidimų sąlygų. Atlikdamos aplinkosauginį tikrinimą, kompetentingos institucijos lankosi PİTD įrenginiuose, kad paimtų mėginius ir surinktų reikiamą informaciją. Pagal PİTD 23 straipsnio 4 dalį patikrinimai vietoje turi būti atliekami nuo vieno karto per metus iki vieno karto per trejus metus, atsižvelgiant į įrenginių keliamą riziką aplinkai. 2018 m. Lietuva surengė 228 patikrinimus vietoje, daugiausia intensyvaus naminių paukščių ar kiaulių auginimo įrenginiuose (37 proc.), atliekų tvarkymo sektoriuje, įskaitant sąvartynus (29 proc.), energetikos sektoriuje (11 proc.) ir maisto bei gėrimų pramonėje (8 proc.).

23 pav. 2018 m. Lietuvoje atliktų PİTD įrenginių patikrinimų skaičius⁸¹

Geriausių prieinamų gamybos būdų (toliau – GPGB) informacinių dokumentų ir GPGB išvadų rengimas užtikrina gerą suinteresuotųjų subjektų bendradarbiavimą ir sudaro sąlygas geriau įgyvendinti PİTD⁸². Nuo paskutinės aplinkos nuostatų įgyvendinimo peržiūros ataskaitos buvo priimtoms GPGB išvados dėl: i) atliekų deginimo; ii) maisto, gėrimų ir pieno pramonės; iii) paviršiaus apdorojimo organiniais tirpikliais, įskaitant medienos ir medienos produktų išsaugojimą cheminėmis medžiagomis.

Komisija remiasi nacionalinių kompetentingų institucijų pastangomis įgyvendinti teisiškai privalomas GPGB išvadas ir išmetamųjų teršalų kiekių neviršijimą taikant GPGB aplinkosaugos leidimuose. Tai turėtų padėti gerokai ir nuolat mažinti taršą.

2019 m. Lietuva gavo prioritetinius leidimų peržiūros ir kontrolės bei vykdymo užtikrinimo stiprinimo veiksmus, kad būtų užtikrinta atitiktis naujai priimtoms GPGB išvadoms. Komisija stebi pažangą pagal informaciją, kurią Lietuva įkelia į registrą. Naujausiose ataskaitose nepranešta apie jokių reikalavimų neatitinkančius leidimus.

2022 m. Lietuvos ataskaitos E-IPTR vis dar vėluoja ir turėtų būti tobulinamos.

Prioritetinis 2022 m. veiksmas

- Pagerinti ataskaitų teikimą į E-IPTR registrą.

⁸⁰ Europos aplinkos agentūra, [Tolimos tarpvalstybinės oro teršalų pernašos](#) (duomenys gauti 2021 m. lapkričio 3 d.).

⁸¹ Europos aplinkos agentūra, ES registras, [Europos pramoninių išmetamųjų teršalų portalas](#) (duomenys gauti 2021 m. lapkričio 3 d.).

⁸² Europos Komisija, [GPGB informaciniai dokumentai](#).

Didelių pramoninių avarijų prevencija – Seveso

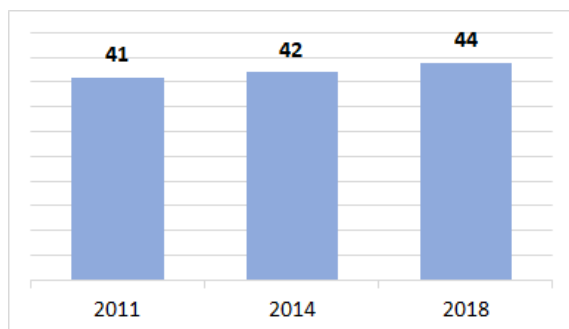
Pagrindiniai ES politikos tikslai dėl didelių pramoninių avarijų prevencijos:

- i) kontroliuoti didelių, su pavojingomis medžiagomis, visų pirma cheminėmis medžiagomis, susijusių avarijų pavojų;
- ii) apriboti tokių avarijų padarinius žmonių sveikatai ir aplinkai;
- iii) nuolat gerinti didelių avarijų prevenciją, pasirengimą joms ir reagavimą į jas. Politikos kartinis akmuo yra Direktyva 2012/18/ES (Seveso III direktyva)⁸³.

Toliau pateikiama Seveso III direktyva reglamentuojamų pramonės objektų (toliau – Seveso objektai) apžvalga grindžiama duomenimis, pateiktais į eSPIRS duomenų bazę (2018 m.),⁸⁴ ir Lietuvos ataskaita dėl Seveso III direktyvos įgyvendinimo 2015–2018 m. laikotarpiu⁸⁵.

Iš 44 Seveso įmonių Lietuvoje 25 priskiriamos žemesnės pakopos objektams, o 19 – aukštesnės pakopos objektams, atsižvelgiant į pavojingų medžiagų, kurių gali būti, kiekį. Aukštesnės pakopos objektams taikomi griežtesni reikalavimai. Seveso objektų skaičiaus augimas parodytas 24 paveiksle.

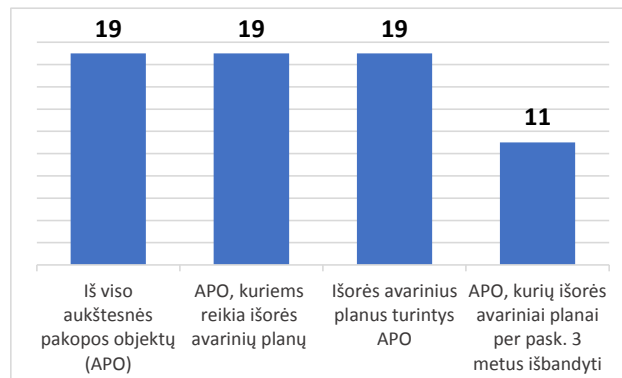
24 pav. Seveso objektų skaičius Lietuvoje 2011, 2014 ir 2018 m.⁸⁶

Daugelis Seveso objektų turi parengti išorės avarinius planus. Šie išorės avariniai planai yra labai svarbūs siekiant tinkamai pasirengti ir veiksmingai įgyvendinti būtinus aplinkos ir gyventojų apsaugos veiksmus, jei juose įvyksta didelė pramoninė avarija. Lietuvos teigimu, išorės avariniai planai reikalingi 19 aukštesnės pakopos objektų. 2018 m. išorės avarinius planus turėjo 19 aukštesnės pakopos objektų, o per pastaruosius trejus

metus buvo išbandyta 11 iš šių išorės avarinių planų. Santrauka pateikta 25 paveiksle.

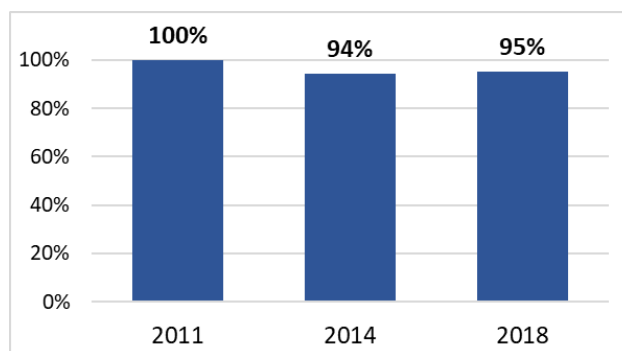
25 pav. Išorės avariniai planai Lietuvoje (2018 m.)⁸⁷

Seveso III direktyvos V priede nurodyta vieša informacija – ypač apie tai, kaip būtų informuojama nukentėjusioji visuomenė įvykus didelei avarijai; kaip tinkamai elgtis įvykus didelei avarijai; ir paskutinio patikrinimo vietoje data – nuolat prieinama 100 proc. Seveso objektų Lietuvoje.

Aukštesnės pakopos objektų, apie kuriuos pastaraisiais metais visuomenė buvo aktyviai informuojama dėl saugos priemonių ir būtinos elgsenos, dalis parodyta 26 paveiksle. Tai svarbi Seveso III direktyvos nuostata, nes visuomenės žinios apie šią informaciją galėtų sumažinti didelės pramoninės avarijos padarinius.

26 pav. Aukštesnės pakopos objektų, apie kuriuos visuomenė buvo aktyviai informuojama dėl saugos priemonių ir būtinos elgsenos, dalis Lietuvoje 2011, 2014 ir 2018 m.⁸⁸

⁸³ Direktyva 2012/18/ES dėl didelių, su pavojingomis medžiagomis susijusių avarijų pavojaus kontrolės

⁸⁴ Europos Komisija, [Seveso įmonių informacijos paieškos sistema](#).

⁸⁵ Kaip numatyta Seveso III direktyvos 21 straipsnio 2 dalyje.

⁸⁶ Europos Komisija, [Valstybių narių įgyvendinimo ataskaitų dėl įgyvendinimo sprendimo 2014/896/ES \(kurioje įgyvendinama Direktyva 2012/18/ES dėl didelių, su pavojingomis cheminėmis medžiagomis susijusių avarijų pavojaus kontrolės\) vertinimas ir santrauka](#), 2022 m.

Prioritetiniai 2022 m. veiksmai

- Stiprinti stebėseną ir vykdymo užtikrinimą siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi Seveso III direktyvos,

⁸⁷ Ten pat.

⁸⁸ Ten pat.

ypač jos nuostatų dėl visuomenės informavimo ir išorės avarinio plano.

Triukšmas

Aplinkos triukšmo direktyvoje nustatytos bendros taisyklės, kuriomis siekiama išvengti žalingų aplinkos triukšmo poveikio padarinių, užkirsti jiems kelią ir juos mažinti, tačiau joje nėra nustatytos triukšmo ribos. Pagrindinės šios srities priemonės yra strateginiai triukšmo žemėlapiai ir planavimas. Pagrindinis 2030 m. nulinės taršos veiksmų plano tikslas – palyginti su 2017 m., 30 proc. sumažinti žmonių, nuolat kenčiančių nuo transporto triukšmo, dalį.

Pernelyg didelis orlaivių, geležinkelių ir kelių triukšmas yra viena iš pagrindinių Europos Sąjungoje kylančių su sveikata susijusių aplinkos problemų. Jis gali sukelti išeminę širdies ligą, insultą, miego sutrikimus, kognityvinius sutrikimus ir stresą⁸⁹.

Remiantis ribotu duomenų rinkiniu⁹⁰, aplinkos triukšmas Lietuvoje yra bent 200 ankstyvos mirties atvejų ir apie 500 išeminės širdies ligos atvejų per metus priežastis⁹¹. Be to, apie 30 000 žmonių kenčia dėl miego sutrikimų. Lietuvoje nuo 2012 iki 2017 m. triukšmo taršą patiriančių žmonių skaičius sumažėjo 15 proc. Remiantis naujausia visa išanalizuota informacija, baigtas rengti aglomeracijų, kelių ir geležinkelių triukšmo žemėlapis ir planavimas.

Vandens kokybė ir jo išteklių valdymas

ES teisės aktais ir politika reikalaujama gerokai sumažinti neigiamą poveikį tarpiniams, pakrančių ir gėlo vandens telkiniams (įskaitant paviršinius ir gruntuos vandenis). Pasiekiant, išlaikant ar dar pagerinant gerą vandens telkinių būklę, kaip apibrėžta Vandens pagrindų direktyvoje, ES piliečiams bus užtikrintas geros kokybės, saugus geriamasis ir maudyklų vanduo. Taip pat bus užtikrinta, kad maisto medžiagų (azoto ir fosforo) ciklas būtų valdomas tvariau ir efektyviau naudojant išteklius.

⁸⁹ 2018 m. PSO Aplinkos triukšmo gairės Europos regionui.

⁹⁰ Daugiau informacijos: Europos aplinkos agentūra, 2021 m. triukšmo informacijos suvestinė.

⁹¹ Šie skaičiai yra Europos aplinkos agentūros skaičiavimai, pagrįsti: i) valstybių narių pateiktais duomenimis apie triukšmo poveikį, kuriam taikoma Direktyva 2002/49/EB; ii) ETC/ATNI, 2021, Noise indicators under the Environmental Noise Directive 2021: [Methodology for estimating missing data](#), ETC/ATNI Report No 2021/06, European Topic Centre on Air Pollution, Transport, Noise and Industrial Pollution; (iii) [The methodology for health impact calculations](#), ETC/ACM, 2018, Implications of environmental noise on health and wellbeing in Europe, Eionet Report ETC/ACM No 2018/10, European Topic Centre on Air Pollution and Climate Change Mitigation.

Vandens pagrindų direktyva

Vandens pagrindų direktyva⁹² yra XXI a. ES vandens politikos kertinis akmuo⁹³. Vandens pagrindų direktyvoje ir kituose su vandeniu susijusiuose teisės aktuose⁹⁴ nustatyta tvarios ir integruotos vandentvarkos sistema, kuria siekiama aukšto lygio vandens išteklių apsaugos, tolesnio būklės blogėjimo prevencijos ir geros būklės atkūrimo.

Iki 2022 m. kovo mėn. valstybės narės pagal Vandens pagrindų direktyvą turėjo pateikti trečiojo upių baseinų valdymo planų rinkinio ataskaitą. Lietuva apie tai dar nepranešė. Komisija įvertins padėtį ir pažangą, apie kurią pranešta, ir patikrins, kokių priemonių buvo imtasi atsižvelgiant į antrojo upių baseino valdymo plano⁹⁵ vertinimo rezultatus.

2021 m. gruodžio mėn. Komisija paskelbė šeštąją įgyvendinimo ataskaitą, kurioje vertinamas Vandens pagrindų direktyvos ir Potvynių direktyvos įgyvendinimas⁹⁶. Šioje ataskaitoje pateikiamas tarpinis pažangos vertinimas dėl: i) priemonių programų įgyvendinimo; ii) naujų prioritetinių medžiagų. Lietuvos vertinimo ataskaitoje⁹⁷ nustatyta, kad antrojo valdymo ciklo priemonių įgyvendinimo pažangą įvertinti buvo sunku. Nebuvo nuolatinės įgyvendinimo pažangos stebėsenos mechanizmų ir nuo to laiko neparengtos šalies ataskaitos dėl Vandens pagrindų direktyvos įgyvendinimo. Kita vertus, Lietuva pranešė, kad pradėtos įgyvendinti priemonės ir kai kurie bandomieji projektai, kuriais tiriamas upių hidromorfologijos atkūrimo priemonių veiksmingumas.

Iš antrojo upių baseinų valdymo plano ataskaitų rinkinio ir 2020 m. paskelbtų duomenų⁹⁸ matyti, kad Lietuvoje 51,9 proc. visų paviršinio vandens telkinių⁹⁹ yra gera

⁹² [Vandens pagrindų direktyva \(2000/60/EB\)](#).

⁹³ [ES vandens politika](#).

⁹⁴ Tai apima [Požeminio vandens direktyvą \(2006/118/EB\)](#), [Aplinkos kokybės standartų direktyvą \(2008/105/EB\)](#), [Potvynių direktyvą \(2007/60/EB\)](#), [Maudyklų vandens direktyvą \(2006/7/EB\)](#), [Miesto nuotekų valymo direktyvą \(91/271/EEB\)](#), naująją [Geriamojo vandens direktyvą \(2020/2184/EB\)](#), [Nitrato direktyvą \(91/676/EEB\)](#), [Jūrų strategijos pagrindų direktyvą \(2008/56/EB\)](#), [Pramoninių išmetamųjų teršalų direktyvą \(2010/75/ES\)](#) ir naująją [Reglamentą dėl pakartotinio vandens naudojimo minimaliųjų reikalavimų \(2020/741\)](#).

⁹⁵ Išsamią informaciją galima rasti Komisijos [Penktojoje Vandens pagrindų direktyvos ir Potvynių direktyvos įgyvendinimo ataskaitoje](#), taip pat 2019 m. aplinkos nuostatų įgyvendinimo peržiūroje.

⁹⁶ Žr. [6-ąją Vandens pagrindų direktyvos ir Potvynių direktyvos įgyvendinimo ataskaitą](#).

⁹⁷ Europos Komisija, Aplinkos generalinis direktoratas, Priemonių programų įgyvendinimo valstybėse narėse pažangos vertinimas per antrą Vandens pagrindų direktyvos planavimo ciklą. Valstybė narė: [Lietuva](#), 2022.

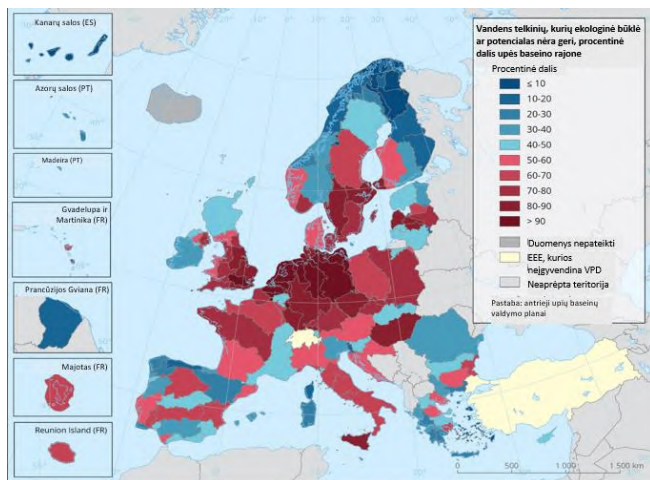
[Europos gėlo vandens informacinė sistema \(europa.eu\)](#).

Upės, ežero, tarpiniai, pakrančių, teritoriniai.

ekologinė būklė, o 99,0 proc. – gera cheminė būklė (0,1 proc. nežinoma). Požeminio vandens atveju 100 proc. pasiekta gera cheminė ir kiekybinė būklė.

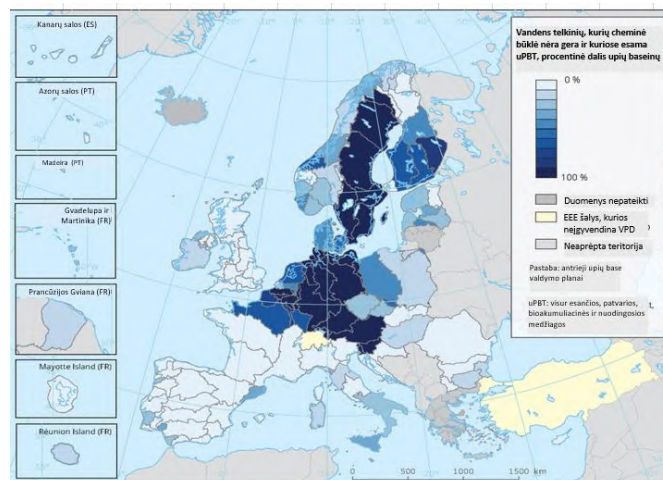
Toliau pateiktame paveiksle parodyta Lietuvos ir kitų Europos šalių paviršinio vandens telkinių, kurie nepasiekė geros ekologinės būklės, dalis.

27 pav. Paviršinio vandens telkinių (upių, ežerų, tarpinių ir pakrančių vandenų), kurių ekologinė būklė kiekviename upės baseino rajone yra prastesnė nei gera, dalis¹⁰⁰

Toliau pateiktame paveiksle parodyta Lietuvos ir kitų Europos šalių paviršinio vandens telkinių, kurie nepasiekė geros cheminės būklės, procentinė dalis. Lietuvoje procentinė dalis siekia 0,9 proc., neatsižvelgiant į tai, ar įskaičiuoti vandens telkiniai, kurių būklė yra bloga dėl visur esančių patvarių, bioakumuliacinių ir toksiškų medžiagų (patvarios, bioakumuliacinės, toksiškos medžiagos).

28 pav. Paviršinio vandens telkinių, kurių cheminė būklė nėra gera, procentinė dalis¹⁰¹

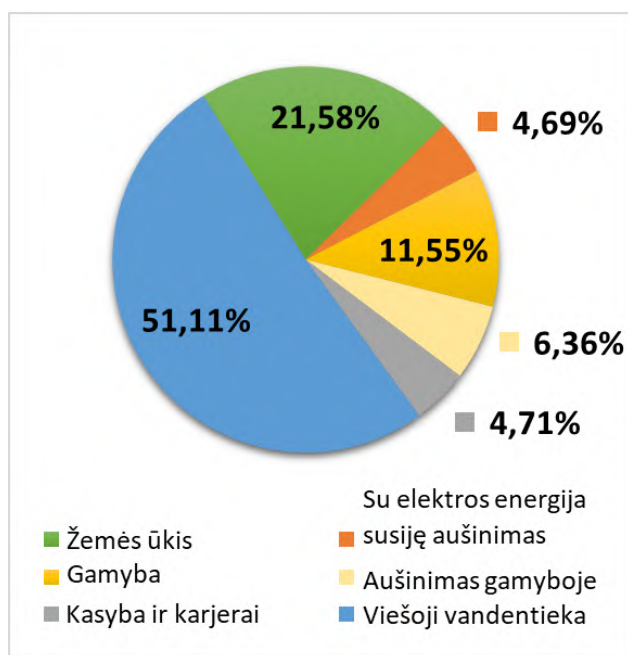

Per pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje 72,4 proc. sumažėjo į vandenį išleidžiamų sunkiųjų metalų, pvz., kadmio, gyvsidabrio, nikelio ir švino, kiekis ir 86,4 proc. sumažėjo bendras išmetamos organinės anglies kiekis¹⁰².

Iš viso kasmet iš Lietuvos paviršinių ir požeminio vandens šaltinių išgaunama 267,44 hm³ vandens (atitinka 2019 m. atskaitos lygį) (Europos aplinkos agentūra (EAA), 2022 m.; nurodytas skaičius yra 2019 m. pradinė reikšmė). Kaip parodyta toliau pateiktame paveiksle, vienam sektoriui tenka tokia vandens gavybos procentinė dalis: 21,58 proc. žemės ūkiui, 51,11 proc. viešajai vandentiekiai, 4,69 proc. aušinimui, susijusiam su elektros energija, 11,55 proc. gamybai, 6,36 proc. aušinimui gamyboje ir 4,71 proc. kasybos ir karjerų eksploatavimo sektoriams. Lietuva naudoja registrą vandens gavybai registruoti. Vandens registras reguliariai atnaujinamas, nors ne visa informacija registruojama. Išimties neregistruojamos.

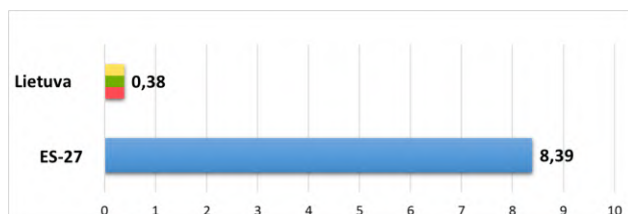
¹⁰⁰ Europos aplinkos agentūra, [2021 m.](#)

¹⁰¹ Europos aplinkos agentūra, [2019 m. gruodžio mėn.](#)
Europos aplinkos agentūra, [2021 m. birželio mėn.](#)

29 pav. Vandens gavyba pagal sektorių Lietuvoje¹⁰³

Lietuvoje Vandens suvartojimo indeksas plius (toliau – WEI+)¹⁰⁴ yra 0,38 proc., t. y. gerokai mažesnis už 20 proc., kuris paprastai laikomas vandens trūkumo rodikliu¹⁰⁵.

Toliau pateiktoje juostoje pateikiamas WEI+ indeksas Lietuvoje ir kitose Europos šalyse. Pagal vandens suvartojimą Lietuva ES lygmeniu užima 24-ą vietą (nuo aukšto iki žemo indekso).

30 pav. Vandens suvartojimo indeksas plius (WEI+) ES, 2017 m.¹⁰⁶

Vienas iš teigiamų pokyčių – projektas „[LIFE MarshMeadows](#)“ (pradžios data – 2021 m. spalio mėn.), kuriuo siekiama Lietuvoje atkurti hidrologinį režimą

¹⁰³ Europos aplinkos agentūra, [Vandens gavyba Europoje pagal šaltinius ir ekonomikos sektorius](#), 2022 m.

¹⁰⁴ Vandens suvartojimo indeksas plius (WEI+) yra bendro gėlo vandens suvartojimo matas, išreikštas atsinaujinančiųjų gėlo vandens išteklių (požeminio ir paviršinio vandens) tam tikru laiku ir tam tikroje vietoje procentine dalimi. Jame kiekybiškai įvertinama, kiek vandens išgaunama ir kiek vandens grąžinama į aplinką.

¹⁰⁵ Iki 2022 m. gegužės mėn. Europos aplinkos agentūra parengs sezoninį WEI+ upės baseino ir NUTS2 lygmeniu; jame bus pateiktas išsamesnis kiekvienos valstybės narės vandens stygiaus ir vandens trūkumo vaizdas.

¹⁰⁶ Europos aplinkos agentūra, [Vandens suvartojimo indeksas plius](#), 2022 m.

630 ha plote, sudarysiantį palankesnes sąlygas buveinių ir rūšių išsaugojimui bei valdymui.

Potvynių direktyva

Kaip minėta pirmiau, 2021 m. gruodžio mėn. Komisija paskelbė šeštąją įgyvendinimo ataskaitą. Joje numatyta per antrąjį ciklą (2016–2021 m.) peržiūrėti ir atnaujinti preliminarinius potvynių rizikos vertinimus.

Vertinimo ataskaita¹⁰⁷ parodė, kad Lietuva turėtų nustatyti aiškesnius galimo potvynių poveikio ir pasekmių reikšmingumo kriterijus. Vertinant neigiamus būsimų potvynių padarinius turėtų būti atsižvelgiama į ilgalaikius pokyčius ir turėtų būti apsvarstytas esamos žmonių įrengtos nuo potvynių saugančios infrastruktūros veiksmingumas. Lietuva atliko išsamų galimo klimato kaitos poveikio vertinimą. Kadangi jis buvo atliktas prieš kurį laiką, rekomenduojama jį atnaujinti.

Lietuva dar nepranešė apie antrosios kartos potvynių rizikos valdymo planus pagal Potvynių direktyvą. Europos Komisija įvertins pažangą, pasiektą nuo potvynių rizikos valdymo pirmųjų planų priėmimo, ir paskelbs naują ataskaitą, kaip ir 2019 m.

Geriamojo vandens direktyva

Kalbant apie Geriamojo vandens direktyvą¹⁰⁸, nuo 2019 m. aplinkos nuostatų įgyvendinimo peržiūros naujas geriamojo vandens kokybės vertinimas nebuvo atliktas. Geriamojo vandens kokybė Lietuvoje nenurodyta kaip susirūpinimą kelianti sritis.

Nauja redakcija išdėstyta direktyva¹⁰⁹ įsigaliojo 2021 m. sausio 12 d., o valstybės narės turi ją perkelti į nacionalinę teisę iki 2023 m. sausio 12 d. Lietuva turės laikytis šių peržiūrėtų kokybės standartų.

Maudyklų vandens direktyva

Pagal Maudyklų vandens direktyvą, iš 32 paveikslo matyti, kad 2020 m. 85,8 proc. iš 120 Lietuvos maudyklų vandens kokybė buvo puiki¹¹⁰. Išsamios informacijos apie Lietuvos maudyklų vandenį galima rasti nacionalinėje

¹⁰⁷ Europos Komisija, Aplinkos generalinis direktoratas, Antrojo ciklo preliminarūs potvynių rizikos vertinimai ir galimų didelės potvynių rizikos zonų nustatymas pagal Potvynių direktyvą: Valstybė narė : [Lietuva](#), 2022 m.

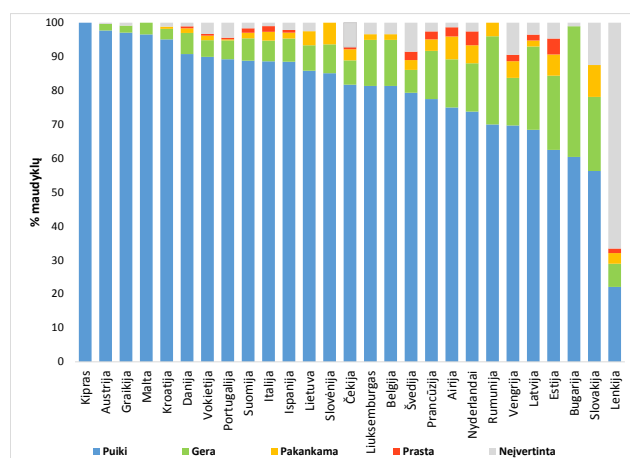
¹⁰⁸ OL L 330, 1998 12 5, p. 32–54.

¹⁰⁹ OL L 435, 2020 12 23, p. 1–62.

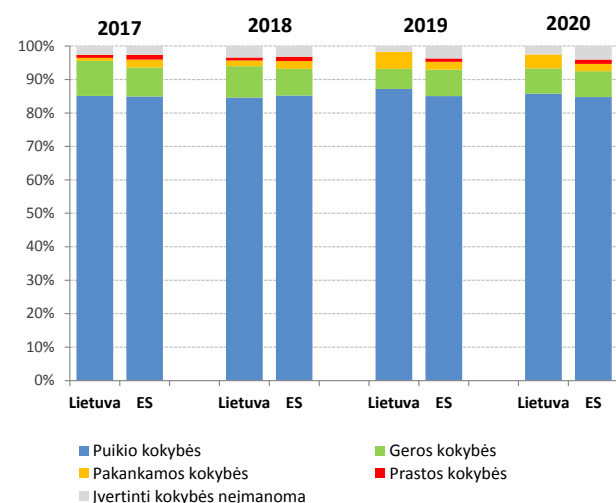
¹¹⁰ Europos aplinkos agentūra, 2021 m. [Maudyklų vandens būklė. Europos aplinkos agentūra \(europa.eu\)](#), p. 17.

svetainėje¹¹¹ ir Europos aplinkos agentūros sukurtoje ir interaktyviojo žemėlapiu žiūrklėje¹¹².

31 pav. Maudyklų vandens kokybė Europoje 2020 m. sezono metu¹¹³

32 pav. Lietuva. Maudyklų vandens kokybė 2017–2020 m.¹¹⁴

*Apskaičiuojant 2017, 2018 ir 2019 m. vidurkį atsižvelgta ir į Jungtinės Karalystės duomenis.

Nitrato direktyva

Naujausioje Komisijos ataskaitoje dėl Nitratų direktyvos¹¹⁵ įgyvendinimo (2016–2019 m.)¹¹⁶ įspėjama,

kad nitratai vis dar yra kenksmingos vandens taršos ES priežastis. Pernelyg didelis nitratų kiekis vandenyje kenkia ir žmonių sveikatai, ir ekosistemoms, sukelia deguonies išsekimą ir eutrofikaciją. Tais atvejais, kai nacionalinės valdžios institucijos ir ūkininkai vykdė vandens valymo darbus, tai turėjo teigiamą poveikį geriamojo vandens tiekimui ir biologinei įvairovei, taip pat nuo jų priklausomiems žuvininkystės ir turizmo sektoriams. Vis dėlto perteklinis trąšų naudojimas tebėra problema daugelyje ES šalių. Atitiktis Nitratų direktyvai yra būtina sąlyga siekiant iki 2030 m. bent 50 proc. sumažinti maisto medžiagų praradimą – tai tikslas, nustatytas ES biologinės įvairovės ir „Nuo ūkio iki stalo“ strategijose. Reikia imtis skubių veiksmų, pradedant susijusių teisės aktų vykdymo užtikrinimu.

Deja, Lietuva nepateikė informacijos apie 2016–2019 m. ataskaitiniu laikotarpiu iš žemės ūkio į vandens aplinką išleidžiamą azotą.

Lietuva turi gerai išvystytą stebėjimo stočių tinklą. Požeminio vandens kokybė yra gera, tačiau daugelis požeminio vandens stebėsenos stočių fiksuoja teršalų gausėjimo tendenciją. Nustatyta, kad daug paviršinių vandenų yra eutrofinės būklės. Eutrofikacija daro poveikį tiek vidaus, tiek jūrų (Baltijos jūros) vandenims. Baltijos jūros valstybių narių žemės ūkio, žuvininkystės ir aplinkos ministrai reagavo į labai ūmią eutrofikacijos problemą, su kuria susiduria 97 proc. Baltijos jūros¹¹⁷; 2020 m. rugsėjo 28 d. jie susirinko į konferenciją „Our Baltic“. Bendroje politinėje deklaracijoje jie įsipareigojo dėti daugiau pastangų, kad būtų užtikrinta gera Baltijos jūros aplinkos būklė, mažinant pagrindinį neigiamą poveikį, visų pirma susijusį su maisto medžiagomis.

Miesto nuotekų valymo direktyva

Per daugelį metų Lietuva susidūrė su keliais sunkumais vykdydama savo įsipareigojimus pagal Miesto nuotekų valymo direktyvą. Remiantis naujausiais turimais duomenimis, bendras reikalavimų laikymosi lygis Lietuvoje yra 99 proc., t. y. gerokai didesnis už ES vidurkį (76 proc.) 2018 m. (žr. 33 pav.). Lietuva pasiekė miesto nuotekų surinkimo, biologinio valymo ir biologinio valymo su azoto bei fosforo šalinimu tikslą. Lietuva pakartotinai naudoja 36 proc. nuotekų dumblo žemės ūkyje ir 39,6 proc. kitiems tikslams.

¹¹¹ http://www.smlpc.lt/lt/aplinkos_sveikata/maudyklos/

¹¹² EAA, 2020 m. maudyklų būklė. Europos aplinkos agentūra (europa.eu).

¹¹³ Europos aplinkos agentūra, [Maudyklų vandens kokybė 2020 m.](http://europa.eu), 2022 m.

¹¹⁴ Europos aplinkos agentūra, Europos maudyklų vandens kokybė [2017 m.](http://europa.eu), [2018 m.](http://europa.eu), [2019 m.](http://europa.eu) ir [2020 m.](http://europa.eu)

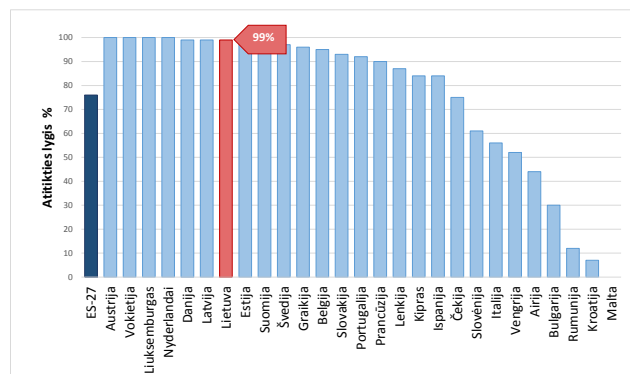
¹¹⁵ Tarybos direktyva 91/676/EEB.

¹¹⁶ COM(2021) 1000 final.

¹¹⁷

Ten pat.

33 pav. Miesto nuotekų, atitinkančių visus Miesto nuotekų valymo direktyvos reikalavimus (surinkimas, biologinis valymas, biologinis valymas su azoto ir (arba) fosforo šalinimu) ir reikalavimus atitinkančiose Miesto nuotekų valymo direktyvos miesto vietovėse, dalis (atitikties lygis)¹¹⁸.

Nepaisant to, kad bėgant metams nuolat gerėja atitiktis (jos siekti labiausiai padėjo ES finansavimas), Miesto nuotekų valymo direktyva vis dar nebaigta įgyvendinti. Lietuva imasi veiksmų, kad išspręstų klausimus, susijusius su atskirų ir kitų tinkamų sistemų naudojimu visoje šalyje, ir turi patikrinti, ar vienoje aglomeracijoje (Kėdainiai) jau rekonstruotas miesto nuotekų valymo įrenginys atitinka reikalavimus.

Prioritetiniai 2022 m. veiksmai

- Įvertinti naujus fizinius vandens telkinių pakeitimus pagal Vandens pagrindų direktyvos 4 straipsnio 7 dalį. Atliekant vertinimą privaloma apsvarstyti alternatyvias galimybes ir tinkamas švelninimo priemones.
- Palengvinti priemonių (visų pirma
- dėl upių hidromorfologijos atkūrimo), kuriomis siekiama Vandens pagrindų direktyvos tikslų, įgyvendinimą.
- Gerinti vandens, jūrų ir gamtos politikos įgyvendinimo priemonių koordinavimą.
- Užbaigti Miesto nuotekų valymo direktyvos įgyvendinimą visose aglomeracijose, sukuriant reikiamą infrastruktūrą.
- Sustiprinti veiksmų programą pagal Nitratų direktyvą, siekiant geriau spręsti paviršinių vandenų eutrofikacijos problemą ten, kur žemės ūkis daro didelį neigiamą poveikį.

Cheminės medžiagos

ES siekia užtikrinti, kad cheminės medžiagos būtų gaminamos ir naudojamos taip, kad būtų kuo labiau sumažinti bet kokie dideli neigiami poveikiai žmonių sveikatai ir aplinkai. 2020 m. spalio mėn. Komisija paskelbė cheminių medžiagų strategiją tvarumui užtikrinti „Aplinkos be toksinių medžiagų kūrimas“¹¹⁹. Dėl jos atlikti tam tikri sisteminiai ES cheminių medžiagų teisės aktų pakeitimai. Strategija yra ES nulinės taršos tikslo – pagrindinio Europos žaliojo kurso įsipareigojimo – dalis.

ES cheminių medžiagų teisės aktuose¹²⁰ numatyta užtikrinti bazinę žmonių sveikatos ir aplinkos apsaugą. Jais taip pat užtikrinamas stabilumas ir nuspėjamumas vidaus rinkoje veikiančioms įmonėms.

Nuo 2007 m. Komisija renka informaciją apie Reglamento dėl cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų (toliau – REACH reglamentas) ir Reglamento dėl klasifikavimo, ženklinimo ir pakavimo (toliau – CLP reglamentas) vykdymą. 2020 m. gruodžio mėn. Komisija įvertino valstybių narių ataskaitas dėl šių reglamentų įgyvendinimo ir vykdymo užtikrinimo¹²¹ pagal REACH reglamento 117 straipsnio 1 dalį ir CLP reglamento 46 straipsnio 2 dalį. Remiantis naujausiais turimais duomenimis, nacionalinės vykdymo užtikrinimo struktūros pastaraisiais metais labai smarkiai nepasikeitė. Tačiau iš šios ataskaitos akivaizdu, kad REACH ir CLP reglamentų įgyvendinimas, visų pirma vykdymo užtikrinimas, vis dar labai skiriasi. Valstybėse narėse užregistruotas reikalavimų laikymosi lygis laikui bėgant išlieka gana stabilus, tačiau su nežymia blogėjimo tendencija, tikėtina, dėl to, kad: i) vykdymo užtikrinimo institucijos veiksmingiau nustato reikalavimų neatitinkančius gaminius ir (arba) įmones; ii) ES rinkai pateikiama daugiau reikalavimų neatitinkančių gaminių.

2021 m. rugpjūčio mėn. Komisija paskelbė dviejų pagrindinių ES cheminių medžiagų reglamentų (REACH reglamento ir CLP reglamento) vykdymo užtikrinimo kiekybinį vertinimą¹²², naudodama įvairių vykdymo užtikrinimo aspektų rodiklių rinkinį.

Atsakomybė tikrinti, ar Lietuvoje laikomasi REACH reglamento reikalavimų, tenka šioms institucijoms¹²³:

- Aplinkos apsaugos departamentui prie Aplinkos

[COM\(2020\) 667 final.](#)

¹²⁰ REACH reglamentas. OL L 396, 2006 12 30, p. 1. – CLP. OL L 252, 2006 12 31, p. 1.

Europos Komisija, REACH ir CLP reglamentų veikimo galutinė ataskaita, [Final report REACH-CLP MS reporting 2020.pdf \(europa.eu\)](#).

¹²² Europos Komisija, REACH ir CLP reglamentų vykdymo užtikrinimas: ES lygmens vykdymo užtikrinimo rodikliai

¹²³ [Final report REACH-CLP MS reporting 2020.pdf \(europa.eu\)](#), p. 70.

¹¹⁸ Europos Komisija, [Europos gėlo vandens informacinė sistema \(europa.eu\)](#), 2021 m.

ministerijos.

- Valstybinei vartotojų teisių apsaugos tarnybai prie Teisingumo ministerijos.
- Muitinės departamentui prie Finansų ministerijos.
- Valstybinei darbo inspekcijai prie Darbo ir socialinės apsaugos ministerijos.

Po Valstybinės ne maisto produktų inspekcijos reorganizacijos Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba prie Teisingumo ministerijos nuo 2016 m. sausio mėn. vykdo ne maisto produktų (įskaitant chemines medžiagas) rinkos priežiūrą. 2019 m. lapkričio mėn. pateiktu Cheminių medžiagų įstatymo pakeitimo įstatymo projektu siekiama sustiprinti nacionalinę cheminių medžiagų valdymo vykdymo užtikrinimo sistemą. Priėmus pakeitimą, įgyvendinimo aktuose bus aiškiai nustatyta visų nacionalinių vykdymo užtikrinimo institucijų, dalyvaujančių užtikrinant cheminių medžiagų teisės aktų (įskaitant REACH reglamentą) vykdymą, atsakomybė ir įgaliojimai. 2019 m. birželio mėn. Aplinkos ministerija pateikė pasiūlymus dėl nacionalinių vykdymo užtikrinimo institucijų, dalyvaujančių užtikrinant cheminių medžiagų teisės aktų vykdymą, gebėjimų stiprinimo (įskaitant pasiūlymus dėl darbuotojų skaičiaus didinimo, žmogiškųjų ir techninių išteklių stiprinimo).

Lietuva parengė ir įgyvendino REACH ir CLP reglamentų vykdymo užtikrinimo strategijas¹²⁴, kurias sudaro:

- kiekvienos nacionalinės vykdymo užtikrinimo institucijos parengtas metinis vykdymo užtikrinimo planas;
- prioritetai, nustatyti remiantis įmonių rizikos vertinimu (neatitikties analizė, neatitikties poveikis, tikslinė grupė, teisiniai įsipareigojimai ir užduotys, muitinės informacija apie importą, informacija iš nacionalinės cheminių medžiagų duomenų bazės) ir cheminių medžiagų rizikos vertinimas (metinis kiekis tonomis, galimas neigiamas poveikis, pavojingumas, poveikis ir t. t.); ir
- metinė vykdymo užtikrinimo veiklos ataskaita.

Paprastai visi REACH reglamento pažeidimai kvalifikuojami kaip sunkūs arba labai sunkūs aplinkosauginiai administraciniai pažeidimai. Jei pažeidimas yra pakankamai sunkus, atitinkama institucija gali nuspręsti skirti ne tik baudą, bet ir papildomas sankcijas. Prireikus ši institucija taip pat gali nurodyti laikinai areštuoti turtą ir dokumentus.

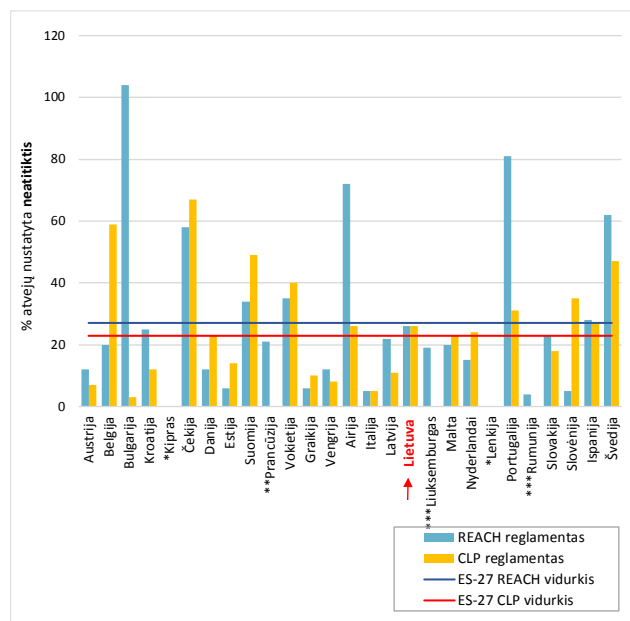
Lietuvoje užtikrinti REACH ir CLP reglamentų vykdymą pavesta 74 darbuotojams (koordinatoriams ir

teritoriniams ar regioniniams inspektoriams)¹²⁵. Atlikta beveik 1 000 REACH ir CLP reglamentų kontrolės priemonių. Dauguma REACH kontrolės priemonių yra aktyvios (tikrinimai), palyginti su reagavimo ir (arba) neįprastomis kontrolės priemonėmis (t. y. tyrimais reaguojant į skundus, nelaimingus atsitikimus ir kreipimuisi). Reikalavimų nesilaikymo atvejų procentinė dalis, palyginti su bendru kontrolės priemonių skaičiumi, beveik atitinka ES vidurkį.

¹²⁴ [Final report REACH-CLP MS reporting 2020.pdf \(europa.eu\)](#), p. 76.

¹²⁵ Europos Komisija, galutinė REACH ir CLP reglamentų veikimo ataskaita, [Final report REACH-CLP MS reporting 2020.pdf\(europa.eu\)](#), p. 75.

34. Neatitikties atvejų procentinė dalis iš bendro 2019 m. kiekvienoje valstybėje narėje atliktų REACH ir CLP reglamentų kontrolės priemonių skaičiaus, palyginti su ES vidurkiu¹²⁶

Prioritetiniai 2022 m. veiksmai

- Pagerinti įgyvendinimo ir vykdymo užtikrinimo administracinius gebėjimus, kad reikalavimų nesilaikymo atvejai būtų visiškai netoleruojami.

¹²⁶ Europos Komisija, [Galutinė REACH ir CLP reglamentų veikimo ataskaita](#), p. 87–88, 2022 m..

4. Klimato politikos veiksmai

Laikantis Paryžiaus susitarimo ir įgyvendinant Europos žaliąjį kursą, Europos klimato teisės akte nustatytas ES tikslas iki 2050 m. pasiekti poveikio klimatui neutralumą ir iki 2030 m. 55 proc. sumažinti išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) kiekį, palyginti su 1990 m. Tam, kad būtų dedama pakankamai pastangų klimato kaitai švelninti ir iki 2030 m. būtų sumažintas išmetamųjų teršalų kiekis, šiuo teisės aktu taip pat ribojamas absorbuojamo anglies dioksido poveikis. 2020 m. gruodžio mėn. pagal UNFCCC ES ir jos valstybės narės pateikė atnaujintus nacionaliniu lygmeniu nustatytus įpareigojančius veiksmus. ES dirba visuose sektoriuose ir visose politikos srityse, kad sumažintų išmetamą ŠESD kiekį ir pereitų prie poveikio klimatui neutralumo bei tvarios ekonomikos, taip pat šalintų neišvengiamus klimato kaitos padarinius.

Priimti ES klimato srities teisės aktai, kuriais skatinama mažinti ŠESD išsiskyrimą, kurio šaltinis yra elektros energijos gamyba, pramonė, transportas, jūrų sektorius ir gaminiuose naudojamos fluorintos dujos.

ES teisės aktuose reikalaujama, kad kelių transporto priemonių degalų taršos ŠESD intensyvumas iki 2020 m. būtų sumažintas 6 proc., palyginti su 2010 m.¹²⁷, ir nustatomi privalomi išmetamo ŠESD kiekio standartai skirtingoms transporto priemonių kategorijoms¹²⁸.

Pagal Fluorintų dujų reglamentą ES išmetamas fluorintų dujų kiekis iki 2030 m. bus sumažintas dviem trečdaliais, palyginti su 2014 m. lygiu.

Nuo 2021 m. į ES išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo pastangas įtrauktas dėl žemės naudojimo, žemės naudojimo keitimo ir miškininkystės (LULUCF) išmetamas ir pašalinamas ŠESD kiekis.

Prisitaikymo politika yra neatskiriama Europos žaliojo kurso dalis. Nuo 2021 m. valstybės narės turi teikti ataskaitas apie savo nacionalinę prisitaikymo prie klimato kaitos politiką¹²⁹, nes Europos klimato teisės akte prisitaikymas prie klimato kaitos pripažįstamas pagrindiniu ilgalaikio pasaulinio atsako į klimato kaitą komponentu. Valstybės narės turės priimti nacionalines strategijas, o ES, vykdydama bendrą klimato srities

veiksmų valdymą, reguliariai vertins pažangą. 2021 m. vasario mėn. paskelbtoje atnaujintoje ES prisitaikymo prie klimato kaitos strategijoje nustatyta, kaip ES gali prisitaikyti prie neišvengiamo klimato kaitos poveikio ir iki 2050 m. tapti atsparia klimato kaitai.

Pagrindinė nacionalinė klimato politika ir strategijos

Lietuva turi integruotą 2021–2030 m. nacionalinį energetikos ir klimato srities veiksmų planą. Darbas dera su ilgalaikę strategija. Lietuva privalo pasiekti poveikio klimatui neutralumą, atitinkantį ES bendrąjį tikslą. Nacionalinis tikslas – iki 2050 m. pasiekti poveikio klimatui neutralumą.

2012 m. Lietuva patvirtino Nacionalinės klimato kaitos valdymo politikos strategiją 2013–2050 m. laikotarpiui. Tai integruota strategija, apimanti tiek prisitaikymą prie klimato kaitos, tiek jos švelninimą. Siekiant atnaujinti klimato kaitos politiką nuo 2020 m., 2021 m. buvo patvirtinta nacionalinė klimato kaitos valdymo darbotvarkė, pakeitusi ankstesnę, 2012 m. strategiją. Darbotvarkėje nustatyti trumpalaikiai (iki 2030 m.), vidutinės trukmės (iki 2040 m.) ir ilgalaikiai (iki 2050 m.) klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie jos tikslai ir uždaviniai. Darbotvarkės tikslai yra šie: i) suformuoti ilgalaikę Lietuvos klimato kaitos valdymo politikos viziją, kad iki 2050 m. būtų pasiektas poveikio klimatui neutralumas; ii) užtikrinti, kad Lietuvos ekonomika ir ekosistemos būtų atsparios klimato kaitos sukeltiems pokyčiams, ir, teikiant tvarų finansavimą ir investicijas, plėtoti konkurencingą mažo anglies dioksido pėdsako ekonomiką bei kurti naujas žaliąsias darbo vietas; iii) diegti ekologinių inovacijų technologijas, didinti energijos gamybos ir vartojimo efektyvumą bei atsinaujinančiųjų išteklių energijos naudojimą visuose šalies ekonomikos sektoriuose (energetikos, pramonės, transporto, žemės ūkio ir t. t.).

Savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane Lietuva 37,8 proc. plano lėšų skiria klimato srities tikslams ir nurodo esmines reformas bei investicijas, siekiant tolimesnio perėjimo prie tvaresnės, mažo anglies dioksido pėdsako ir klimato kaitos poveikiui atsparios ekonomikos, įskaitant atsinaujinančiųjų išteklių energiją, darnųjį transportą ir pastatų renovaciją.

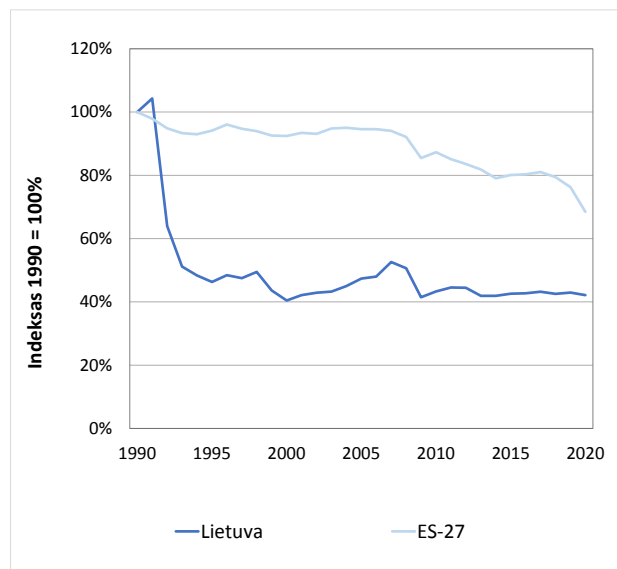
1990–2020 m. Lietuva savo išmetamą ŠESD kiekį sumažino 58 proc., t. y. gerokai daugiau nei ES vidurkis.

¹²⁷ Degalų kokybės direktyva. Direktyvoje (98/70/EB) nustatyti griežti ES kelių transporto priemonėse naudojamų degalų kokybės reikalavimai, siekiant apsaugoti žmonių sveikatą ir aplinką bei užtikrinti saugesnes keliones keliais visoje ES.

¹²⁸ Direktyva 98/70/EB.

¹²⁹ Reglamento (ES) 2018/1999 29 straipsnis.

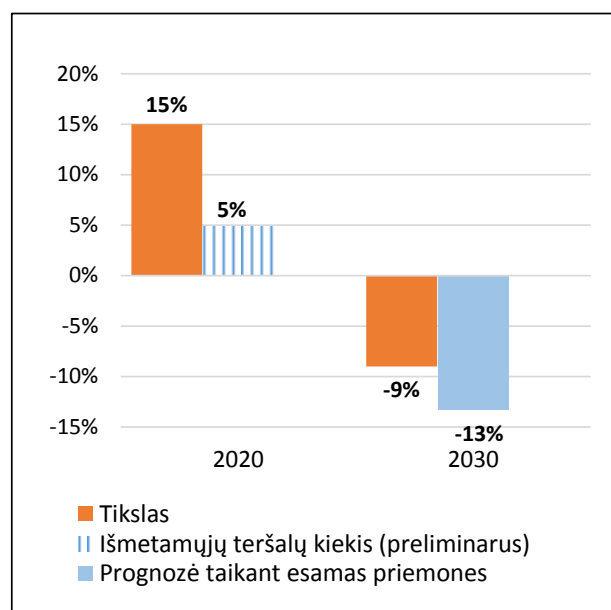
35 pav. Bendras išmetamas ŠESD kiekis (įskaitant tarptautinę aviaciją) Lietuvoje 1990–2020 m.

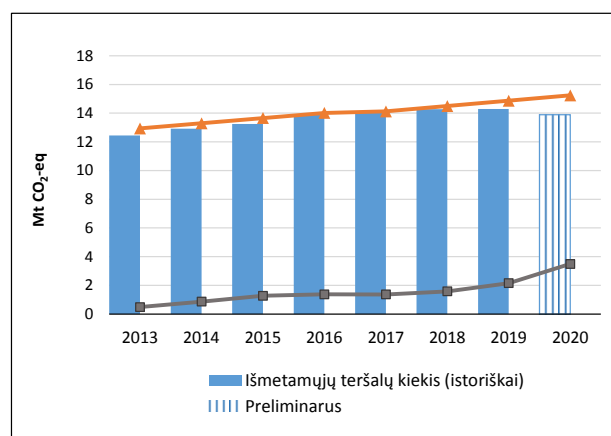
Pastangų pasidalijimo tikslas

Dėl išmetamųjų teršalų, kuriems ES ATLPS netaikoma, valstybės narės pagal pastangų pasidalijimo teisės aktus yra nusistačiusios savo nacionalinius tikslus¹³⁰. Pagal ES teisės aktus. Lietuva turi tikslą iki 2020 m. sektoriuose, kuriems netaikoma apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema (toliau – ATLPS); t. y. pastatų, kelių ir vidaus jūrų transporto, žemės ūkio, atliekų ir mažosios pramonės sektoriuose, ŠESD kiekio nedidinti daugiau kaip 15 proc. Dabar siekiama iki 2030 m. tą kiekį sumažinti 9 proc., palyginti su 2005 m. lygiu. Apskaičiuota, kad Lietuva viršijo savo 2020 m. tikslą. Šalies su pastangų pasidalijimu susijusių išmetamųjų ŠEDD kiekis 2019 m. buvo mažesnis nei 2020 m. tikslas. Savo nacionaliniame energetikos ir klimato srities veiksmų plane Lietuva ketina viršyti dabartinį savo 2030 m. pastangų pasidalijimo tikslą –9 proc.

36 pav. Išmetamųjų ŠESD kiekis ir tikslai Lietuvoje pagal Sprendimą dėl pastangų pasidalijimo ir (arba) Reglamentą dėl pastangų pasidalijimo 2020 m. ir 2030 m., kaip procentinis pokytis, palyginti su 2005 m.

37 pav. Išmetamųjų ŠESD kiekis, metinės ŠESD kvotos ir pagal Sprendimą dėl pastangų pasidalijimo Lietuvoje sukauptas metinių šiltnamio efektą sukeliančių dujų kvotų perteklius ir (arba) deficitas, 2013–2020 m.

Pagrindiniai sektorių pokyčiai

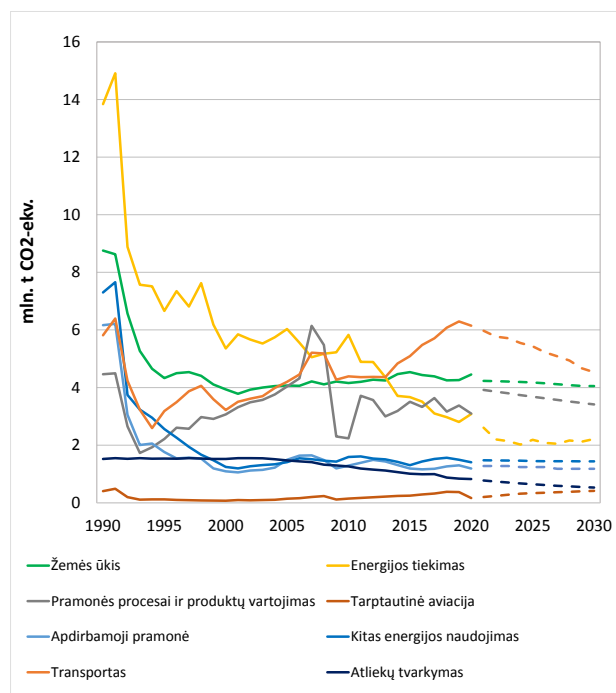
2019 m. Lietuvoje kelių transporto išmetamųjų teršalų kiekis sudarė 29 proc. viso išmetamo ŠESD kiekio. Palyginti su 2005 m., išmetamųjų teršalų kiekis padidėjo 56 proc.

Kelių transporto sektoriuje transporto priemonių degalų taršos ŠESD intensyvumas Lietuvoje 2010–2019 m. sumažėjo 2,2 proc. Kad pasiektų šį tikslą, šalis turi skubiai imtis priemonių. Šiuo klausimu valstybės narės gali imtis kelių rūšių veiksmų, pavyzdžiui: i) toliau plėsti elektros energijos naudojimą kelių transporte; ii) remti

¹³⁰ Reglamentas (ES) 2018/842.

biodegalų, visų pirma pažangiųjų biodegalų, naudojimą; iii) skatinti nebiologinės kilmės kuro iš atsinaujinančiųjų išteklių plėtoją ir naudojimą; iv) mažinti ankstyvame etape, iki rafinavimo išmetamų teršalų kiekį.

38 pav. Išmetamas ŠESD kiekis pagal sektorius¹³¹ – ankstesnio laikotarpio išmetamųjų teršalų kiekis Lietuvoje, ankstesni, 1990–2020 m. duomenys, 2021–2030 m. prognozės¹³²

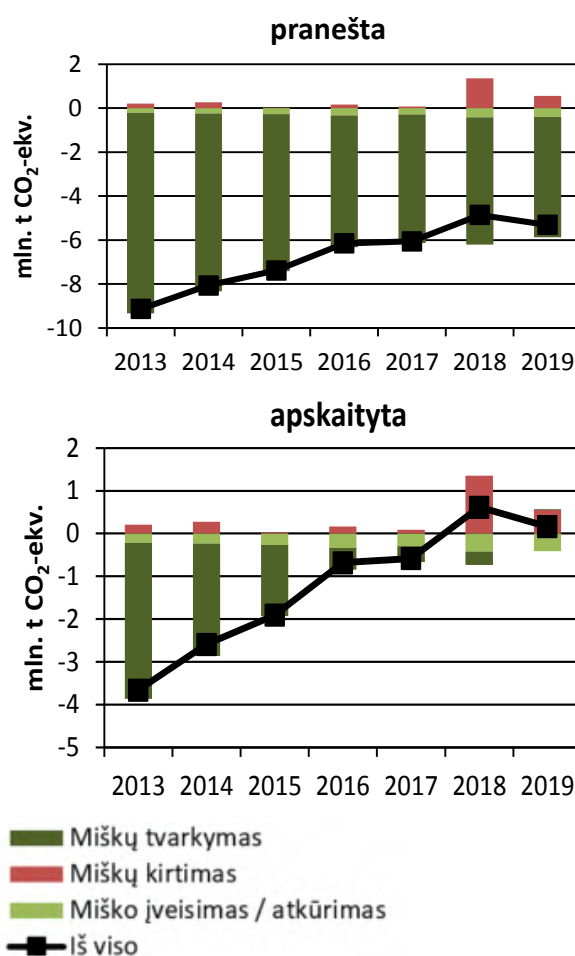
Siekiant dar labiau sumažinti pastatų sektoriuje išmetamų teršalų kiekį, reikia energinės renovacijos. Lietuvos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane daugiausia dėmesio skiriama daugiabučių renovacijai, kuri atitinka Lietuvos ilgalaikę renovacijos strategiją.

Žemės ūkio sektoriuje žemės ūkiui tenkanti bendro išmetamo ŠESD kiekio dalis yra trečia pagal dydį ES, o klimato kaitos švelninimo galimybės yra mažesnės.

Žemės naudojimo, žemės naudojimo keitimo ir miškininkystės sektoriuje Lietuva iki 2030 m. planuoja pasiekti panašų grynojo absorbuoto kiekio lygį. Pagal Kioto protokolą Lietuvos LULUCF sektoriaus kiekiai, apie

kuriuos pranešta, rodo, kad 2013–2019 m. grynasis absorbuotas kiekis vidutiniškai sudarė –6,7 Mt CO₂-eq. Taip Lietuvai tenka 1,9 proc. ES-27 vidutinio metinio absorbuoto –344,9 Mt CO₂-eq. To paties laikotarpio vidutiniai metiniai gryniesi kreditai yra –1,2 Mt CO₂-eq, kurie sudaro 1,1 proc. ES-27 absorbuoto –115,0 Mt CO₂-eq. Grynasis absorbuotas kiekis, apie kurį pranešta, rodo staigaus mažėjimo tendenciją. Tokia pati tendencija rodo, kad 2013–2017 m. apskaityti gryniesi kreditai 2018–2019 m. tapo grynuoju debetu. Lietuva yra viena iš 14 ES valstybių narių, šioje preliminarinioje apskaitoje bent vienus metus nurodžiusi grynąjį debetą.

39 pav. Dėl LULUCF Lietuvoje išmestas ir absorbuotas ŠESD kiekis, apie kurį pranešta ir kuris apskaitytas¹³³

¹³¹ Paveiksle nurodyti sektoriai atitinka šiuos Tarptautinės klimato kaitos komisijos sektorius: Energijos tiekimas. 1A1, 1B ir 1C. Energijos naudojimas gamybos pramonėje. 1A2. Pramoniniai procesai ir produktų naudojimas. 2. Transportas. 1A3. Kitas energijos naudojimas. 1A4, 1A5 ir 6. Žemės ūkis. 3. Atliekos. 5. Tarptautinė aviacija. 1.D.1.a.

¹³² Europos aplinkos agentūra, [Bendros ŠESD tendencijos ir prognozės](#).

¹³³ Pagal Kioto protokolą dėl LULUCF išmetamo ŠESD kiekio, apie kurį pranešta ir kuris apskaitytas, skirtumai aprašyti „Explanatory note on LULUCF – accounted and reported quantities under the Kyoto Protocol“.

Iš ES ATLPS leidimų pardavimo aukcionuose gautų pajamų panaudojimas

Pagal ES ATLPS išduodamų apyvartinių taršos leidimų pardavimo aukcione pajamos 2012–2021 m. sudarė iš viso 458,6 mln. EUR. Lietuvoje pajamos pervedamos į Klimato kaitos fondą, kuris skirtas tik klimato srities veiksams ir finansuojamas tik iš pardavimo aukcionuose pajamų bei išleidžiamas klimato ir energetikos projektams.

Prioritetiniai 2022 m. veiksmai

- Išnaudoti atsinaujinančiųjų išteklių energijos potencialą. Lietuvai ir toliau būtų naudinga didelio užmojo jūros vėjo energijos plėtra.
- Plėtoti darnųjį transportą ir padidinti elektromobilių skaičių
- Gerinti priemones, skirtas energijos vartojimo efektyvumui ir atsinaujinančiųjų išteklių energijos naudojimui pastatuose, visų pirma modernizuojant šildymo sistemas.
- Kuo labiau padidinti atliekinės šilumos reikšmę ir išlikti budriems biomasės tvarumo atžvilgiu.
- Padidinus aplinkosaugos mokesčius ir panaikinus išimtis, Lietuvos ekonomika taptų ekologiškesnė. Aplinkosaugos mokesčiai Lietuvoje daugiausia surenkami iš mokesčių energijai ir yra kur kas mažesni už ES vidurkį, nors neseniai vyriausybė ėmėsi veiksmų, kad taršos mokesčiai būtų padidinti.

II dalis. Galimybių atverianti sistema. Įgyvendinimo priemonės

5. Finansavimas

Aplinkosaugos investicijų poreikiai Europos Sąjungoje

Aplinkosaugos priemonių finansavimas yra labai svarbus jų sėkmei. Nors didžioji dalis finansavimo gaunama iš nacionalinių šaltinių, labai prisideda įvairūs ES fondai: jie padeda panaikinti finansavimo atotrūkį tarp šalių.

Po 2020 m. aplinkosaugos priemonės taip pat bus remiamos iš ES ekonomikos gaivinimo po koronaviruso sukeltos krizės fondo (taikant Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę) ir laikantis reikšmingos žalos nedarymo principo, kuris taikomas visam ES biudžetui.

ES biudžete taip pat bus atsižvelgta į atnaujintus įsipareigojimus, prisiimtus COP26 (2021 m. spalio–lapkričio mėn., Glazgas), ir į Biologinės įvairovės konvenciją (2022 m. balandžio–gegužės mėn.)¹³⁴.

Bendras aplinkosaugos investicijų deficitas (ES 27)

ES žaliosios pertvarkos srities investicijų poreikiai apima įvairias tarpusavyje susijusias sritis. Apskaičiuota, kad 2021 m. papildomų investicijų poreikis, palyginti su atskaitos lygiais (t. y. atotrūkis tarp to, ko reikia, ir to, kas prognozuojama, jei nebus imtasi papildomų veiksmų), klimato, energetikos ir transporto srityse siekia 390 mlrd. EUR per metus (ES-27)¹³⁵, o pagrindiniams ES aplinkosaugos tikslams pasiekti per metus reikės dar 130 mlrd. EUR¹³⁶. Prisitaikymo prie klimato kaitos išlaidos taip pat gali būti didelės – apskaičiuota, kad jos iš viso sudarys 35–62 mlrd. EUR (mažesnio masto) arba 158–518 mlrd. EUR (didesnio masto) per metus¹³⁷. Tie investicijų poreikiai atspindi 2020 m. ir 2030 m. įgyvendinimo tikslus (išskyrus prisitaikymą prie klimato kaitos, kurio sąnaudos, kaip tikimasi, susidarys ilgesnį laikotarpį).

Preliminarus pagrindinių ES aplinkosaugos investicijų deficitą atnaujinimas pateiktas 1 lentelėje¹³⁸. Beveik

40 proc. aplinkosaugos investicijų poreikių yra susiję su tarša: jai tenka beveik du trečdalius visų investicijų deficito, jei kartu skaičiuojama vandentvarka. Apskaičiuota, kad žiedinės ekonomikos ir atliekų srities investicijų deficitas siekia 13–28 mlrd. EUR per metus, priklausomai nuo įgyvendinamo žiediškumo lygio. Apskaičiuota, kad metinis biologinės įvairovės finansavimo deficitas siekia apie 20 mlrd. EUR.

1 lentelė. ES 27 aplinkosaugos investicijų deficito įvertis pagal aplinkosaugos tikslus 2021–2030 m. (per metus)¹³⁹

Aplinkosaugos tikslas	Apskaičiuotas investicijų deficitas (ES-27, per metus)	
	mln. EUR	%
Taršos prevencija ir kontrolė	42,8	39 %
Vandentvarka ir pramonė	26,6	24 %
Žiedinė ekonomika ir atliekos	13,0	12 %
Biologinė įvairovė ir ekosistemos ¹⁴⁰	21,5	20 %
Moksliniai tyrimai, plėtra, inovacijos ir kita	6,2	6 %
Iš viso	110,1	100 %

¹³⁴ [Biologinės įvairovės konvencija \(cbd.int\)](#); [Pasaulinė biologinės įvairovės strategija po 2020 m. | IUCN](#).

¹³⁵ SWD(2021) 621, pridamas prie pasiūlymo COM(2021) 557, kuriuo iš dalies keičiama Antroji atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyva (ES) 2018/2001.

[SWD\(2020\) 98 final/2](#).

¹³⁷ [SWD\(2018\)292](#).

¹³⁸ Po sumažinimų dėl „Brexit“ o ir šiek tiek perskirsčius pagal tikslus. Šaltinis: Aplinkos generalinio direktorato tyrimas, kuriuo remiama ES žaliųjų investicijų poreikių analizė (vykdomas, 2021–2023 m.), ir

Aplinkos GD vidaus analizė „Aplinkosaugos investicijų poreikiai ir finansavimas ES žaliosios pertvarkos srityje“, 2020 m. liepos mėn.

¹³⁹ Europos Komisijos aplinkos generalinio direktorato tyrimas, kuriuo remiama ES žaliųjų investicijų poreikių analizė (vykdomas, 2021–2023 m.), ir Aplinkos GD vidaus analizė „Aplinkosaugos investicijų poreikiai ir finansavimas ES žaliosios pertvarkos srityje“, 2020 m. liepos mėn.

¹⁴⁰ Siekiant patenkinti 2030 m. Biologinės įvairovės strategijos poreikius („Natura 2000“, žaliaji infrastruktūra), gamtai turėtų būti skirta bent 20 mlrd. EUR per metus (COM/2020/380 final), o strategijai (įskaitant atkūrimą) iki galo įgyvendinti gali prireikti 30–35 mlrd. EUR; tai rodo, kad, palyginti su dabartinėmis bazinėmis išlaidomis, kasmet trūksta 10–20 mlrd. EUR.

Aplinkosaugos investicijų poreikiai Lietuvoje

Lietuvoje pirmenybė teikiama investicijoms į žiedinę ekonomiką, po jų eina gamtos ir biologinės įvairovės apsauga, taip pat tvarios vandens paslaugos. Taip pat reikėtų apsvarstyti galimybę investuoti į oro taršos mažinimą. Nustatyti šie aplinkosaugos investicijų poreikiai pagal sektorius.

Taršos prevencija ir kontrolė

Pirmojoje ES švaraus oro apžvalgoje¹⁴¹ pagal Švaraus oro programą apskaičiuota, kad bendros oro taršos valdymo išlaidos, Lietuvai siekiant iki 2030 m. įvykdyti Nacionalinių išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimų direktyvos išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo reikalavimus¹⁴², siekia 401 mln. EUR per metus, įskaitant 286 mln. EUR kapitalo investicijoms (darant prielaidą, kad bus pasiekti 2030 m. klimato ir energetikos tikslai).

Antrojoje švaraus oro apžvalgoje teigiama¹⁴³, kad ES iš esmės sumažintų išmetamą oro teršalų kiekį, atitinkantį 2030 m. įsipareigojimus pagal NITKMĮ direktyvą, jeigu: i) būtų įgyvendinti visi atitinkami iki 2018 m. priimti teisės aktai (įskaitant visus teisės aktus dėl oro taršos ir 2018 m. nustatytus 2030 m. klimato ir energetikos tikslus); ii) valstybės narės taip pat įgyvendintų nacionalinėse oro taršos valdymo programose paskelbtas priemones. Vienintelė išimtis taikoma amoniakui (NH₃) 15 valstybių narių, įskaitant Lietuvą.

Vandentvarka

Remiantis EBPO tyrimu „Vandens saugumo ateities finansavimas“ (2022 m.)¹⁴⁴, apskaičiuota, kad 6 proc. gyventojų neturi galimybių naudotis geresnėmis sanitarinėmis sąlygomis, o 4 proc. – gauti geresnio geriamojo vandens, daugiausia kaimo vietovėse. Prognozuojama, kad smarkių kritulių, audrų antplūdžio ir vėtrų skaičius didės. Per pastarąjį dešimtmetį ES finansavimas sudarė didelę ankstesnio viešojo finansavimo dalį¹⁴⁵. Apskaičiuota, kad iki 2030 m. bendras papildomų investicijų poreikis Lietuvai siekė 861 mln. EUR (apie 86 mln. EUR per metus), palyginti su atskaitos lygiu; ir maždaug 90 proc. jų susijęs su nuotekomis¹⁴⁶. Nors Lietuva pranešė apie kai kurias

planuojamas priemones, pagal Vandens pagrindų direktyvą įtrauktas į upių baseinų valdymo planą, kuris buvo užbaigtas visiems upių baseinų rajonams¹⁴⁷, pirmoji priemonių programa nebuvo iki galo įgyvendinta. Taip pat tikėtina, kad tinkamo finansavimo trūkumas toliau trukdys įgyvendinti ir antrąją (2015–2021 m.)¹⁴⁸ bei trečiąją (2021–2027 m.) priemonių programą. Savo vandens sektoriaus plėtros programoje Lietuva nurodo, kad iki 2023 m. finansavimo poreikiai sudaro 72 mln. EUR, iš kurių 18 mln. EUR yra vienas svarbiausių prioritetų, 32 mln. EUR – žemo prioriteto, o 22 mln. EUR – papildomoms kelių apsaugos priemonėms.¹⁴⁹ Be to, svarbus šios srities informacijos šaltinis yra neseniai paskelbta 6-oji Vandens pagrindų direktyvos ir Potvynių direktyvos įgyvendinimo ataskaita¹⁵⁰ bei prie jos pridėtas finansinis ir ekonominis tyrimas¹⁵¹.

Atliekos ir žiedinė ekonomika

Remiantis Komisijos tyrimu¹⁵² dėl komunalinių atliekų ir pakuočių atliekų perdirbimo tikslų įgyvendinimo, Lietuvai 2021–2027 m. vis dar reikia papildomai investuoti 127 mln. EUR (apie 18,1 mln. EUR per metus), palyginti su atskaitos lygiu, į surinkimą, pakartotinį perdirbimą, biologinių atliekų apdorojimą, atliekų rūšiavimo įrenginius ir atliekų registro skaitmeninimą. Į šią sumą įtrauktos biologinių atliekų apdorojimo įrenginių pakeitimo išlaidos (3,9 mln. EUR 2021–2027 m.), tačiau į ją neįtrauktos investicijos, būtinos kitiems pagrindiniams atliekų srautams (plastikams, tekstilėi, baldams) ir žiediškurui bei atliekų prevencijai visoje ekonomikoje didinti.

Biologinė įvairovė ir ekosistemos

2022 m. kovo 21 d. Lietuva oficialiai pateikė 2021–2027 m. „Natura 2000“ prioritetinių veiksmų bendrųjų priemonių programą. Remiantis galutine dokumento versija, metiniai tinklo „Natura 2000“ finansavimo poreikiai Lietuvoje kartu su jo žaliąja infrastruktūra ir rūšių finansavimo poreikiais siekia 122 mln. EUR per metus. Tai neapima papildomų išlaidų biologinės

¹⁴¹ Tarptautinis taikomųjų sistemų analizės institutas (IIASA), [Pažanga siekiant ES oro kokybės ir išmetamųjų teršalų tikslų](#), 2018 m..

¹⁴² Apima 5 atmosferos teršalų, SO_x, NO_x, KD₂,5, NH₃ ir VOC kiekio sumažinimą ir išmetamųjų teršalų ribas iki 2030 m., palyginti su 2005 m. Šaltinis: Pažanga siekiant ES oro kokybės ir išmetamųjų teršalų tikslų, IIASA 2018 m. (p. 29). [Direktyvos \(ES\) 2016/2284](#) reikalavimai.

¹⁴³ [COM\(2021\) 3 final](#) ir [ataskaitos priedas](#).

¹⁴⁴ EBPO, [Vandens tiekimo, sanitarijos ir apsaugos nuo potvynių finansavimas. Iššūkiai ir galimybės](#), 2020 m.

¹⁴⁵ EBPO, [Vandens tiekimo, sanitarijos ir apsaugos nuo potvynių finansavimas. Iššūkiai ir galimybės](#), 2020 m.

¹⁴⁶ EBPO, [Lietuvos faktų suvestinė. Vandens tiekimo, sanitarijos ir apsaugos nuo potvynių finansavimas](#).

¹⁴⁷ [Vandens pagrindų direktyvos ir Potvynių direktyvos įgyvendinimo ataskaitos](#). Aplinka. Europos Komisija ([europa.eu](#)).

¹⁴⁸ Dar neįvertinta.

¹⁴⁹ Europos Komisija, Aplinkos generalinis direktoratas, Ekonominiai duomenys, susiję su Vandens pagrindų direktyvos ir Potvynių direktyvos įgyvendinimu bei priemonių finansavimu. Galutinė ataskaita, Leidinių biuras, 2021 m., <https://data.europa.eu/doi/10.2779/163850>.

¹⁵⁰ [Vandens pagrindų direktyvos ir Potvynių direktyvos įgyvendinimo ataskaitos](#), Aplinkos GD, Europos Komisija.

¹⁵¹ Europos Komisija, Aplinkos generalinis direktoratas, [Ekonominiai duomenys, susiję su Vandens pagrindų direktyvos ir Potvynių direktyvos įgyvendinimu bei priemonių finansavimu](#), galutinė ataskaita. Leidinių biuras, 2021 m.

¹⁵² EBPO, [Vandens saugumo ateities finansavimas](#), 2022 m..

jvairovės strategijos iki 2030 m. įgyvendinimo išlaidų, įskaitant išlaidas didesnei apsaugai ir atkūrimui.

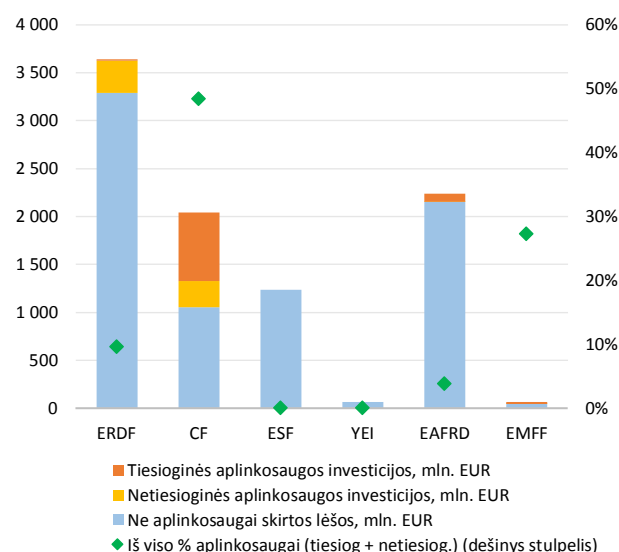
Didžiausi finansiniai poreikiai yra susiję su pievų tvarkymu, kompleksinėmis priemonėmis, įskaitant teritorijų priskyrimą ir valdymą bei saugomų rūšių daromos žalos prevenciją, mažinimą arba kompensavimą.

2014–2020 m. ES aplinkosaugos finansavimas

Pagal 2014–2020 m. DFP šiuo laikotarpiu ES skyrė beveik 960 mlrd. EUR (įsipareigojimai 2011 m. kainomis)¹⁵³. Šios 2014–2020 m. DFP įsipareigojimas dėl žaliosios pertvarkos apėmė 20 proc. klimato srities išlaidų tikslą. Taip pat buvo numatytos aplinkos finansavimo, visų pirma Europos struktūrinių ir investicijų (toliau – ESI) fondų lėšomis¹⁵⁴, galimybės. Vėliau 2014–2020 m. DFP biudžetas buvo padidintas daugiau kaip 50 mlrd. EUR (dabartinėmis kainomis) pagal iniciatyvą REACT-EU sanglaudos politikos veiksmams, skirtiems kovai su COVID-19¹⁵⁵.

2014–2020 m. Lietuva iš ESI fondų gavo 9,3 mlrd. EUR investicijoms į darbo vietų kūrimą ir tvarią bei sveiką Europos ekonomiką ir aplinką. Planuotos tiesioginės aplinkosaugos investicijos sudarė 830,8 mln. EUR, o dar 611,5 mln. EUR buvo nustatyta kaip netiesioginės aplinkosaugos investicijos – iš viso 1,4 mlrd. EUR. 41 paveiksle pateikta Lietuvai skirtų (planuotų) atskirų ESI fondų apžvalga (ES sumos be nacionalinių sumų).

40 pav. Lietuvai skirti ESI fondai, įskaitant aplinkosaugos investicijas, 2014–2020 m.¹⁵⁶

2 lentelė. Tiesioginės ir netiesioginės aplinkosaugos investicijos 2014–2020 m. Lietuvoje ESI fondų lėšomis¹⁵⁷

Priemonė	Asignavimai aplinkai (mln. EUR)
Sanglaudos politika (ERPF + SF)	1 338,2
<u>Tiesioginės aplinkosaugos investicijos</u>	<u>731,0</u>
vanduo	350,9
atliekos	155,7
oro kokybė	14,3
biologinė įvairovė ir gamta	55,7
dirvos atkūrimas	18,0
klimatas ir rizikos valdymas	136,4
<u>Netiesioginės aplinkosaugos investicijos</u>	<u>607,2</u>
atsinaujinančiųjų išteklių energija	80,1
energijos vartojimo efektyvumas	185,7
	53,6

¹⁵³ Tarybos reglamentas (ES, Euratomas) Nr. 1311/2013.

¹⁵⁴ Europos struktūriniai ir investicijų (ESI) fondai apima Europos regioninės plėtros fondą (ERPF), Sanglaudos fondą (SF), Europos socialinį fondą (ESF) kartu su Jaunimo užimtumo iniciatyva (JUI), Europos žemės ūkio fondą kaimo plėtrai (EŽŪFKP) ir Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondą (EJRŽF).

¹⁵⁵ Reglamentas (ES) 2020/2221.

¹⁵⁶ Europos Komisija, Aplinkos GD – Duomenų analizė, Aplinkos GD analizė, pagrįsta ESI fondų atvirųjų duomenų portalu (cohesiondata.ec.europa.eu), [Aplinkosaugos klausimų integravimas į sanglaudos politikos fondus \(COWI, 2017 m.\)](#), [Reglamentas \(ES\) Nr. 1303/2013](#), [Reglamentas \(ES\) 2021/1060](#) ir [Įgyvendinimo reglamentas \(ES\) Nr. 215/2014](#). Galutinė duomenų pateikimo data: 2021 m. gruodžio mėn. Čia aplinkosaugos investicijos skaičiuojamos atsižvelgiant ir į intervencijos sritis, ir į koeficientus pagal Reglamentą (ES) Nr. 1303/2013 bei Reglamentą (ES) 2021/1060, kad būtų galima tiksliau nustatyti ir įvertinti atitinkamas aplinkosaugos investicijas. N.B. Netiesioginės aplinkosaugos investicijos yra įvertintos taikant Reglamento (ES) 2021/1060 I priede nustatytus aplinkosaugos koeficientus (o ne visą vertę).

¹⁵⁷ Čia nustatytos aplinkosaugos investicijų vertės konkrečiose aplinkosaugos srityse gali skirtis nuo stebėjimo verčių pagal [cohesiondata.ec.europa.eu](#), pvz., os, kurios susijusios su [švarių oru](#) ar [biologine įvairove](#), dėl dviejų veiksnių: naudojamų aplinkosaugos koeficientų rinkinio ir vertintų fondų diapazono. Aplinkos GD analizė apėmė visus ESI fondus. Taip pat žr. pirmesnę išnašą.

kita energija ¹⁵⁸	188,2
darnusis transportas	32,3
darnus turizmas	67,2
verslo vystymas, moksliniai tyrimai ir inovacijos	
EŽŪFKP / kaimo plėtra	86,8
Tiesioginės aplinkosaugos investicijos	82,6
klimatas ir rizikos valdymas	82,6
Netiesioginės aplinkosaugos investicijos	4,1
atsinaujinančiųjų išteklių energija	4,1
EJRŽF	17,3
Tiesioginės aplinkosaugos investicijos	17,2
aplinkos apsauga ir efektyvus išteklių naudojimas	17,2
Netiesioginės aplinkosaugos investicijos	0,1
verslo vystymas, moksliniai tyrimai ir inovacijos	0,1
Iš viso ESI fondų	1 442,3
Tiesioginės aplinkosaugos investicijos	830,8
Netiesioginės aplinkosaugos investicijos	611,5

Aplinkos srities finansavimas iš ESI fondų taip pat buvo papildytas kitomis ES finansavimo programomis, kuriomis gali naudotis visos valstybės narės, pavyzdžiui, programa LIFE, programa „Horizontas 2020“, ir kai kuriomis Europos investicijų banko (EIB) paskolomis; kaip apskaičiuota, viską sudėjus, ES aplinkosaugos srities finansavimas Lietuvoje 2014–2020 m. Lietuvai bendrai sudarė 1,6 mlrd. EUR.

Programa LIFE¹⁵⁹ skirta tik aplinkos ir klimato tikslams. Pagal ją finansuojami demonstraciniai ir geriausios patirties veiksmai siekiant įgyvendinti žaliuosius sprendimus. 2014–2020 m. laikotarpiu Lietuva gavo 24,6 mln. EUR ES paramą septyniems LIFE (gamtos ir aplinkos) projektams (iš 1 028 ES 27 LIFE projektų, kurių bendras ES skirtas įnašas sudarė 1,74 mlrd. EUR)¹⁶⁰.

2014–2020 m. pagal programą „Horizontas 2020“ Lietuvai skirta apie 3,6 mln. EUR (visų pirma žiedinei ekonomikai), o tai sudaro apie 3,8 proc. visų Lietuvai skirtų asignavimų¹⁶¹. Lietuva iš visų jai skirtų asignavimų (232,6 mln. EUR) gavo 56 mln. EUR iš Europos strateginių investicijų fondo (toliau – ESIF) netiesioginėms

aplinkosaugos investicijoms¹⁶². Iš visų EIB paskolų Lietuvai (2,3 mlrd. EUR) 85,5 mln. EUR skirta tiesioginėms aplinkosaugos investicijoms, pirmiausia atliekų sričiai¹⁶³. Pagal visas EIB paskolas šalis užima 20-ą vietą ES.

2020 m. EIB kovai su klimato kaita visoje Europoje ES lygmeniu suteikė 24,2 mlrd. EUR finansavimą, t. y. 37 proc. viso savo finansavimo. Jis taip pat skyrė 1,8 mlrd. EUR (3 proc. savo finansavimo) platesniam aplinkos srities skolinimui ir 1,8 mlrd. EUR (3 proc. savo finansavimo) aplinkai¹⁶⁴.

2021–2027 m. ES aplinkosaugos finansavimas

2020 m. Europos žaliojo kurso investicijų plane raginama iki 2030 m. visoje ES atlikti 1 trln. EUR žaliųjų investicijų (viešųjų ir privačiųjų). Pagal 2021–2027 m. DFP ir priemonės „Next Generation EU“ išlaidų programą bus sutelkta 2,018 trln. EUR (dabartinėmis kainomis) atsigavimui po COVID-19 ir ilgalaikiams ES prioritetams, įskaitant aplinkos apsaugą, remti¹⁶⁵. Atsižvelgiant į ES žaliojo kurso¹⁶⁷ įsipareigojimą nepakenkti ir Tarpinstitucinį susitarimą dėl 2021–2027 m. DFP¹⁶⁸, 30 proc. 2021–2027 m. ES biudžeto bus skirta klimato srities pastangoms remti, nuo 2024 m. biologinei įvairovei bus skirta 7,5 proc. ES biudžeto, o nuo 2026 m. – 10 proc. Norint pasiekti šiuos tikslus, biologinei įvairovei reikės skirti daugiau finansinių išteklių, visų pirma pagal 2021–2027 m. sanglaudos politiką ir 2023–2027 m. BŽŪP.

Tvarus finansavimas gerokai padidina aplinkos tvarumo skaidrumą (ES taksonomijos skatinamas tikslas)¹⁶⁹. Juo taip pat sugriežtinami nefinansinių ataskaitų teikimo reikalavimai ir sudaromos palankesnės sąlygos išleisti žaliąsias obligacijas (parengiant ES žaliųjų obligacijų standartą)¹⁷⁰. Atnaujinta tvaraus finansavimo strategija (2020 m.)¹⁷¹ sustiprino tvarų finansavimą, o tai savo

¹⁶² Patvirtintas ir pasirašytas ESIF finansavimas, EIB, 2015–2020 m. Šaltinis: <https://www.eib.org/en/products/mandates-partnerships/efsi/index.htm>.

¹⁶³ EIB paskolos ES šalyse 2014–2020 m. Šaltinis: EIB atvirųjų duomenų portalas: <https://www.eib.org/en/infocentre/eib-open-data.htm>

¹⁶⁴ EIB grupė kartu su Europos Komisija įgyvendina kelias programas, pagal kurias finansuojama aplinkos nuostatų įgyvendinimas: „InvestEU“ programą, pakeisiančią ESIF, Teisingos pertvarkos mechanizmo II ir III ramsčius. EIB grupė yra pagrindinė programos „InvestEU“ įgyvendinimo partnerė, atsakinga už 75 proc. visų įgaliojimo biudžeto pajėgumų valdymą.

¹⁶⁵ 2021 m. EIB veiklos ataskaita.

¹⁶⁶ Europos Komisija, 2021–2027 m. Ilgalaikis ES biudžetas ir priemonė „Next Generation EU“.

¹⁶⁷ COM(2019) 640 final.

¹⁶⁸ Tarpinstitucinis susitarimas, OL L 433/.

¹⁶⁹ https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance/eu-taxonomy-sustainable-activities_lt

¹⁷⁰ ES žaliųjų obligacijų standartas – 2021/0191 (COD).

¹⁷¹ COM(2021) 390 final – Europos Komisija, Perėjimo prie tvartos ekonomikos finansavimo strategija.

¹⁵⁸ Išmaniosios energijos skirstymo sistemos (pažangieji tinklai) ir didelio efektyvumo kogeneracija bei centralizuotas šilumos tiekimas, pagal atitinkamai Reglamento (ES) 2021/1060 I priedo 53 ir 54 intervencijos sritis (taikant 40 proc. aplinkosaugos koeficientus).

¹⁵⁹ Europos Komisija, programa LIFE.

¹⁶⁰ CINEA.

¹⁶¹ Šaltinis: <https://sc5.easme-web.eu/>, žiūrėta: 2021 12 15.

ruožu padidins investicijų srautus į klimatą ir aplinką. Naujoji prisitaikymo prie klimato kaitos strategija¹⁷² gali padėti panaikinti draudimo apsaugos spragą, dėl kurios šiuo metu išlieka rizika dėl neapdraustų su klimatu susijusių įvykių¹⁷³. Iki 2025 m. 50 proc. savo paskolų klimato ir aplinkos projektams EIB suderins¹⁷⁴ su 250 mlrd. EUR įnašu į žaliojo kurso investicijų planą iki 2027 m.

3 lentelėje pateikiama specialiai Lietuvai 2021–2027 m. skirtų ES lėšų apžvalga. Šias lėšas papildoma ir kitos ES finansavimo programos, kuriomis gali naudotis visos valstybės narės.

3 lentelė. Pagrindinės 2021–2027 m. ES lėšos, skirtos Lietuvai (dabartinėmis kainomis), 2021–2027 m.

Priemonė	Lėšų šaliai asignavimai (mln. EUR)
Sanglaudos politika	Iš viso: 6 102,4¹⁷⁵
ERPF	3 464,3
SF	1 418,7 ¹⁷⁶
ESF+	1 136,4
ETB (ERPF)	83 ¹⁷⁷
Teisingos pertvarkos fondas	273,2¹⁷⁸
EŽŪFKP / kaimo plėtra pagal 2023–2027 m. BŽŪP strateginius planus¹⁷⁹.	977,5¹⁸⁰
Europos jūrų reikalų, žvejybos ir akvakultūros fondas (EJRŽAF)	61,2¹⁸¹
Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo	2 224,2¹⁸³ (dotacijos)

¹⁷² COM(2021) 82 final.

¹⁷³ Kaip matyti iš EIOPA (Europos draudimo ir profesinių pensijų institucijų asociacijos) rodiklių suvestinės apie draudimo apsaugos spragą gaivalinių nelaimių atveju, strategija padėtų geriau padengti draudimo spragas, be kita ko, per gaivalinių nelaimių rinkas. Žr.: [Bandomoji rodiklių suvestinė apie draudimo apsaugos spragą gaivalinių nelaimių atveju. Europa \(europa.eu\).](#)

¹⁷⁴ EIB klimato banko 2021–2025 m. veiksmų gairės, 2020 m. lapkričio mėn.

¹⁷⁵ Europos Komisija, [2021–2027 m. sanglaudos politikos ES biudžeto asignavimai.](#)

¹⁷⁶ Perkėlimas į Europos infrastruktūros tinklų priemonę (Transporto skyrių) neįtrauktas.

¹⁷⁷ Pradiniai INTERREG asignavimai kiekvienai valstybei narei, įskaitant ETB tarptautinį ir ETB tarpvalstybinį bendradarbiavimą.

¹⁷⁸ Europos Komisija, [2021–2027 m. sanglaudos politikos ES biudžeto asignavimai.](#)

¹⁷⁹ Europos Komisija, [BŽŪP strateginiai planai.](#)

¹⁸⁰ [Reglamento \(ES\) 2021/2115 XI priedas.](#)

¹⁸¹ [Reglamento \(ES\) 2021/1139 V priedas.](#)

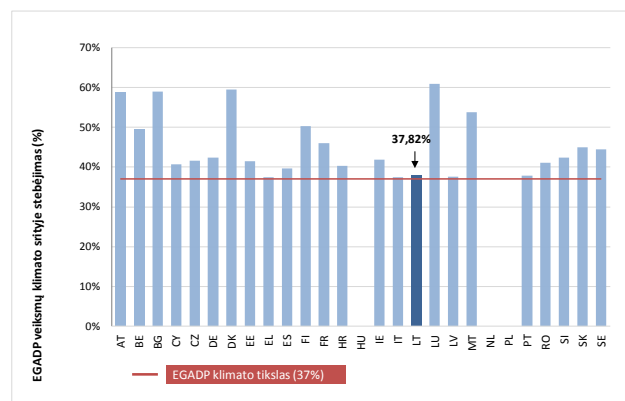
priemonė (EGADP)

2021–2026 m.¹⁸²

Lietuvoje vyksta daugumos ES fondų (sanglaudos politikos fondų, EŽŪFKP ir EJRŽAF) programavimas. O dėl EGADP derybos yra baigtos.

Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planą sudaro 30 priemonių, apimančių investicijas ir reformas: joms skiriama 2,22 mlrd. EUR dotacijų. 37,8 proc. plano lėšų bus skirta klimato srities tikslams įgyvendinti. 37,8 proc. plane numatytų lėšų bus skirta klimato tikslams remti. Kalbant apie žaliąją pertvarką, plane numatyta 218 mln. EUR vertės reformų ir investicijų į energijos vartojimo efektyvumo renovaciją siekiant tvirtų miestų aplinkos ir 242 mln. EUR atsinaujinančiųjų išteklių energijos gamybai ir saugojimui. Be to, 347 mln. EUR bus investuota į tvarų judumą, paramą taršioms kelių transporto priemonėms pakeisti, viešojo transporto paslaugų gerinimą, alternatyviuosius degalus naudojančių transporto priemonių įkrovimo ir pildymo infrastruktūros įrengimą bei alternatyviųjų degalų sektorių (biometano, antrosios kartos skystųjų biodegalų, vandenilio) plėtojimą. Planu taip pat remiamas nualintų durpynų atkūrimas (16 mln. EUR) ir išteklių naudojimo efektyvumo didinimas priimant žiedinės ekonomikos veiksmų planą¹⁸⁴.

41 pav. Klimato žymėjimas ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose¹⁸⁵

Pagal priemonę „Next Generation EU“ iki 2026 m. Komisija išleis iki 250 mlrd. EUR ES žaliųjų obligacijų

¹⁸³ [Tarybos įgyvendinimo sprendimas, FIN 565.](#)

¹⁸² Faktinės reformos ir investicijos pagal EGADP turi būti įgyvendintos iki 2026 m. gruodžio 31 d.

¹⁸⁴ Europos Komisija, [Lietuvos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planas.](#)

¹⁸⁵ Europos Komisija. Indėlis siekiant klimato tikslų apskaičiuotas pagal EGADP reglamento [\(ES\) 2021/241](#) VI priedą.

(trečdalis visų pagal priemonę „Next Generation EU“ išleistų obligacijų), kurios atitiks reikšmingos žalos nedarymo principo dvasią. Tačiau šioms 250 mlrd. EUR žaliųjų obligacijų nebus taikomi šiuo metu parengti deleguotieji aktai, susiję su ES taksonomija, ir jie nebus visiškai suderinti su siūlomu ES žaliųjų obligacijų standartu.

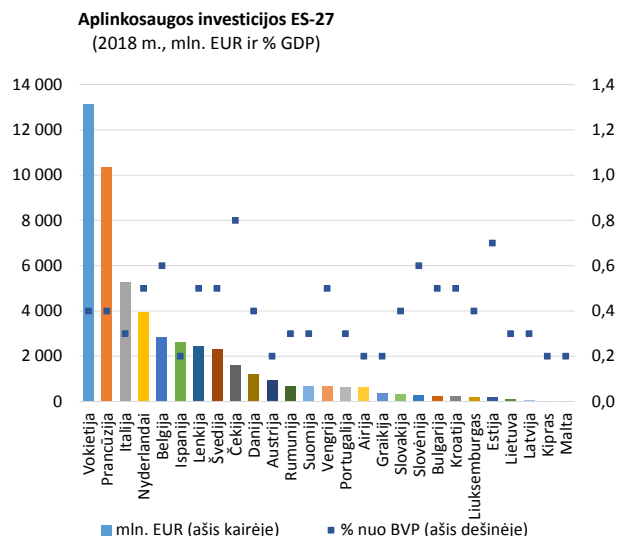
EIB grupė priėmė klimato banko veiksmų gaires, kuriose apibrėžtas institucijos vaidmuo kito dešimtmečio klimato sritys veiksmų ir aplinkosaugos tvarumo srityje bei numatyta iki 2025 m. 50 proc. savo skolinimo veiklos suderinti su šiuo vaidmeniu. Numatoma, kad EIB įnašas įgyvendinant Europos žaliojo kurso investicijų planą iki 2027 m. sieks apie 250 mlrd. EUR vertės investicijų, kurios bus sutelktos į ES įgaliojimus (t. y. taikant ES priemones ir iš ES biudžeto).

Nacionalinės išlaidos aplinkos apsaugai

2020 m. visos išlaidos aplinkos apsaugai (įskaitant visas atitinkamas einamąsias ir kapitalo išlaidas) ¹⁸⁶ ES-27 sudarė 272,6 mlrd. EUR, t. y. 2 proc. ES-27 BVP. Ši procentinė dalis laikui bėgant išliko gana stabili. Didžiausias absoliučias sumas aplinkos apsaugai išleidžia keletas šalių, tačiau dauguma šalių, taip pat ir Lietuva, tam skiria 1–2 proc. savo BVP (1,4 proc.).

Iš šių išlaidų ES-27 kapitalo išlaidos aplinkos apsaugai (t. y. investicijos) 2018 m. sudarė 56,3 mlrd. EUR ir 2020 m. sumažėjo iki 54,5 mlrd. EUR, o tai sudaro apie 0,4 proc. ES-27 BVP. Dauguma valstybių narių, įskaitant Lietuvą (0,3 proc.), į aplinkos apsaugą investavo 0,2–0,5 proc. BVP. 2014–2020 m. tai sudarė maždaug 376 mlrd. EUR investicijų aplinkos apsaugos srityje 27 ES valstybėse narėse ir 118,5 mln. EUR Lietuvoje.

42 pav. Tiesioginės ir netiesioginės aplinkos apsaugos sritys investicijos 27 ES valstybėse narėse (mln. EUR ir proc. BVP), 2018 m.¹⁸⁷

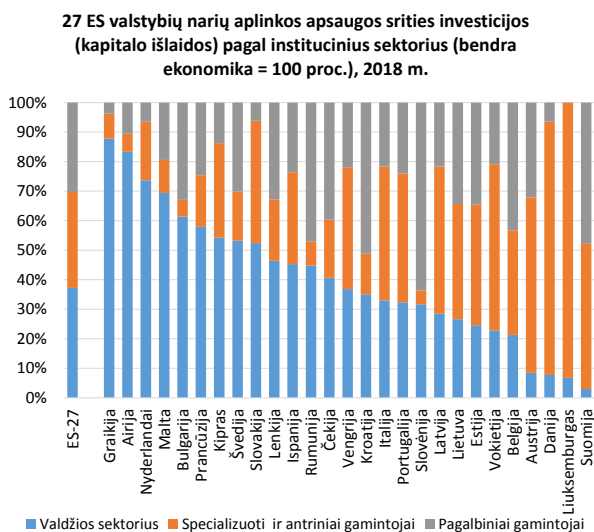

Pagal institucinį sektorių į Lietuvos aplinkos apsaugos sritį valdžios sektorius investavo (kapitalo išlaidos) apie 27 proc., dar 39 proc. – specializuotieji (aplinkos apsaugos paslaugų, pvz., atliekų ir vandens įmonių) gamintojai ir 34 proc. – klasikiniai pramonės (arba verslo) sektoriai, kurie paprastai vykdo aplinkosauginę veiklą kaip papildomą savo pagrindinės veiklos veiklą. ES lygmeniu 37 proc. investuoja vyriausybės, 33 proc. – specializuoti gamintojai ir 30 proc. – pramonės (verslo) atstovai.

¹⁸⁶ Ekonomikos lygmeniu, įskaitant galutinį vartojimą, tarpinį vartojimą ir namų ūkių, korporacijų bei valdžios sektoriaus kapitalo išlaidas, susijusias su aplinkos apsaugos prekėmis ir paslaugomis. Tai neapima ES lėšų, tačiau gali apimti kai kurias ne tik vidaus, bet ir kitas tarptautines išlaidas. Duomenų šaltinis. Aplinkos apsaugos išlaidų sąskaitos (EPEA), Eurostatas. EPEA sąskaitos pagrįstos [CEPA 2000 klasifikatoriumi](#), išskyrus klimatą, energetiką ir žiedinę ekonomiką.

¹⁸⁷ Eurostatas, [Aplinkos apsaugos išlaidų sąskaitos](#), 2021 m.

43 pav. 27 ES valstybių narių aplinkos apsaugos srities investicijos (kapitalo išlaidos) pagal institucinius sektorius (bendra ekonomika = 100 proc.), 2018 m.¹⁸⁸

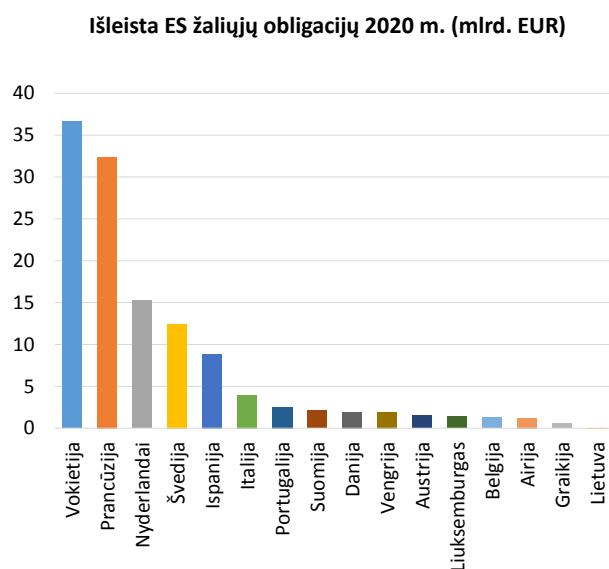

Dėl skirtingų ataskaitų teikimo modelių investicijų suskirstymas pagal aplinkosaugos temas yra iš dalies prieinamas tik institucinių sektorių lygmeniu (o ne ekonomikos lygmeniu)¹⁸⁹. Lietuvos valdžios sektoriaus lygmeniu didelė dalis Lietuvos valdžios sektoriaus investicijų į aplinkos apsaugos sritį (42 proc.) skirta biologinės įvairovės apsaugai, atliekų tvarkymui (17 proc.) ir oro apsaugai (15 proc.). 58 proc. šalies specializuotų gamintojų investicijų buvo skirta nuotekoms, 30 proc. – atliekų tvarkymui ir 12 proc. – oro apsaugai. Lietuvos pramonei (įmonėms) pagrindiniai du prioritetai buvo nuotekos (45 proc.) ir oro apsauga (43 proc.) – svarbiausios sritys.

2020 m. per metus Europos žaliųjų obligacijų iš viso išleista (įskaitant kai kurias ES nepriklausančias šalis)¹⁹⁰ už 156 mlrd. USD (137 mlrd. EUR)¹⁹¹, palyginti su 117 mlrd. USD (105 mlrd. EUR) 2019 m. Vertinant tik ES-27 valstybes nares, išleistų žaliųjų obligacijų vertė 2020 m. siekė 124 mlrd. EUR. 2014–2020 m. 83 proc. Europos šalių išleistų žaliųjų obligacijų buvo skirtos

energetikos, pastatų ar transporto tikslams, o 8 proc. – vandeniui ir atliekoms, dar 6 proc. – tvariam žemės naudojimui, susietam su ekosistemų išsaugojimu ir atkūrimu. Šie duomenys grindžiami klimato obligacijų taksonomija, kuri iš esmės panaši į ES taksonomiją¹⁹². Iš 2020 m. ES žaliųjų obligacijų išleidimo Lietuvai teko 46,3 mln. EUR.

44 pav. Metinė ES žaliųjų obligacijų emisija 2020 m. (mlrd. EUR)¹⁹³

Žaliojo biudžeto priemonės

Aplinkosaugos mokesčiai ir mokesčių reforma

Kaip parodyta 46 paveiksle, Lietuvos pajamos iš su aplinkosauga susijusių mokesčių 2020 m. vis dar buvo vienos mažiausių ES (apie 954,4 mln. EUR). Jos sudarė tik 1,93 proc. BVP (palyginti su 2,24 proc. ES vidurkiu). Šioje srityje energijos mokesčiai sudaro didžiausią dalį (90 proc. 2020 m.), transporto mokestis – 5,3 proc., o taršos ir (arba) išteklių mokestis – 4,6 proc.

¹⁸⁸ Eurostatas, Aplinkos apsaugos išlaidų sąskaitos (env_epe).

¹⁸⁹ 3 instituciniuose sektoriuose teikiami skirtingi duomenys, todėl apibendrinti yra sunku. Specializuotos bendrovės teikia išsamius duomenis apie visas aplinkosaugos sritis (CEPA 1–9), o valdžios sektorius ir pramonė dažnai teikia (neprivalomus) duomenis tik sujungtose kategorijose (kurias sunku išskaidyti) arba visai jų neteikia.

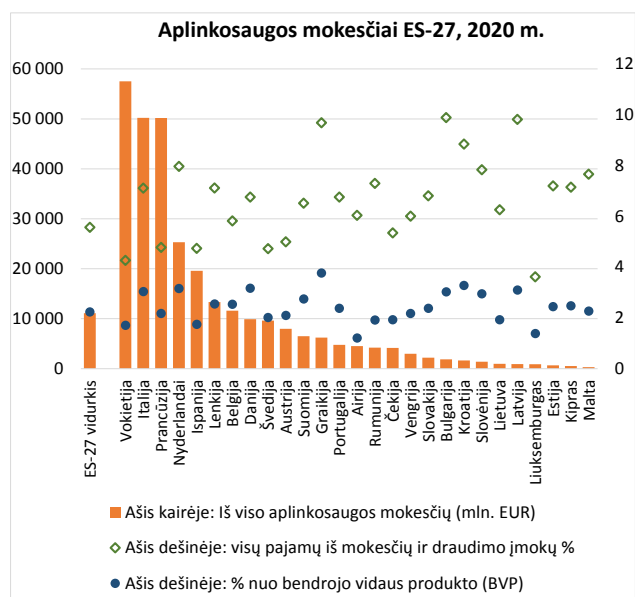
¹⁹⁰ Žaliosios obligacijos buvo sukurtos siekiant finansuoti projektus, kurie daro teigiamą poveikį aplinkai ir (arba) klimatui. Dauguma išleistų žaliųjų obligacijų yra pajamų naudojimas žalesiems tikslams arba su turtu susijusios obligacijos. Pačias pirmąsias žaliasias obligacijas išleido daugiašalės institucijos, Europos investicijų bankas (EIB) ir Pasaulio bankas 2007 m. Jų reitingas buvo AAA.

¹⁹¹ Eurostato metinis vidutinis euro ir JAV dolerio kursas.

¹⁹² Interaktyvioji duomenų platforma adresu www.climatebonds.net. Daugiau informacijos apie klimato obligacijų taksonomiją: <https://www.climatebonds.net/standard/taxonomy>.

¹⁹³ Klimato obligacijų iniciatyva, 2022 m.

45 pav. Aplinkosaugos mokesčiai 27 ES valstybėse narėse, 2020 m.¹⁹⁴

2019 m. Europos žaliajame kurse pabrėžiama, kad gerai parengtos mokesčių reformos gali paskatinti ekonomikos augimą ir didinti atsparumą, kurti teisingesnę visuomenę ir skatinti teisingą pertvarką. Mokesčių reformomis prie to galima prisidėti ekonominės veiklos vykdytojams siunčiant tinkamus kainų signalus ir paskatas. Žaliojo kursas sudaro sąlygas plataus masto mokesčių reformoms, iškastinio kuro subsidijų panaikinimui ir mokesčių naštos perkėlimui nuo darbo jėgos prie taršos. Tai pasiekama tuo pat metu atsižvelgiant į socialinius aspektus. Žaliojo kursu skatinamas principas „teršėjas moka“¹⁹⁵, pagal kurį teršėjas turėtų padengti taršos prevencijos, kontrolės ir taisomųjų priemonių išlaidas. Įgyvendinti principą „teršėjas moka“ padeda Europos Komisijos techninės paramos priemonės pavyzdinis projektas dėl didesnio mokesčių orientavimo į žalumą¹⁹⁶.

Remiantis Komisijos atliktu aplinkosaugos mokesčių ir kitų ekonominių priemonių tyrimu (2021 m.), Lietuva galėtų padidinti sąvartyno mokestį, kad būtų toliau sprendžiamos konkrečios aplinkosaugos problemos¹⁹⁷. Kad padėti pagerėtų, Lietuva taip pat galėtų apsvarstyti galimybę pradėti taikyti biologinės įvairovės

kompensavimo sistemą. Kad sistema būtų ekonomiškai efektyvi, turi būti reikalaujama kompensuoti bent jau prarastų ekosisteminių paslaugų vertę¹⁹⁸.

Aplinkai kenksmingos subsidijos

Aplinkai kenksmingų subsidijų problemos sprendimas ir panaikinimas yra dar vienas žingsnis platesnio masto fiskalinių reformų link.

Subsidijos iškastiniam kurui brangiai kainuoja valstybių biudžetams ir trukdo pasiekti Žaliojo kurso tikslus. Daugeliu atvejų šios subsidijos taip pat atsveria paskatas žaliosioms investicijoms. Nuo 2015 m. metinės subsidijos iškastiniam kurui ES sudarė apie 55 mlrd. EUR. 2015–2019 m. jos padidėjo 4 proc., nors kai kurioms šalims (pvz., Latvijai, Lietuvai, Švedijai, Graikijai ir Airijai) šiuo laikotarpiu pavyko jas sumažinti. 2015–2019 m. ES toliau didėjo subsidijos naftos produktams tokiuose sektoriuose kaip transportas ir žemės ūkis. Tiesa, subsidijos anglims ir lignitui sumažėjo dėl mažėjančios kietojo kuro reikšmės elektros energijos gamyboje. Kaip BVP dalis subsidijos iškastiniam kurui 2019 m. svyravo nuo 1,2 proc. Vengrijoje iki mažiau nei 0,1 proc. Maltoje (ES vidurkis – 0,4 proc.). 2019 m. bendra subsidijų iškastiniam kurui suma Lietuvoje siekė 0,2 mlrd. EUR, arba 0,37 proc. BVP.

2020 m. bendra 27 ES valstybių narių subsidijų iškastiniam kurui suma sumažėjo iki 52 mlrd. EUR (dėl vartojimo mažėjimo tendencijų dėl su COVID-19 susijusių apribojimų). Jei valstybės narės nesiims veiksmų, tikėtina, kad šios subsidijos padidės, nes nuo 2020 m. ekonominė veikla atsigaus¹⁹⁹.

Tačiau iškastinio kuro subsidijoms Lietuva skiria daugiau nei ES vidurkis – ir joms ji skiria daugiau nei subsidijoms atsinaujinančiųjų išteklių energijai²⁰⁰. Lietuva planuoja laipsniškai panaikinti aplinkai kenksmingas subsidijas anglims, gazoliui ir gamtinėms dujoms, taip pat sumažinti taršos mokesčius.

¹⁹⁴ Eurostatas, Aplinkosaugos mokesčių sąskaitos (env_eta).

¹⁹⁵ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 191 straipsnio 2 dalis. „Sąjungos aplinkos politika (...) grindžiama atsargumo principu bei principais, kad reikia imtis prevencinių veiksmų, kad žala aplinkai pirmiausia turėtų būti atitaisoma ten, kur yra jos šaltinis, ir kad atlygina teršėjas“.

¹⁹⁶ Europos Komisija, [Aplinkosaugos mokesčiai – principo „teršėjas moka“ taikymas praktikoje, techninės paramos priemonės dalyvavimas sudarant žaliąjį biudžetą](#).

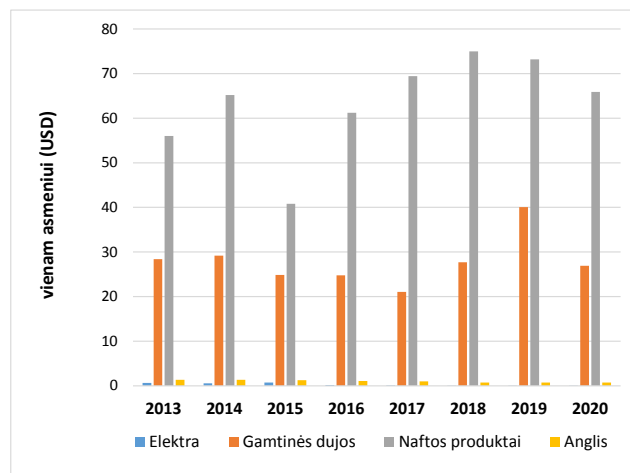
¹⁹⁷ Europos Komisija, [Aplinkosaugos mokesčiai ir kitos ekonominės priemonės](#), 2021 m..

¹⁹⁸ Europos Komisija, [Principo „teršėjas moka“ įgyvendinimas Lietuvoje](#).

¹⁹⁹ Žr. [2019 m. ES subsidijų iškastiniam kurui duomenų lentelę](#), kuri grindžiama informacija iš COM(2021) 950 ir priedo.

²⁰⁰ Europos Audito Rūmai, [Energinės apmokestinimas, anglies dioksido apmokestinimas ir subsidijos energijai](#), 2022 m..

46 pav. Gamtinių dujų, naftos produktų, elektros energijos ir anglies subsidijų tendencijos Lietuvoje²⁰¹

% BVP	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Elektros energija	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Gamtinės dujos	0,18	0,18	0,18	0,17	0,13	0,14	0,20	0,13
Žalia nafta	0,36	0,40	0,29	0,41	0,41	0,39	0,37	0,32
Anglis	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00

Dabartinė žaliajo biudžeto sudarymo praktika

Žaliajo biudžeto sudarymas apima įvairius su klimatu ir aplinkosauga susijusio žymėjimo bei stebėjimo biudžetuose metodus. Kai kurios ES valstybės narės jau naudojasi

tam tikrais žaliajo biudžeto sudarymo metodais²⁰². Žaliajo biudžeto sudarymas padeda nustatyti ir stebėti žaliąsias išlaidas ir žaliąsias pajamas, kad būtų padidintas biudžeto politikos poveikio aplinkai skaidrumas. Taip siekiama didinti politikos nuoseklumą ir remti žaliąją politiką (įskaitant klimato ir aplinkosaugos tikslus)²⁰³.

Komisija taip pat parengė atsparumo klimato kaitai didinimo ir tvarumo patikros gaires, kurios yra projektų tinkamumo ir projekto atitikties aplinkos teisės aktams bei kriterijams vertinimo priemonės²⁰⁴. Komisija parengė

žaliajo biudžeto sudarymo orientacinę sistemą²⁰⁵ ir 2021 m. pradėjo įgyvendinti techninės paramos priemonės projektą dėl žaliajo biudžeto sudarymo, siekdamą padėti valstybėms narėms parengti nacionalines žaliajo biudžeto sudarymo sistemas, kad pagerėtų politikos nuoseklumas ir žaliaji pertvarka. Lietuva dalyvauja 2021 m. pradėtame Komisijos žaliajo biudžeto sudarymo techninės paramos priemonės projekte.

Bendras finansavimas, palyginti su poreikiais

Apskaičiuota, kad 2014–2020 m. bendras aplinkosaugos srities investicijų finansavimas, kurį sudaro tiek pagrindiniai ES fondai, tiek nacionalinis finansavimas, pasiekė 0,6–0,7 proc. BVP. Tai svyravo nuo 0,23 proc. (Airijoje) iki 1,7 proc. (Bulgarijoje), priklausomai nuo aplinkosaugos problemų lygio skirtingose valstybėse narėse. Apskaičiuota, kad 2021–2027 m. ES aplinkosaugos srities investicijų poreikiai pasieks 0,9–1,5 proc. prognozuojamo BVP, o tai rodo, kad galimas aplinkosaugos finansavimo deficitas ES lygmeniu bus 0,6–0,8 proc. 2021–2027 m. BVP, palyginti su ankstesniu finansavimo lygiu ir numanoma modeliais²⁰⁶.

47 pav. Viso ES 27 valstybių narių aplinkosaugos finansavimo atskaitos lygis (2014–2020 m.) ir numatomi poreikiai (2020–2030 m.) (proc. BVP)²⁰⁷

²⁰¹ OECD, [Fossil fuel Subsidy Tracker](#).

²⁰² Europos Komisija, [Žaliajo biudžeto sudarymo praktika ES. Pirmoji peržiūra](#), 2021 m.

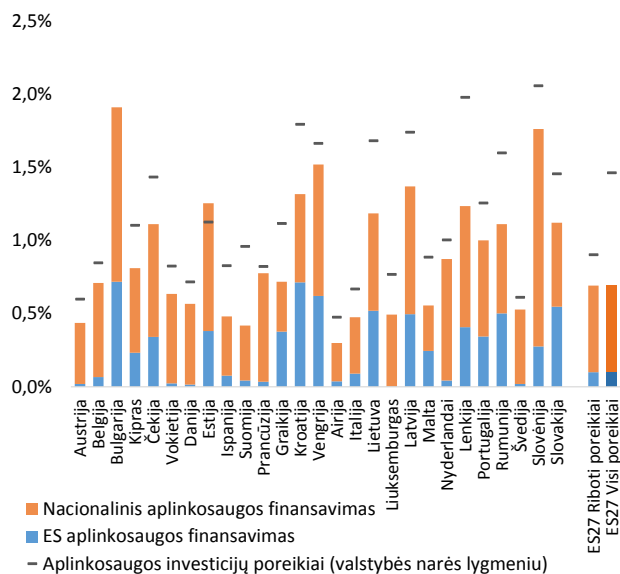
²⁰³ Europos Komisija, [Europos Komisijos žaliajo biudžeto sudarymo orientacinė sistema](#). Europos Komisija, [Žaliajo biudžeto sudarymas ES. 2021 m. Komisijos tyrimo pagrindinės išvagos](#).

²⁰⁴ Europos Komisija, [„InvestEU“ fondo tvarumo patikros techninės gairės](#).

²⁰⁵ Europos Komisija, Žaliajo biudžeto sudarymo orientacinė sistema, pagrįsta EBPO Paryžiaus bendradarbiavimo žaliajo biudžeto sudarymo klausimais iniciatyvos peržiūra, 2017 m.

²⁰⁶ Šaltinis: Aplinkos GD duomenų analizė. ES finansavimo šaltiniai: ESI fondai (ERPF, SF, ESF, JUI, EŽŪFKP, EJRŽF), programa „Horizontas 2020“, programa LIFE, ESIF (ES suma), EIB paskolos. Nacionalinis finansavimas: visos nacionalinės aplinkos apsaugos kapitalo išlaidos (investicijos) – šaltinis: Eurostato EPEA duomenų rinkinys. Galutinė duomenų pateikimo data: 2021 m. pabaiga. NB. Bendras finansavimas gali būti didesnis, visų pirma per tolesnes netiesiogines investicijas, ir jį ateityje reikės analizuoti papildomai.

²⁰⁷ Eurostatas, [ESI fondų atvirieji duomenys](#), 2021 m.

Apskaičiuota, kad bendras Lietuvos aplinkosaugos finansavimas investicijų forma 2014–2020 m. buvo 1,18 proc. BVP (viršijant ES vidurkį 0,7 proc.) ir sudarytas iš subalansuoto ES ir nacionalinių šaltinių derinio. Numatoma, kad 2021–2027 m. aplinkosaugos srities investicijų poreikiai sudarys daugiau kaip 1,68 proc. šalies BVP (atsižvelgiant į poreikius, kai juos galima suskirstyti pagal šalis), o tai reiškia, kad galimas aplinkosaugos finansavimo deficitas sudarys bent 0,5 proc. BVP; tikėtina, kad jis bus didesnis, kai bus atsižvelgta ir į poreikius, šiuo metu apskaičiuotus tik ES lygmeniu (pvz., vandens apsaugos, žiediškumo, biologinės įvairovės strategijos ir t. t.), kuriais reikia pasirūpinti taikant papildomas aplinkosaugos finansavimo priemones.

Prioritetiniai 2022 m. veiksmai

- Sutelkus visus atitinkamus administracinius lygmenis, parengti aplinkosaugos finansavimo strategiją, kad atsirastų daugiau galimybių panaikinti aplinkos nuostatų įgyvendinimo spragas.
- Didinti aplinkosaugos finansavimą, visų pirma iš privačių šaltinių (šiuo metu sudarantį apie 33 proc.), siekiant patenkinti su aplinkos apsaugos tikslais susijusius investicijų poreikius ir užkirsti kelią investicijų deficitui.

6. Aplinkos valdymas

Informavimas, visuomenės dalyvavimas ir teisė kreiptis į teismą

Veiksmingiau saugoti gamtą piliečiai gali tada, kai jiems sudarytos trys Orhuso konvencijoje numatytos sąlygos:

- i) galimybė gauti informaciją;
- ii) visuomenės dalyvavimas priimant sprendimus;
- iii) teisė kreiptis į teismą aplinkosaugos klausimais.

Valdžios institucijoms, visuomenei ir įmonėms nepaprastai svarbu, kad informacija apie aplinką būtų teikiama veiksmingai ir efektyviai²⁰⁸. Kai dalyvauja visuomenė, valdžios institucijos, priimdamos sprendimus, gali atsižvelgti į visuomenės susirūpinimą. Teisė kreiptis į teismą yra garantijų rinkinys, kuriuo piliečiams ir NVO užtikrinama galimybė kreiptis į nacionalinius teismus siekiant apsaugoti aplinką²⁰⁹. Kartu tai yra ir teisė pareikšti teisinį prieštaravimą (teisė pareikšti ieškinį)²¹⁰.

Informacija apie aplinką

Šiame skirsnyje daugiausia dėmesio skiriama INSPIRE²¹¹ direktyvos įgyvendinimui Lietuvoje. INSPIRE direktyva siekiama sukurti Europos erdvinių duomenų infrastruktūrą, kad valdžios institucijos visoje Europoje galėtų dalytis erdvine informacija apie aplinką ir joms būtų lengviau formuoti politiką atsižvelgiant į tarpvalstybinius aspektus, o visuomenei taptų lengviau susipažinti su šia informacija. Geografinė informacija reikalinga geram valdymui visais lygmenimis ir turėtų būti lengvai bei skaidriai prieinama.

2019 m. kovo 8 d. Lietuvai buvo išsiųstas oficialus pranešimas. Tai viena iš bendros kampanijos, kuria skatinama laikytis su ataskaitoms reikalingų prioritetinių

duomenų rinkinių prieinamumu susijusių reikalavimų, priemonių. Lietuva atsakė tinkamai ir svariai pagerino jos įgyvendinimą.

Lietuva gerai įgyvendina INSPIRE direktyvą. Jos veiklos rezultatai buvo peržiūrėti remiantis 2021 m. šalies aprašu²¹². Nemaža pažanga padaryta nustatant duomenis ir dokumentus. 4 lentelė. Šalių rodiklių suvestinė dėl INSPIRE direktyvos įgyvendinimo, 2016–2020 m.²¹³

	2016 m.	2020 m.	Sutartinių ženklų paaiškinimas
Veiksmingas koordinavimas ir dalijimasis duomenimis			■ Šios nuostatos įgyvendinimas yra gerokai pasistūmėjęs į priekį arba (beveik) užbaigtas. Neišspręsti klausimai yra nedideli ir gali būti lengvai sutvarkyti. Procentinis santykis: >89 %
Užtikrinti veiksmingą koordinavimą	■	■	
Dalijimasis duomenimis be kliūčių	■	■	
INSPIRE veiksmingumo rodikliai			■ Šios nuostatos įgyvendinimas prasidėjo ir padaryta tam tikra arba didelė pažanga, tačiau įgyvendinimas dar nebaigtas. Procentinis santykis: 31–89 %
i) Metaduomenų atitiktis	■	■	
ii) Erdvinių duomenų rinkinių atitiktis ²¹⁴	■	■	
iii) Erdvinių duomenų rinkinių prieinamumas naudojantis peržiūros ir parsisiųsdinimo paslaugomis	■	■	■ Šios nuostatos įgyvendinimas gerokai atsilieka arba net nepradėtas. Reikia dėti dideles pastangas siekiant panaikinti įgyvendinimo spragą. Procentinis santykis: <31%
iv) Tinklo paslaugų atitiktis	■	■	

²⁰⁸ Orhuso konvencija, Visuomenės galimybės susipažinti su informacija apie aplinką direktyva (Direktyva 2003/4/EB) ir Europos bendrijos erdvinės informacijos infrastruktūros (INSPIRE) direktyva (Direktyva 2007/2/EB) kartu sudaro teisinį pagrindą, kuriuo remdamosi valdžios institucijos dalijasi informacija apie aplinką tarpusavyje ir su visuomene. Šioje aplinkos nuostatų įgyvendinimo peržiūroje daugiausia dėmesio skiriama INSPIRE direktyvos įgyvendinimui.

²⁰⁹ Garantijos yra paaiškintos Komisijos pranešime dėl teisės kreiptis į teismą aplinkosaugos klausimais (OL L 275, 2017 8 18) ir susijusiam Piliiečio vadove.

²¹⁰ Šioje aplinkos nuostatų įgyvendinimo peržiūroje ataskaitoje daugiausia dėmesio skiriama priemonėms, kurių ėmėsi valstybė narė, siekdama užtikrinti teisę kreiptis į teismą, teisę pareikšti ieškinį ir šalindama kitas dideles kliūtis, trukdančias iškelti bylas dėl gamtos ir oro taršos.

²¹¹ INSPIRE – tai Europos bendrijos erdvinės informacijos infrastruktūra.

²¹² <https://inspire.ec.europa.eu/INSPIRE-in-your-Country/LT>

²¹³ INSPIRE žinių bazė.

²¹⁴ Erdvinių duomenų sąveikumo įgyvendinimo terminai 2016 m. dar nebuvo pasibaigę. Jie buvo 2017 m. lapkričio 23 d. I priedo duomenimis ir 2020 m. spalio 21 d. II ir III priedų duomenimis. Taip pat reikia atsižvelgti į tai, kad šis atitikties rodiklis daugeliu atvejų niekada nepasiekė 100 proc. atitikties, nes dauguma šalių, greta pagal INSPIRE suderintų duomenų rinkinių, teikia duomenų rinkinius tokios formos, kokios jie yra.

Visuomenės dalyvavimas

Informacija apie poveikio aplinkai vertinimo tvarką ir jų rezultatus, įskaitant ne tik sprendimus, bet ir informaciją apie atitinkamų institucijų susitikimus, pateikiama Aplinkos apsaugos agentūros interneto svetainėje²¹⁵. Konsultacijų dokumentai (pvz., pasiūlymai ir pastabos) atspindi sprendimuose, protokoluose dėl poveikio aplinkai vertinimo dokumentų ir galutinėje poveikio aplinkai vertinimo ataskaitoje. 2020 m. poveikio aplinkai vertinimo tvarka²¹⁶ buvo iš dalies pakeista. Naujosiose nuostatose buvo numatyta, kad informacija apie poveikio aplinkai vertinimo dokumentus turi būti skelbiama savivaldybių interneto svetainėje, o diskusijos dėl pasiūlymų ir pastabų dėl poveikio aplinkai vertinimo dokumentų gali būti rengiamos nuotoliniu būdu, kai nepaprastosios padėties atveju neįmanoma surengti asmeninių susitikimų.

Tačiau neatrodo, kad būtų rengiamos bendro pobūdžio informavimo kampanijos, kuriomis būtų siekiama didinti visuomenės informuotumą apie poveikio aplinkai vertinimą ir strateginio poveikio aplinkai vertinimo procesus bei dalyvavimą juose. Be to, nors dėl naujesių pakeitimų galėjo pagerėti visuomenės dalyvavimas šiuose procesuose, nėra viešai prieinamos statistinės informacijos, kuria remiantis būtų galima tai pagrįsti.

Atliekant Poveikio aplinkai vertinimo direktyvos įgyvendinimo nacionalinėje teisėje atitikties tyrimą, buvo atkreiptas dėmesys į keletą su visuomenės dalyvavimu susijusių problemų. Pagrindinės jų buvo susijusios su nevisišku 6 straipsnio 2 dalies c punkto, 7 straipsnio 1 dalies ir 11 straipsnio 5 dalies įgyvendinimu.

2019 m. aplinkos nuostatų įgyvendinimo peržiūroje Lietuvai rekomenduota sudaryti palankesnes sąlygas visuomenei dalyvauti įgyvendinant ES aplinkos teisės aktus. Nuo 2019 m. Lietuva padarė tam tikrą pažangą šiuo klausimu.

Teisė kreiptis į teismą

Pradėdamos aplinkosaugos teismo bylą arba byloje, kurios daro didelį poveikį aplinkai, NVO neprivalo įrodyti intereso, tačiau jos turi atitikti tam tikras sąlygas, susijusias su jų teisiniu statusu ir veikimu.

Administraciniai teismai gali peržiūrėti visų administracinių sprendimų procesinį ir materialinį teisėtumą. Teismai nagrinėja medžiagą, techninius nustatytus faktus ir skaičiavimus, kai jie laikomi svarbiais sprendimui priimti. Teismas privalo aktyviai dalyvauti nagrinėjant bylą: prašyti pateikti įrodymus, skirti liudytojus, ekspertus ir t. t. Teismo kontrolė neturi jokių apribojimų. Jis gali peržiūrėti visus ginčijamo sprendimo aspektus.

Visuomenei ir nevyriausybinėms organizacijoms darosi vis sunkiau Lietuvos teismuose ginčyti su aplinka susijusius teisinius aspektus. Tačiau, Komisijai pradėjus pažeidimo nagrinėjimo procedūrą, 2021 m. gegužės 27 d. Lietuvos Respublikos Seimas iš dalies pakeitė Administracinių bylų teisenos įstatymo 112 straipsnio 1 dalį. Iš dalies pakeistas įstatymas dabar suteikia teisę visuomenės nariams, kuriems tai aktualu, prašyti administracinių teismų apsprastyti, ar su aplinka susijęs norminis administracinis aktas atitinka įstatymą arba vyriausybės norminius aktus. Šis įstatymas įsigaliojo 2021 m. liepos 2 d.

2019 m. Lietuvai buvo nurodyti prioritetiniai veiksmai, susiję su teise kreiptis į teismą, visų pirma siekiant užtikrinti platesnes visuomenės galimybes. Atrodo, kad padaryta didelė pažanga.

Prioritetiniai 2022 m. veiksmai

- Gerinti galimybę susipažinti su erdviniais duomenimis ir gauti erdvių paslaugų, stiprinant šalių federacinės INSPIRE svetainės ir regioninių portalų sąsajas; nustatyti ir dokumentuoti visus erdvių duomenų rinkinius, kurių reikia aplinkos teisės aktams įgyvendinti²¹⁷, ir, teikiant INSPIRE direktyvoje numatytas skaitmenines paslaugas, kitoms valdžios institucijoms ir visuomenei sudaryti sąlygas susipažinti su duomenimis ir dokumentais bent tokios formos, kokios jie yra.
- Teikti geresnę viešą informaciją apie teisę kreiptis į teismą, visų pirma teismų ir administracinėse svetainėse pateikiant nuorodą į Komisijos e. teisingumo informacijos suvestines apie teisę kreiptis į teismą dėl su aplinkos apsauga susijusių bylų²¹⁸.
- Iš dalies pakeisti visuomenės informavimo tvarką.
- Dėti daugiau pastangų siekiant informuoti aplinkos srities suinteresuotuosius subjektus apie būdus, kuriais jie gali užtikrinti savo aplinkosaugos teises

²¹⁵ Žr. [Aplinkos apsaugos agentūros interneto svetainėje](#).

²¹⁶ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2017 m. spalio 31 d. įsakymu Nr. D1-885 patvirtinta poveikio aplinkai vertinimo tvarka (*Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2017 m. spalio 31 d. įsakymas Nr. D1-885 „Dėl planuojamos ūkinės veiklos poveikio vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“*).

²¹⁷ Europos Komisija, [INSPIRE](#).

²¹⁸ https://e-justice.europa.eu/content_access_to_justice_in_environmental_matter_s-300-en.do

(visų pirma apie reikalavimų laikymąsi, stebėseną ir dalyvavimą).

- Įvertinti visuomenės dalyvavimo poveikio aplinkai vertinimo ir strateginio poveikio aplinkai vertinimo procesuose lygį ir apsvaistyti visuomenės dalyvavimo gerinimo galimybes.

Reikalavimų laikymosi užtikrinimas

Aplinkosaugos reikalavimų laikymosi užtikrinimas apima visą darbą, kurio valdžios institucijos imasi siekdamos užtikrinti, kad pramonės atstovai, ūkininkai ir kiti subjektai vykdytų savo pareigas saugoti vandenį, orą bei gamtą ir tvarkytų atliekas²¹⁹. Jis apima valdžios institucijų paramos priemones, pavyzdžiui:

- i) reikalavimų laikymosi skatinimą²²⁰;
- ii) patikrinimus ir kitas jų atliekamas patikras, pvz., atitikties stebėseną²²¹;
- iii) veiksmus, kurių jos imasi siekdamos užkirsti kelią pažeidimams, skirdamos sankcijas ir reikalaujamos žalos atlyginimo, t. y. vykdymo užtikrinimą²²².

²²³. Piliečių mokslas ir skundai padeda valdžios institucijoms geriau orientuoti pastangas. Atsakomybė už žalą aplinkai²²⁴ reiškia, kad teršėjas turi ištaisyti bet kokią žalą.

Reikalavimų laikymosi skatinimas ir stebėseną

Kaip pažymėta 2019 m. ataskaitoje, Žemės ūkio ministerijos interneto svetainėje yra puslapis, kuriame pateikiama išsami informacija apie tai, ką ūkininkai gali padaryti, siekdami geriau laikytis Nitratų direktyvos²²⁵, pvz., rekomendacijos dėl trąšų naudojimo ir gyvulių mėšlo tvarkymo. Apie Gamtos direktyvą pateikiama mažiau ūkininkams skirtos informacijos, nors Aplinkos ministerijos interneto svetainėje skelbiama išsami informacija apie teisinius reikalavimus, o Nacionalinė bendrosios žemės ūkio politikos mokėjimo agentūra

²¹⁹ Ši koncepcija išsamiai paaiškinta komunikate „ES aplinkosaugos reikalavimų laikymosi ir aplinkos valdymo gerinimo veiksmams“ (COM(2018) 10) ir susijusiame Komisijos tarnybų dariniame dokumente SWD(2018)10.

²²⁰ Šioje nuostatų įgyvendinimo peržiūroje dėmesys sutelktas į pagalbą ūkininkams, kad jie galėtų laikytis gamtos ir nitratų teisės aktų reikalavimų.

²²¹ Šioje nuostatų įgyvendinimo peržiūroje daugiausia dėmesio skiriama pagrindinių pramonės įrenginių patikrinimams.

²²² Šioje nuostatų įgyvendinimo peržiūroje daugiausia dėmesio skiriama galimybei susipažinti su vykdymo užtikrinimo duomenimis ir valdžios institucijų kovos su nusikaltimais aplinkai veiklos koordinavimu.

²²³ Šioje nuostatų įgyvendinimo peržiūroje daugiausia dėmesio skiriama galimybei susipažinti su vykdymo užtikrinimo duomenimis ir valdžios institucijų kovos su nusikaltimais aplinkai veiklos koordinavimu.

²²⁴ Atsakomybės už žalą aplinkai direktyva (2004/35) sukuria sistemą.

²²⁵ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, Nitratų direktyvos įgyvendinimas.

pateikia 39 puslapių brošiūrą apie geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės reikalavimus. Informavimo kampanijose daugiau dėmesio skiriama platesniam visuomenės informuotumui.

Patikrinimų planai, pagrįsti su įrenginiais susijusia rizika, skelbiami kasmet²²⁶, ir juose pateikiama bendra informacija apie patikrinimų rezultatus. Atliktų patikrinimų ataskaitos skelbiamos kas ketvirtį, tačiau informacijos jose mažoka. Metiniuose planuose ir ataskaitose paprastai pateikiama labai nedaug informacijos: daugiausia nurodomas planuojamų ir atliktų patikrinimų skaičius neskelbiant išsamios informacijos apie patikrinimų rezultatus.

Skundų nagrinėjimas ir piliečių mokslas

Aplinkos departamento interneto svetainėje paaiškinama, kur rasti informacijos apie probleminius aplinkos teisės aktų laikymosi atvejus²²⁷. Internetinėms priemonėms pirmenybė neteikiama; visuomenė, norėdama pasiskųsti dėl aplinkos problemų, aktyviai naudojasi departamento specialia „karštąja“ telefono linija, prieinamą visą parą. Šiuo tikslu dabar taip pat galima naudotis bendruoju pagalbos telefono numeriu 112. Skundai taip pat gali būti pateikiami asmeniškai, raštu ir e. paštu. Be to, nacionalinė BŽŪP mokėjimo agentūra suteikia galimybę internetu arba per mobiliąsias programas teikti informaciją apie aplinkosauginius pažeidimus žemės ūkio sektoriuje.

Nors informacija apie skundų nagrinėjimo procesus aktyviai skleidžiama, atrodo, kad duomenys apie piliečių pranešimus dėl aplinkosauginių incidentų naudojami nelabai suderintai ir nėra aktyvios piliečių mokslo politikos.

Vykdymo užtikrinimas

Lietuvos nacionalinė teismų administracija skelbia metinius civilinių, baudžiamųjų ir administracinių bylų, įskaitant aplinkosaugos bylas, statistinius duomenis²²⁸. Kalbant apie administracines procedūras, galima gauti tik bendro pobūdžio statistinius duomenis, o informacija apie konkrečius aktualius aplinkosaugos klausimus nedetalizuojama. Duomenys apie baudžiamąsias bylas pateikiami pagal kiekvieną Baudžiamojo kodekso straipsnį. Aplinkos apsaugos departamentas teikia informaciją apie atskiras bylas (pvz., apie teismo proceso pradžią; rezultatus) *ad hoc* pagrindu, taip pat savaitinę skundų skaičiaus apžvalgą ir ketvirtines ataskaitas. Dėl to,

²²⁶ Žr. <https://aad.lrv.lt/lt/administracine-informacija/ukio-subjektu-prieziura>

²²⁷ Žr. <https://aad.lrv.lt/lt/pranesk-apie-aplinkosauginius-pazeidimus>

²²⁸ Žr. <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>

kad trūksta sistemingos informacijos apie bylų rezultatus ir išsamios informacijos apie patikrinimų rezultatus, sunku stebėti vykdymo užtikrinimo veiksmų aplinkos srityje efektyvumą.

2019 m. Aplinkos apsaugos departamentas ir atitinkamai Policijos departamentas²²⁹ bei Valstybės sienos apsaugos tarnyba²³⁰ priėmė susitarimo memorandumus. Nors šių memorandumų tekstai nėra viešai prieinami, atskleidžiama, kad juose numatytas veiklos koordinavimas, bendros nusikaltimų aplinkai prevencijos ir tyrimo operacijos, keitimasis informacija apie pažeidimus ir teisinius bei fizinius dalykus, bendra gebėjimų stiprinimo ir švietimo veikla. Kituose Aplinkos apsaugos departamento pasirašytuose susitarimo memorandumuose dalyvauja Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija bei Valstybinė miškų tarnyba; vyksta diskusijos su kitomis atitinkamomis viešosiomis įstaigomis. Tai reiškia, kad, palyginti su ankstesnėje aplinkos nuostatų įgyvendinimo peržiūros ataskaitoje aprašyta padėtimi, labai išaugo oficialaus bendradarbiavimo apimtys.

Atsakomybės už žalą aplinkai direktyva

Atrodo, kad nėra sistemingos informacijos apie probleminius atvejus, susijusius su Atsakomybės už žalą aplinkai direktyva, arba jie nėra skelbiami. Nors Aplinkos ministerija skelbia *ad hoc* informaciją, paprastai kas mėnesį, ji nėra susisteminta. Nėra viešai prieinamos su aplinka susijusių incidentų duomenų bazės. Nors egzistuoja saugi tarpinstitucinė baudžiamųjų bylų valdymo sistema, joje aplinkos apsaugos problemos nėra išskirtos, ir su jos tokia informacija visuomenė negali susipažinti.

2019 m. aplinkos nuostatų įgyvendinimo peržiūroje Lietuvai rekomenduota pagerinti finansinį atsakomybės užtikrinimą ir Atsakomybės už žalą aplinkai direktyvos gaires bei skelbti informaciją apie aplinkai padarytą žalą. Nuo 2019 m. Lietuva šios srityse padarė tam tikrą pažangą.

Prioritetiniai 2022 m. veiksmai

- Geriau informuoti visuomenę apie tai, kaip teikti skundus dėl žalos aplinkai, reikalavimų laikymosi problemų arba kaip užtikrinti savo aplinkosaugos teises.
- Išplėtoti ir įgyvendinti sisteminių požiūrį į esamus

aplinkosauginius duomenis, kuris įvairių rūšių aplinkosauginius duomenis susietų ne tik tarpusavyje, bet ir su kitų rūšių duomenimis (pvz., geoerdviniais duomenimis), taip pat suteiktų aplinkosaugos suinteresuotiesiems subjektams lengvesnę prieigą prie duomenų.

- Skelbti išsamią ir sustruktūrintą informaciją apie vykdymo užtikrinimo veiksmų rezultatus.
- Suteikti daugiau informacijos apie tolesnius veiksmus, kurių imamasi įvykus su aplinka susijusiems incidentams, atvejus pagal Atsakomybės už žalą aplinkai direktyvą.

Aplinkosaugos institucijų veiksmingumas

Subjektai, dalyvaujantys ES, nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygmenimis įgyvendinant aplinkos teisės aktus, privalo turėti žinių, priemonių ir gebėjimų užtikrinti, kad teisės aktai ir vykdymo užtikrinimo proceso valdymas duotų laukiamų rezultatų.

Administraciniai gebėjimai ir kokybė

Apskritai Lietuvos teisės aktų atitiktis ES aplinkos teisės aktams yra gera. Gavusi informacijos apie esamas reikalavimų nesilaikymo problemas, Lietuva jas išsprendžia gana greitai, dažnai neprireikia imtis vykdymo užtikrinimo veiksmų ES lygmeniu.

Pagal 2021 m. skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indeksą (DESI) Lietuvos rezultatai viršija vidurkį tiek pagal e. valdžią, tiek pagal informacinių ir ryšių technologijų įmonių indėlį į aplinkos tvarumą.²³¹

Koordinavimas ir integravimas

Komisija ragina racionalizuoti aplinkosaugos vertinimus siekiant sumažinti dubliavimąsi ir išvengti pasikartojimų atliekant projektų poveikio aplinkai vertinimus. Be to, racionalizavimas padeda sumažinti nereikalingą administracinę naštą ir pagreitinti sprendimų priėmimą, jei tai darant nesumažėja poveikio aplinkai vertinimo tvarkos kokybė.

Lietuva pranešė Komisijai, kad peržiūrėta Poveikio aplinkai vertinimo direktyva²³² įgyvendinta nacionalinėje teisėje. Šiuo metu Komisija tikrina, ar šis įgyvendinimas atitinka ES teisę.

²²⁹ Žr. <https://aad.lrv.lt/lt/naujienos/pasirasysa-aplinkos-apsaugos-ir-policijos-departamento-bendradarbiavimo-sutartis>

²³¹ DESI, 2021 m.

²³² 2014 m. balandžio 16 d. Direktyva 2014/52/ES, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2011/92/ES dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai vertinimo.

Reformos naudojantis Komisijos techninės paramos priemone

Komisija remia aplinkos nuostatų įgyvendinimą ir žaliąją pertvarką ne tik pasitelkdama ES finansavimo programas, bet ir teikdama techninę pagalbą, kaip antai techninės paramos priemonę.

2020 m. Komisijos techninės paramos priemone buvo remiamas Lietuvos projektas dėl vandens tiekimo ir nuotekų valymo sektoriaus reformos konsoliduojant komunalinių paslaugų įmones (bus baigtas 2022 m.). 2021 m. Lietuva pateikė du paramos prašymus, susijusius su visų ekonomikos sektorių reforma, kuria siekiama iki 2050 m. pasiekti poveikio klimatui neutralumą, ir su statybos priežiūros sistemos veiksmingumu.

„TAIEX EIR PEER2 PEER“ projektai

Komisija sukūrė „TAIEX EIR PEER 2 PEER“ priemonę, kuria siekiama sudaryti palengvinti aplinkosaugos institucijų tarpusavio mokymąsi.

2019 m. Lietuva dalyvavo trijuose daugiašaliuose „TAIEX EIR PEER 2 PEER“ praktiniuose seminaruose šiais klausimais: oro tarša dėl namų ūkių šildymo; ES medienos reglamentas (seminaras skirtas Šiaurės Baltijos šalių kompetentingoms institucijoms) ir gyvavimo ciklo metodas bei žiedžiškumas politikos ir viešųjų pirkimų planavimo srityje. 2021 m. Lietuva dalyvavo dviejuose daugiašaliuose praktiniuose seminaruose: pirmasis – dėl amoniako mažinimo technologijos ir priemonių, antrasis – dėl nulinės taršos.